№4(99) (2026 ж. Сәуір/Апрель 2026 г.)

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

Нарынова Айжан Асановна

Директор, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
№17 Ы. Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Диханбаба ауылы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№4(99) (2026 ж. Сәуір) шығарылымы. Выпуск №4(99) (Апрель 2026 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAĠATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Айтуғанова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAĠATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Нарынова А.А. Педагог кадрлардың кәсіби дамуын қолдау – директор жұмысының басым бағыты 4
Алшынбаева А.К. Мектепті басқару және білім беру үдерісіне цифрлық технологияларды интеграциялау 7
Омаркулов К.Б. Спорттық ойындар арқылы жас ерекшеліктеріне сәйкес тұлғаның шығармашылық дамуы 9
Нурмуканова К.Е. Магниттік мектептер: қостілділік және психологиялық дайындық....12
Нургалеева Р.Б. Ағылшын тілін сабақта тиімді қолдану және жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану 15
Махан Б.А. 1-сынып оқушыларын оқыту мен бейімдеу 16
Батыргалиева Ж.М. The use of gamification in english language teaching in secondary schools....19
Рахметалиева А.С. Биология пәнін жаңа форматты оқытудың тиімділігі 21
Изова М.Б. Логопедиялық сабақтарда бастауыш сынып оқушыларында оқу мен жазудың бұзылуын түзетудің практикалық әдістері 25
Биржан М. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы заманауи әдістер мен технологиялар 28
Оңғалиева Л.Е. Innovative methods of teaching english in primary school 32
Ниязова А.С. Индустриализация казахстана и технологический скачок xx века: исторический опыт и современные параллели....34
Әбжамиева А.А. Ағылшын тілін оқытуда мәдениетаралық коммуникацияның рөлі 36
Избасарова Р.К. Бесік. Бесіктің макетін жасау 38
Алимбетова А.Т. Геймификация технологиясы арқылы математикалық білімге қызығушылықты дамыту 41
Каналбаева А.К. Жас мамандардың химия сабағында заманауи оқыту әдістерін қолдануы....44
Құрмалақова А.Н. The role of critical thinking in english language learning in secondary schools....45
Мусирова Ш.Р. Ерекше білімді қажет ететін оқушылармен математика сабағында жұмыс жүргізу 47
Макашбаева Ж.М. Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту 49
Садвакасова А.А., Нусупова Ш.М. Білімгерлердің шығармашылық белсенділігін арттырудағы жобалық әдістің рөлі 52
Амангелдинова А.А., Нусупова Ш.М. Жобалап оқыту әдісі арқылы оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту....55
Нарынова А.Е. Мектепке дейінгі ұйымда әдіскердің кәсіби құзыреттілігін дамыту 58
Санғалиева А.А. Орта мектептерде химия пәнін оқытуда тәжірибеге негізделген оқытудың рөлі....60
Кулманбетова Б.Д. Ойын арқылы баланың логикалық ойлау қабілетін дамыту жолдары....62
Бегайдарова Г.Э. Ертегілер арқылы балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістері ...65
Утегенова А.А. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесі....67

Нарынова Айжан Асановна
Директор, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
№17 Ы. Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жібек жолы а/о Диханбаба ауылы

ПЕДАГОГ КАДРЛАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫН ҚОЛДАУ – ДИРЕКТОР ЖҰМЫСЫНЫҢ БАСЫМ БАҒЫТЫ

Аннотация: мақалада мектеп директорының педагог кадрлардың кәсіби дамуын қолдаудағы рөлі, басқарушылық тетіктері және заманауи білім беру жағдайындағы басым бағыттары жан-жақты қарастырылады. Қазіргі мектептің табысты қызметі педагогтердің кәсіби құзыреттілігіне, үздіксіз білім алуға дайындығына, жаңашылдықты қабылдауына және өзгерістерге бейімделуіне тікелей байланысты. Сондықтан мектеп директорының негізгі міндеттерінің бірі – мұғалімдердің кәсіби өсуіне жағдай жасау, қолдау көрсету, ынталандыру және тиімді басқару жүйесін қалыптастыру. Мақалада педагогтердің кәсіби қажеттіліктерін анықтау, тәлімгерлік, Lesson Study, коучинг, цифрлық құзыреттілік, эмоционалдық қолдау, кәсіби қауымдастықтар және мектепішілік даму ортасын құру мәселелері кеңінен талданады.

Кілт сөздер: мектеп директоры, педагог кадр, кәсіби даму, басқару, көшбасшылық, тәлімгерлік, Lesson Study, коучинг, цифрлық құзыреттілік, мектеп мәдениеті.

Қазіргі білім беру кеңістігінде мектеп директорының рөлі айтарлықтай өзгерді. Бұрын директордың негізгі міндеті құжат жүргізу, тәртіпті бақылау және оқу процесін ұйымдастыру болса, бүгінгі таңда ол мектептің стратегиялық көшбасшысы, өзгерістерді басқарушы, педагогтердің кәсіби дамуын қолдаушы тұлға ретінде қарастырылады. Мектептің сапасы ең алдымен ондағы мұғалімдердің кәсіби деңгейімен анықталады. Сондықтан директор жұмысының басым бағыты – педагог кадрлардың үздіксіз кәсіби дамуына қолайлы жағдай қалыптастыру.

Қазіргі мұғалімге қойылатын талаптар бұрынғыдан әлдеқайда күрделі. Ол тек өз пәнін жақсы білетін маман ғана емес, сонымен бірге зерттеуші, ұйымдастырушы, цифрлық технологияларды меңгерген, оқушының жеке ерекшелігін ескеретін, жаңартылған білім мазмұнына сай жұмыс істейтін тұлға болуы тиіс. Мұндай жағдайда педагогтің кәсіби өсуі кездейсоқ немесе жеке бастама деңгейінде емес, жүйелі түрде мектепішілік басқару аясында ұйымдастырылуы қажет.

Педагог кадрлардың кәсіби дамуын қолдау ең алдымен мұғалімдердің нақты қажеттіліктерін анықтаудан басталады. Әрбір мұғалімнің тәжірибесі, кәсіби деңгейі, қызығушылығы, қиындықтары мен даму бағыты әртүрлі болады. Бір мұғалімге цифрлық технологияларды қолдану бойынша көмек қажет болса, екінші мұғалім саралап оқыту, үшінші мұғалім инклюзивті білім беру немесе бағалау жүйесі бойынша қолдауға мұқтаж болуы

мүмкін. Сондықтан мектеп директоры кәсіби дамуды ұйымдастырмас бұрын мұғалімдердің сұранысын зерттеп, диагностика жүргізуі тиіс.

Бұл мақсатта сауалнама, жеке әңгімелесу, сабаққа қатысу, кәсіби портфолионы талдау, өзін-өзі бағалау парақтары сияқты әдістер тиімді қолданылады. Мұндай жұмыстар мұғалімнің әлсіз тұстарын ғана емес, оның әлеуетін, күшті қырларын және көшбасшылық мүмкіндігін де анықтауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде мектепте баршаға бірдей ортақ семинар өткізу емес, нақты қажеттілікке негізделген кәсіби даму жүйесі құрылады.

Мектеп директорының кәсіби дамуды қолдаудағы маңызды міндеттерінің бірі – мектепте сенімге, ынтымақтастыққа және үздіксіз үйренуге негізделген кәсіби орта қалыптастыру. Егер мұғалім өз ойын ашық айта алса, қателесуден қорықпаса, жаңа әдістерді сынап көруге мүмкіндік алса, онда мектепте шынайы кәсіби өсу жүреді. Ал мұғалім үнемі бақылау мен сынға ғана тап болса, онда ол жаңашылдыққа емес, тек талапты орындауға ұмтылады.

Сондықтан директор педагогтерге қолдау көрсететін басқару стилін ұстануы қажет. Мұндай стильде мұғалімнің жетістігі мойындалады, бастамасы қолдау табады, ал қиындықтары үшін жазалау емес, кәсіби көмек ұсынылады. Басшы мен педагог арасындағы сенімді қарым-қатынас – кәсіби дамудың негізгі шарты.

Педагогтердің кәсіби дамуын қолдаудың тиімді тетіктерінің бірі – тәлімгерлік жүйесі. Әсіресе жас мамандар үшін мектептегі алғашқы жылдар аса маңызды кезең болып табылады. Егер жас мұғалім жалғыз қалып, кәсіби қиындықтарын өз бетінше шешуге мәжбүр болса, онда оның мамандыққа деген қызығушылығы төмендеуі мүмкін. Ал тәжірибелі әріптестің қолдауы, кеңесі және бағыт-бағдары оның кәсіби бейімделуін жеңілдетеді.

Тәлімгерлік барысында тәжірибелі мұғалім жас маманға сабақ жоспарын құру, оқушылармен жұмыс, құжат жүргізу, ата-анамен байланыс орнату, бағалау жүргізу, тәртіп мәселесін шешу сияқты бағыттарда көмек көрсетеді. Директор бұл жұмысты жүйелі түрде ұйымдастырып, тәлімгер мен жас маманның бірлескен әрекетіне жағдай жасауы тиіс.

Соңғы жылдары мектеп тәжірибесінде кең таралып келе жатқан кәсіби даму формаларының бірі – Lesson Study. Бұл әдіс мұғалімдердің бірлесіп сабақ жоспарлап, оны өткізіп, бақылап, талдап, қорытынды жасауына негізделеді. Lesson Study мұғалімнің өз тәжірибесіне сырт көзбен қарауына, оқушының оқуын терең түсінуіне және сабақ сапасын арттыруына мүмкіндік береді.

Мектеп директоры Lesson Study жұмысын ұйымдастырғанда оны тек есеп үшін жүргізілетін шараға айналдырмай, шынайы зерттеу мен кәсіби рефлексия алаңы ретінде қарастыруы керек. Мұғалімдер бір-бірінің сабағына еркін қатысып, тәжірибе алмасып, тиімді әдістерді бірге іздеген жағдайда ғана бұл тәсіл нәтижелі болады.

Коучинг пен кәсіби диалог та педагогтердің дамуына ықпал ететін маңызды құралдардың бірі. Директор немесе мектептегі көшбасшы мұғалімдер әріптестеріне арналған шағын коучингтер өткізіп, белгілі бір мәселе бойынша тәжірибе бөлісе алады. Мысалы, «Саралап оқыту тәсілдері», «Жасанды интеллектті сабақта қолдану», «Формативті бағалаудың тиімді әдістері», «Оқушының зерттеушілік дағдысын дамыту» сияқты тақырыптар қазіргі мектеп үшін өте өзекті.

Кәсіби дамуды қолдауда цифрлық құзыреттіліктің маңызы ерекше. Бүгінгі мұғалім онлайн платформаларды, цифрлық ресурстарды, электрондық журналдарды, интерактивті құралдарды еркін қолдана алуы қажет. Әсіресе соңғы жылдары жасанды интеллект, цифрлық контент, онлайн оқыту технологиялары мұғалім жұмысында маңызды орын ала бастады. Сондықтан директор мектепте цифрлық сауаттылықты арттыруға бағытталған жүйелі жұмыс жүргізуі тиіс.

Мысалы, мұғалімдерге арналған практикалық тренингтер ұйымдастыруға болады. Онда олар презентация жасау, онлайн тест құрастыру, интерактивті тапсырмалар дайындау, жасанды интеллект арқылы мәтін немесе тапсырма әзірлеу, виртуалды сабақ өткізу тәсілдерін

үйренеді. Бұл мұғалімдердің уақытын үнемдеп қана қоймай, сабақтың сапасы мен тартымдылығын арттырады.

Сонымен қатар педагог кадрлардың кәсіби дамуы тек білім мен дағдыны арттыру емес, олардың эмоционалдық жағдайын қолдаумен де байланысты. Қазіргі мұғалім үлкен жүктememен, құжаттармен, ата-анамен, оқушылармен және түрлі өзгерістермен жұмыс істейді. Мұндай жағдайда кәсіби күйзеліс, шаршау, эмоционалдық қажу байқалуы мүмкін. Егер директор бұл мәселеге назар аудармаса, онда мұғалімнің жұмысқа деген қызығушылығы мен өнімділігі төмендейді.

Сондықтан мектеп басшысы педагогтердің психологиялық саулығына да көңіл бөлуі керек. Мектепте қолайлы моральдық-психологиялық ахуал қалыптастыру, ұжымдық демалыс, тренинг, тимбилдинг, кәсіби жетістікті мойындау, алғыс айту мәдениетін дамыту – мұғалімнің эмоционалдық әл-ауқатын жақсартудың тиімді жолдары.

Педагогтердің кәсіби дамуын қолдауда бағалау мен ынталандыру жүйесі де маңызды орын алады. Егер мұғалімнің еңбегі әділ бағаланып, жетістігі мойындалса, ол әрі қарай даму мен ізденіске ұмтылады. Ал мұғалімнің кәсіби жетістігі назардан тыс қалса, онда оның мотивациясы әлсірейді. Сондықтан директор мектепте әділ және ашық бағалау жүйесін құруы тиіс.

Мысалы, үздік сабақ, үздік жоба, инновациялық идея, шығармашылық ізденіс, оқушылар жетістігі үшін марапаттау жүйесін енгізуге болады. Сонымен қатар мұғалімдерді кәсіби байқауларға, ғылыми-практикалық конференцияларға, семинарларға қатысуға ынталандыру қажет. Бұл олардың кәсіби беделін арттырады және жаңа тәжірибе жинақтауға мүмкіндік береді.

Қазіргі мектепте кәсіби қауымдастықтардың рөлі де артып келеді. Мұғалімдер тек өз мектебінде ғана емес, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық деңгейдегі кәсіби желілерге қатысуы қажет. Мұндай қауымдастықтарда олар тәжірибе алмасады, жаңа идеялармен танысады, ортақ мәселелерді талқылайды. Директор мұғалімдердің осындай кәсіби байланыстарын қолдап, мүмкіндік жасауы тиіс.

Әсіресе педагог-зерттеуші, педагог-сарапшы, педагог-шебер санатындағы мұғалімдердің тәжірибесін мектеп ішінде тарату маңызды. Олар жас мұғалімдерге шеберлік сағатын өткізіп, әдістемелік көмек бере алады. Осылайша мектепте ішкі кәсіби ресурстар тиімді пайдаланылады.

Мектеп директоры кәсіби дамуды стратегиялық деңгейде жоспарлауы қажет. Жылдық жоспар мен мектептің даму бағдарламасында педагог кадрлардың кәсіби өсуіне арналған нақты мақсаттар, индикаторлар, іс-шаралар мен күтілетін нәтижелер көрсетілуі тиіс. Мысалы, бір оқу жылында мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін арттыру, Lesson Study топтарын құру, жас мамандарға тәлімгер бекіту, кәсіби қауымдастықтар жұмысын жандандыру сияқты нақты міндеттер қойылады.

Сонымен бірге кәсіби даму жұмысының нәтижесі тек өткізілген семинарлар саны арқылы емес, мұғалім тәжірибесіндегі нақты өзгерістер арқылы бағалануы керек. Егер мұғалімнің сабағы қызықтырақ болса, оқушылардың белсенділігі артса, жаңа әдістер қолданылса, білім сапасы көтерілсе, онда кәсіби даму жұмысы өз нәтижесін берді деуге болады.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру, функционалдық сауаттылық, STEM, жасанды интеллект, құндылыққа негізделген тәрбие сияқты жаңа бағыттар енгізілуде. Мұғалімдердің осы өзгерістерге дайын болуы – директордың кәсіби басқару шеберлігіне байланысты. Басшы өзгерістерді дер кезінде түсіндіріп, мұғалімдерге қажетті қолдау көрсетсе, мектеп ұжымы жаңа талаптарға жеңіл бейімделеді.

Мектеп директоры үшін педагог кадрлардың кәсіби дамуын қолдау – қосымша жұмыс емес, оның негізгі басқарушылық миссиясы. Өйткені мұғалімнің кәсіби деңгейі жоғары болған сайын оқушының жетістігі де жоғары болады. Ал оқушы жетістігі – мектеп жұмысының басты көрсеткіші.

Осылайша, педагог кадрлардың кәсіби дамуын қолдау – қазіргі мектеп директоры жұмысының ең маңызды және басым бағыты. Бұл бағыт мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттырумен қатар, мектепте сенімге, ынтымақтастыққа, шығармашылыққа және үздіксіз даму мәдениетіне негізделген орта қалыптастырады. Директор мұғалімнің әлеуетін ашып, оның кәсіби өсуіне жағдай жасаған жағдайда ғана мектеп тұрақты дамуға қол жеткізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
2. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. Педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуы тұжырымдамасы. – Астана, 2024.
3. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі. Мектепті басқарудың заманауи моделі. – Астана, 2023.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Lesson Study: мұғалім тәжірибесін жетілдіру құралы. – Астана, 2022.
5. Сейталиев Қ. Мектепішілік басқару және педагог көшбасшылығы. – Алматы: Эверо, 2021. – 248 б.
6. Құсайынов А.Қ. Білім берудегі менеджмент. – Алматы: Дарын, 2020. – 312 б.
7. OECD. Education Policy Outlook 2024. – Paris: OECD Publishing, 2024.

Алшынбаева Айжан Курманжановна
Директордың ақпараттық технологиялары жөніндегі орынбасары,
педагог-зерттеуші, екінші санаттағы орынбасар
Абай облысының білім басқармасының Үржар аудандық білім бөлімінің
"Жансүгіров атындағы орта мектебі" КММ
Абай облысы, Үржар ауданы, Үржар ауылы

МЕКТЕПТІ БАСҚАРУ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНЕ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Мектепте цифрлық технологияларды енгізу үдерісі қазіргі білім беру жүйесінің маңызды элементі болып табылады. Білім саласындағы жаһандық өзгерістер мен талаптар мектептерден оқыту тәсілдерін жаңартуды, инновациялық технологияларды тиімді пайдалану арқылы білім сапасын арттыруды талап етеді. Мектепті басқару және білім беру үдерісіне цифрлық технологияларды интеграциялау бойынша әдістемелік ұсыным мектепте цифрлық құралдарды тиімді пайдалану, мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық құзыреттіліктерін арттыру мақсатында әзірленді.

Цифрлық технологиялардың маңызы мен енгізілуі

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды қолдану үдерісі барған сайын маңызды болуда. Мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық құзыреттілігін арттыру, сабақтарда инновациялық құралдарды пайдалану білім сапасын арттырудың басты жолы болып табылады. Осы мақсатта мектепке цифрлық технологияларды енгізу бойынша нақты жоспарлар мен стратегиялар ұсынылды. Мектептің инфрақұрылымын жаңарту, мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыру және оқушыларды цифрлық жобаларға қатыстыру секілді шаралар мектептің дамуында шешуші рөл атқарады.

Мысалы, мектеп кабинеттерінің цифрлық құралдармен жабдықталуы, интернет жылдамдығының жоғары болуы, пәндер бойынша цифрлық ресурстарды қолдану сияқты міндеттерді шешу арқылы оқу үдерісі тиімді ұйымдастырылады. STEM кабинеттерінің жабдықталуы мен цифрлық кітапхананың құрылуы мектептің білім беру жүйесін жаңғыртуға мүмкіндік береді. Мұндай жаңашылдықтар оқушылардың білім сапасын арттыруға және олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді.

Цифрлық технологияларды енгізу бойынша өзгерістер мен ұсыныстар

Мектептің цифрлық технологиялар бойынша даму жоспарына енгізілген өзгерістер мен ұсыныстар оқытудың инновациялық әдістерін қолдануға бағытталған. Жаңа цифрлық инфрақұрылымды дамыту арқылы оқушылар мен мұғалімдер үшін тиімді оқыту ортасын құру көзделеді. Сонымен қатар, мектептің басқару жүйесін цифрлық форматқа көшіру, электрондық құжат айналымы жүйесін енгізу және онлайн платформаларды пайдалану дағдыларын арттыру маңызды.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру мақсатында арнайы курстар, вебинарлар мен тренингтер өткізу ұсынылады. Цифрлық платформалар мен құралдарды тиімді пайдалану арқылы мұғалімдер мен оқушылар оқу процесін тиімді әрі қызықты етуге мүмкіндік алады. Сондай-ақ, инклюзивті білім беру аясында арнайы цифрлық құралдарды қолдану дағдыларын дамыту маңызды.

Цифрлық технологиялар мен білім беру жүйесін жаңғырту

Бұл әдістемелік ұсыным мектептерде цифрлық технологияларды енгізу мен дамыту жолдарын айқындайды. Мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық құзыреттілігін арттыру үшін ұсынылған стратегияларды жүзеге асыру арқылы мектептің оқу процесі тиімдірек, қызықтырақ әрі заманауи талаптарға сай болады. Цифрлық кітапхана мен электрондық мұражай сияқты ресурстар білім алушыларға білім алу үдерісін жеңілдетеді, ал оқу үдерісін автоматтандыру мектеп әкімшілігінің жұмысын оңтайландырады.

Әдістемелік ұсынымды енгізу нәтижесінде мектептің цифрлық инфрақұрылымы жақсарып, оқушылар мен мұғалімдер үшін жаңа мүмкіндіктер ашылады. Бұл мектептің халықаралық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін арттырып, цифрлық технологияларды тиімді қолдану арқылы білім беру сапасын жоғарылатуға мүмкіндік береді.

Қорытынды:

Мектепте цифрлық технологияларды енгізу үдерісі – білім беру сапасын арттыруға бағытталған маңызды қадам. Осы әдістемелік ұсыным арқылы цифрлық құралдарды тиімді қолдану арқылы оқу процесін жаңғыртып, мұғалімдер мен оқушылардың цифрлық дағдыларын дамытуға ықпал етеміз. Бұл мектептер үшін жаңа білім беру мәдениетін қалыптастырып, болашақтың білім алушыларын даярлаудың жаңа мүмкіндіктерін ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Жаратылыстану пәндерінде зерттеушілік оқытуды ұйымдастыру» ҚР БҒМ ОӘБ.
2. «STEM білім беру жүйесі» Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ
3. «Цифрлық білім беру ресурстарын тиімді қолдану» Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА

Омаркулов Кайрат Бакирович
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
№17 Ы Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі, КММ
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жібек-жолы а/о Диханбаба ауылы

СПОРТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ЖАС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНЕ СӘЙКЕС ТҰЛҒАНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАМУЫ

Аннотация. Мақалада спорттық ойындардың білім беру үдерісіндегі орны дене шынықтыру пәні мұғалімінің кәсіби қызметі тұрғысынан ғылыми-публицистикалық бағытта кеңінен талданады. Жас ерекшеліктеріне сәйкес спорттық ойындарды жүйелі ұйымдастырудың оқушылардың тұлғалық және шығармашылық дамуына тигізетін ықпалы педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік аспектілерде қарастырылады. Қозғалыс әрекеттерінің мазмұны мен құрылымы баланың ойлау икемділігіне, қиялына, бастамашылдығына және өзіндік шешім қабылдау қабілетіне әсер ететін фактор ретінде сипатталады. Мақалада спорттық ойындардың тәрбиелік әлеуеті, оларды сабақ барысында мақсатты қолданудың әдістемелік негіздері және мұғалімнің бағыттаушы рөлі жан-жақты баяндалады. Автор спорттық ойындардың шығармашылық қабілетті дамытудың пәрменді құралы екендігін теориялық пайымдармен және педагогикалық тәжірибе қорытындыларымен негіздейді.

Кілт сөздер: спорттық ойындар, дене шынықтыру, шығармашылық даму, жас ерекшелігі, тұлға қалыптасуы, педагогикалық үдеріс.

Қазіргі білім беру кеңістігінде тұлғаның жан-жақты дамуы негізгі стратегиялық мақсаттардың бірі ретінде айқындалып отыр, ал осы үдерісте дене шынықтыру пәнінің атқаратын қызметі көбіне қозғалыс дағдыларын қалыптастырумен шектеліп қалатын жағдайлар кездеседі. Алайда спорттық ойындар табиғаты жағынан тек қимыл-қозғалысты жетілдірумен ғана емес, сонымен бірге ойлау, сезіну, шешім қабылдау және қарым-қатынас жасау қабілеттерін дамытуға бағытталған кешенді құрал болып табылады. Әсіресе баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылған ойын әрекеті оның ішкі әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Дене шынықтыру сабағында қолданылатын спорттық ойындар оқушының белсенді субъект ретінде қалыптасуына ықпал етеді, себебі ол ойын барысында өз рөлін саналы түрде қабылдап, белгілі бір тактикалық немесе шығармашылық шешімдер қабылдауға мәжбүр болады. Бұл жағдай баланың дербестігін арттырып, өзіне деген сенімділігін күшейтеді. Сонымен қатар ойындық жағдаяттарда туындайтын күтпеген жағдайлар баланың қиялын дамытып, стандартты емес ойлау қабілетін жетілдіреді. Спорттық ойындардың дәл осы қасиеті оларды шығармашылық дамудың тиімді құралы ретінде қарастыруға негіз болады. Мұғалім үшін мұндай ойындар тек сабақтың мазмұнын түрлендіру амалы емес, оқушы тұлғасының терең қабаттарына әсер ететін педагогикалық ықпал ету тетігі болып саналады.

Сондықтан спорттық ойындарды мақсатсыз қолдану емес, оларды білім беру міндеттерімен тығыз байланыстыра отырып пайдалану аса маңызды.

Жас ерекшеліктеріне сәйкес тұлғаның шығармашылық дамуын қарастырғанда, әр жас кезеңінің психофизиологиялық және әлеуметтік сипаттамаларын ескеру қажеттілігі туындайды. Бастауыш сынып жасындағы балалар үшін ойын жетекші іс-әрекет ретінде танылатындықтан, спорттық ойындар олардың табиғи қажеттіліктеріне толықтай сәйкес келеді. Бұл жастағы оқушылар ойын арқылы әлемді таниды, өз мүмкіндіктерін байқайды және ұжымда әрекет ету дағдыларын меңгереді. Спорттық ойындар барысында бала тек қана қозғалыс әрекеттерін орындап қоймай, белгілі бір сюжетке еніп, рөлдік мінез-құлық үлгілерін қолданады. Мұндай үдеріс оның қиялын дамытып, образдық ойлауын қалыптастырады. Орта буын жасындағы оқушыларда өзін-өзі танытуға деген ұмтылыс күшейіп, өз қабілеттерін өзгелермен салыстыру қажеттілігі арта түседі. Осы кезеңде командалық спорттық ойындар олардың шығармашылық бастамасын қолдап, көшбасшылық қасиеттерін дамытуға жағдай жасайды. Жоғары сынып оқушылары үшін спорттық ойындар өзіндік стиль қалыптастырудың, тактикалық ойлау мен стратегиялық жоспарлаудың алаңы ретінде көрінеді. Бұл жаста мұғалім ойын мазмұнын күрделендіріп, оқушыларды өз бетімен шешім қабылдауға және шығармашылық ұсыныстар енгізуге ынталандыра алады. Осылайша әр жас кезеңінде спорттық ойындар тұлғаның шығармашылық дамуына әртүрлі деңгейде және мазмұнда әсер етеді.

Спорттық ойындардың шығармашылық әлеуеті олардың құрылымдық ерекшеліктерімен тығыз байланысты. Кез келген ойын белгілі бір ережелерге негізделгенімен, сол ережелер аясында еркін әрекет ету мүмкіндігін береді. Дәл осы еркіндік элементі шығармашылық дамудың басты шарттарының бірі болып табылады. Оқушы ойын барысында бір ғана дұрыс шешіммен шектелмей, бірнеше баламалы әрекеттерді қарастырады. Мұндай жағдай ойлау икемділігін қалыптастырып, стандартты емес тәсілдерді қолдануға үйретеді. Спорттық ойындардағы жарыстық сипат эмоциялық әсерді күшейтіп, баланың ішкі мотивациясын арттырады. Эмоция мен қызығушылықтың жоғары деңгейі шығармашылық белсенділіктің өсуіне тікелей ықпал етеді. Сонымен бірге ойын барысында қателесуге деген қорқыныш азаяды, себебі ойын жағдайы қателікті табиғи құбылыс ретінде қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл жағдай оқушыны батыл әрекет етуге және жаңа идеяларды сынап көруге итермелейді. Мұғалім осы үдерісті дұрыс бағыттай алса, спорттық ойындар шығармашылық дамудың тұрақты тетігіне айналады. Сондықтан ойын мазмұнын таңдау кезінде оның тек физикалық жүктемесіне ғана емес, ойлау және қиял элементтерінің болуына да назар аудару қажет.

Дене шынықтыру пәні мұғалімінің кәсіби шеберлігі спорттық ойындарды шығармашылық дамуға бағыттауда шешуші рөл атқарады деген тұжырым педагогикалық тәжірибеде нақты әрекеттер арқылы айқындалады. Мұғалім ойын мазмұнын жоспарлау кезінде оның тек қимыл-қозғалыс жүктемесін емес, оқушының ойлау белсенділігін арттыратын жағдайларын алдын ала қарастыруы тиіс. Ойын барысындағы тактикалық өзгерістер, балама шешімдер мен импровизацияға мүмкіндік беретін тапсырмалар оқушылардың шығармашылық әлеуетін жандандырады. Мұндай жағдайда мұғалімнің кәсіби білімімен қатар педагогикалық интуициясы да маңызды мәнге ие болады, себебі әр сыныптағы психологиялық ахуал мен топтық динамика әртүрлі сипатта көрінеді. Мұғалім осы ерекшеліктерді ескере отырып, ойын барысын реттеп, қажет сәтте бағыт беріп отырады. Бұл үдеріс оқушылардың өз идеяларын ашық ұсынуына және сол идеялардың практикалық тұрғыда сыналуына жағдай жасайды. Оқушы өзін ойынның тең құқықты қатысушысы ретінде сезінгенде, оның шығармашылық белсенділігі де арта түседі. Сондықтан мұғалімнің кәсіби шеберлігі тек әдістемелік біліммен шектелмей, тұлғааралық қарым-қатынас мәдениетімен ұштасуы қажет.

Мұғалімнің ойын барысында көрсететін педагогикалық ұстанымы оқушылардың шығармашылық дамуына тікелей әсер етеді. Егер мұғалім авторитарлық бақылауды басым қолданса, оқушылар ойынға тек нұсқауды орындаушы ретінде қатысады, ал бұл жағдай

шығармашылық еркіндікті шектейді. Керісінше, қолдауға негізделген және ынталандырушы стиль оқушылардың ішкі мотивациясын күшейтеді. Мұғалім ойын барысында оқушылардың жеке жетістіктерін атап өтіп, олардың талпынысын бағалағанда, шығармашылық ізденіске деген сенім қалыптасады. Сабақтағы кері байланыс тек нәтижені тіркеу құралы емес, оқушының ойлау барысын түсінуге мүмкіндік беретін педагогикалық құрал ретінде қолданылуы тиіс. Мұндай тәсіл оқушылардың өз әрекеттерін талдауға және келесі ойын жағдайында жаңа шешімдер ұсынуға жетелейді. Осы тұрғыда дене шынықтыру мұғалімі шығармашылық ортаны қалыптастырушы негізгі тұлға ретінде көрінеді. Оның кәсіби мәдениеті ойын арқылы білім беру мен тәрбиелеудің сапасын айқындайтын басты факторлардың бірі болып саналады.

Спорттық ойындардың тұлғаның шығармашылық дамуына әсерін бағалауда олардың әлеуметтік маңызы ерекше назар аударуды талап етеді. Ойындық әрекет барысында қалыптасатын өзара қарым-қатынастар оқушылардың әлеуметтік тәжірибесін кеңейтеді және оларды ұжымдық ойлауға үйретеді. Әрбір ойын жағдайы қатысушылардан өз әрекетін өзгелердің қимылымен үйлестіруді талап етеді, бұл өзара тәуелділік сезімін қалыптастырады. Осындай өзара әрекет барысында оқушылар бір-бірінің мінез-құлқын, шешім қабылдау тәсілдерін және ойлау ерекшеліктерін таниды. Бұл таным үдерісі шығармашылық дамудың маңызды алғышарты болып табылады, себебі бала өз тәжірибесін өзгелердің тәжірибесімен салыстыра отырып жаңа идеяларға келеді. Ұжымдық ойындарда қалыптасатын әлеуметтік жауапкершілік оқушының өзін тек жеке тұлға емес, қоғамның бір бөлігі ретінде сезінуіне ықпал етеді. Мұндай сезім шығармашылық әрекеттің әлеуметтік мәнін терең түсінуге мүмкіндік береді.

Ойын барысында туындайтын әлеуметтік жағдаяттар оқушылардың өмірлік маңызды дағдыларын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Командалық спорттық ойындарда әртүрлі пікірлер мен көзқарастардың тоғысуы табиғи құбылыс ретінде көрінеді. Осындай жағдайда оқушылар келісімге келу, өз ұстанымын дәлелдеу немесе қажет болғанда ымыраға бару дағдыларын меңгереді. Бұл дағдылар шығармашылық ойлаудың әлеуметтік қырын дамытуға негіз болады. Қақтығысты жағдайларды шешу кезінде оқушылар стандартты емес тәсілдерді іздеуге мәжбүр болады, ал бұл олардың проблемалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Мұғалім осы үдерістерді саналы түрде басқарса, ойын тек спорттық нәтиже беретін әрекет емес, тұлғалық өсудің тиімді алаңына айналады.

Қорытындылай келе, спорттық ойындар арқылы жас ерекшеліктеріне сәйкес тұлғаның шығармашылық дамуын қамтамасыз ету дене шынықтыру пәнінің маңызды педагогикалық міндеттерінің бірі болып табылады. Бұл үдеріс кездейсоқ емес, жүйелі және мақсатты ұйымдастыруды талап етеді. Мұғалім ойын мазмұнын, құрылымын және әдістемесін саналы түрде таңдап, оны білім беру және тәрбиелік мақсаттармен ұштастыруы қажет. Жас ерекшеліктерін ескеру ойынның тиімділігін арттырып, әр оқушының әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Спорттық ойындар баланың қиялын, ойлау икемділігін және әлеуметтік белсенділігін дамыту арқылы шығармашылық тұлға қалыптастыруға ықпал етеді. Осындай кешенді ықпал дене шынықтыру сабағын тек физикалық жаттығулар жиынтығы емес, тұлғалық дамудың маңызды алаңы ретінде қарастыруға негіз болады. Сондықтан спорттық ойындарды білім беру үдерісінде кеңінен және ғылыми негізде қолдану қазіргі мектеп тәжірибесінің өзекті бағыты ретінде бағалануы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Матвеев, А.П. Методика обучения предмету «Физическая культура» с учетом возрастных особенностей учащихся / А.П. Матвеев // Физическая культура в школе. – 2019. – № 6. – С. 2–9.

2. Сельченок, К.В. Психология творчества и одаренности в спортивной деятельности / К.В. Сельченок. – Минск: Харвест, 2020. – 320 с.

3. Griffin, L.L. Teaching Sport Concepts and Skills: A Tactical Games Approach / L.L. Griffin, S.A. Mitchell, J.L. Oslin. – 4th ed. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2020. – 720 p.

Нурмуканова Күлзат Ермекқызы
Педагог-психолог
Бұлақ орта мектебі
Солтүстік Қазақстан облысы, Есіл ауданы

МАГНИТТІК МЕКТЕПТЕР: ҚОСТІЛДІЛІК ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДАЙЫНДЫҚ

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту сапасын арттыру, білім алушылардың бәсекеге қабілеттілігін қалыптастыру және жаһандану жағдайында көптілді тұлға тәрбиелеу негізгі міндеттердің бірі болып табылады. Осы бағытта білім беру ұйымдарының жаңа модельдері қалыптасып, олардың ішінде магниттік мектептер ерекше орын алады.

Магниттік мектептер – белгілі бір білім беру бағытына немесе әдіснамасына негізделген, инновациялық тәжірибелерді жүзеге асыратын білім беру ұйымдары. Мұндай мектептерде оқушылардың білім деңгейін арттырумен қатар, олардың тілдік құзыреттілігін дамыту және психологиялық дайындық деңгейін қамтамасыз ету маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Қостілділік қазіргі заманғы білім беру кеңістігінде маңызды рөл атқарады. Оқушылардың екі тілде еркін қарым-қатынас жасау қабілеті олардың танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді. Алайда қостілді оқыту тиімді болуы үшін оқушылардың психологиялық дайындығы да жоғары деңгейде болуы тиіс. Осы мақалада магниттік мектептер жағдайында қостілділік пен психологиялық дайындықтың маңызы, олардың өзара байланысы және тәжірибеде жүзеге асу ерекшеліктері қарастырылады.

Мақсаты – магниттік мектептерде қостілді оқытуды ұйымдастыру және оқушылардың психологиялық дайындығын қамтамасыз етудің тиімді жолдарын анықтау.

Әдістеме

Магниттік мектептердегі білім беру үдерісі заманауи педагогикалық тұжырымдамаларға, инновациялық әдіс-тәсілдерге және оқушыға бағытталған оқыту қағидаттарына негізделеді. Мұндай білім беру ұйымдарында оқу үдерісі тек білім берумен шектелмей, оқушылардың тұлғалық дамуын, тілдік құзыреттілігін және психологиялық тұрақтылығын қалыптастыруға бағытталады. Осыған байланысты оқыту барысында әр оқушының жеке ерекшеліктері, тілдік дайындық деңгейі, танымдық мүмкіндіктері және психологиялық жағдайы кешенді түрде ескеріледі.

Қостілділік магниттік мектептердің негізгі ерекшеліктерінің бірі болып табылады және ол білім алушылардың екі немесе одан да көп тілде еркін қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыруды көздейді. Қостілді білім беру келесі негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады: пәндерді екі тілде оқыту, тілдік ортаны жүйелі қалыптастыру және коммуникативтік әдістерді кеңінен қолдану. Пәндерді екі тілде оқыту барысында оқу

материалы бір тілде түсіндіріліп, екінші тілде бекітіледі немесе тапсырмалар екі тілде ұсынылады.

Тілдік ортаны қалыптастыру мақсатында мектеп ішінде екі тілде қарым-қатынас жасауға жағдай жасалады. Сабақтан тыс іс-шаралар, ойындар, жобалық жұмыстар және күнделікті қарым-қатынас барысында тілдік орта белсенді қолданылады. Сонымен қатар коммуникативтік әдістер арқылы оқушылардың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдылары кешенді түрде дамытылады.

Қостілді оқыту үдерісінде интеграцияланған сабақтар ерекше рөл атқарады. Мұндай сабақтарда пәндік мазмұн мен тілдік дағдылар қатар дамытылады. Тілдік ойындар, рөлдік тапсырмалар, диалогтік оқыту және интерактивті әдістер оқушылардың тілдік белсенділігін арттырып, олардың жаңа тілді табиғи түрде меңгеруіне мүмкіндік береді.

Психологиялық дайындық магниттік мектептердегі оқыту үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ол оқушының жаңа оқу ортасына, тілдік жағдайға және білім беру талаптарына бейімделу қабілетін сипаттайды. Психологиялық дайындық бірнеше өзара байланысты компоненттерден тұрады: эмоционалдық тұрақтылық, оқу мотивациясы, өзін-өзі реттеу дағдылары және коммуникативтік қабілеттер.

Эмоционалдық тұрақтылық оқушының жаңа ортада өзін сенімді сезінуіне мүмкіндік береді. Ал мотивация оқуға деген қызығушылықты қалыптастырып, белсенді әрекетке итермелейді. Өзін-өзі реттеу дағдылары оқушының өз әрекетін бақылауына, тапсырмаларды орындау барысында жауапкершілік танытуына ықпал етеді. Қарым-қатынас дағдылары ұжымда жұмыс істеуге, өз ойын жеткізуге және басқаларды тыңдауға үйретеді.

Оқушылардың психологиялық дайындығын қалыптастыру үшін оқу үдерісінде қолдау көрсететін орта құрылады. Мұғалім тарапынан жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру, оқушыларды мадақтау, олардың жетістіктерін атап өту маңызды. Сонымен қатар жеке жұмыс арқылы әр оқушының ерекшелігі ескеріліп, қажет жағдайда қосымша қолдау көрсетіледі. Топтық әрекет оқушылардың әлеуметтік бейімделуін жеңілдетіп, олардың өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында кешенді әдістер қолданылды. Атап айтқанда, бақылау әдісі арқылы оқушылардың сабақтағы белсенділігі мен тілдік әрекеті зерттелді. Талдау әдісі оқушылардың оқу нәтижелерін саралауға мүмкіндік берді. Салыстыру әдісі арқылы қостілді оқытудың және психологиялық қолдаудың әсері анықталды. Сонымен қатар оқушылардың тілдік және психологиялық даму деңгейі олардың оқу белсенділігі, қарым-қатынас жасау қабілеті және оқу тапсырмаларын орындау сапасы арқылы бағаланды.

Практикада қолдану

Магниттік мектептер тәжірибесінде қостілділік пен психологиялық дайындықты қалыптастыру жүйелі және кезең-кезеңімен ұйымдастырылады. Оқу үдерісі оқушылардың тілдік құзыреттілігін ғана емес, сонымен қатар олардың эмоционалдық жай-күйін, өзіне деген сенімділігін және әлеуметтік белсенділігін дамытуға бағытталады.

Сабақ барысында мұғалімдер екі тілді қатар қолдану арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамытады. Оқытуда «бір тіл – түсіндіру, екінші тіл – қолдану» қағидаты жиі қолданылады. Мысалы, жаңа тақырып бір тілде түсіндіріліп, тапсырмалар екінші тілде орындалады немесе керісінше ұйымдастырылады. Мұндай тәсіл оқушылардың тілдік ойлауын белсендіреді, сөздік қорын байытады және екі тіл арасындағы байланыстарды түсінуге мүмкіндік береді.

Қостілді ортада оқушылардың белсенділігін арттыру мақсатында түрлі интерактивті әдістер кеңінен қолданылады. Атап айтқанда, диалогтік тапсырмалар арқылы оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, өз ойын екі тілде жеткізуге үйренеді. Рөлдік ойындар оқушылардың тілдік ортаға еркін енуіне және шынайы өмірлік жағдаяттарды модельдеу арқылы тілдік тәжірибесін дамытуға ықпал етеді. Топтық жұмыстар барысында оқушылар бірлесіп әрекет етіп, пікір алмасады, бұл олардың коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады.

Психологиялық дайындықты қамтамасыз ету мақсатында сабақта қолайлы және қауіпсіз атмосфера қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Мұғалім оқушыларға қолдау көрсетіп, олардың жетістіктерін мадақтай отырып, өзіне деген сенімділігін арттырады. Әсіресе жаңа тілде сөйлеу кезінде оқушылардың қателесуден қорықпауына жағдай жасау маңызды. Осы мақсатта «қателесу – үйренудің бір бөлігі» қағидаты негізге алынып, оқушылардың еркін сөйлеуіне мүмкіндік беріледі.

Практика барысында жүргізілген бақылау нәтижелері келесі оң өзгерістерді көрсетті:

- оқушылардың тілдік белсенділігі айтарлықтай артты.
- екі тілде қарым-қатынас жасау қабілеті қалыптаса бастады.
- оқу мотивациясы жоғарылады және сабаққа қызығушылық күшейді.
- оқушылардың өзіне деген сенімділігі артты.
- топтық жұмысқа қатысу деңгейі жақсарды.

Сонымен қатар кейбір қиындықтар да анықталды. Атап айтқанда, оқушылардың тілдік деңгейінің әртүрлі болуы тапсырмаларды бірдей деңгейде меңгеруге кедергі келтіреді. Кейбір оқушыларда жаңа тілде сөйлеу кезінде психологиялық кедергілер (ұялу, қателесуден қорқу) байқалады.

Аталған қиындықтарды шешу үшін сараланған оқыту тәсілін қолдану тиімді болып табылады. Оқушылардың деңгейіне қарай тапсырмаларды бейімдеу олардың оқу белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар жеке қолдау көрсету, қосымша түсіндіру жұмыстары және шағын топтармен жұмыс ұйымдастыру маңызды.

Қорытынды

Қорытындылай келе, магниттік мектептер жағдайында қостілділік пен психологиялық дайындықты кешенді түрде ұйымдастыру білім беру сапасын арттырудың маңызды тетігі болып табылады. Қостілді оқыту оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытып қана қоймай, олардың танымдық белсенділігін, ойлау икемділігін және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Ал психологиялық дайындық оқушылардың жаңа білім беру ортасына бейімделуін жеңілдетіп, олардың оқу үдерісіне сенімді әрі белсенді қатысуына жағдай жасайды.

Жүргізілген тәжірибелік жұмыстар нәтижесінде қостілді оқытуды жүйелі түрде қолдану оқушылардың екі тілде еркін қарым-қатынас жасау қабілетін арттыратыны, олардың оқу мотивациясын күшейтетіні және өзіндік сенімділігін қалыптастыратыны анықталды. Сонымен қатар қолайлы психологиялық ахуал мен мұғалімнің қолдауы оқушылардың тілдік кедергілерін жеңуге, қателесуден қорықпай еркін сөйлеуіне мүмкіндік беретіні байқалды.

Зерттеу барысында анықталған тілдік деңгейдің әртүрлілігі, психологиялық тосқауылдар және уақытты тиімді ұйымдастыру мәселелері оқыту үдерісін жетілдіру қажеттігін көрсетеді. Бұл мәселелерді шешу үшін сараланған оқыту, жеке қолдау көрсету, интерактивті әдістерді тиімді пайдалану және мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру маңызды.

Магниттік мектептерде қостілділік пен психологиялық дайындықты үйлестіре дамыту оқушылардың жан-жақты дамуына, олардың білім сапасының артуына және заманауи талаптарға сай тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді. Болашақта бұл бағыттағы жұмыстарды жүйелі түрде жетілдіру, тәжірибені кеңінен тарату және ғылыми-әдістемелік тұрғыда қолдау білім беру жүйесінің тиімділігін арттырудың негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі.Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Бастауыш білім беру деңгейінің үлгілік оқу бағдарламалары. – Астана, 2021.

3. Выготский Л. С. Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 2001.

4. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. – Москва: Педагогика, 1974.

Нургалеева Раушан Бактыгалеевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
“№36 қазақ орта мектебі” КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН САБАҚТА ТИІМДІ ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Қазіргі таңда ағылшын тілі – халықаралық қатынас тілі, ғылым мен білімнің, технология мен бизнестің негізгі тілі болып отыр. Сондықтан мектепте ағылшын тілін сапалы әрі тиімді оқыту – заман талабы. Ағылшын тілін оқыту барысында мұғалімнің басты мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, яғни тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын қалыптастыру. Сабақта тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға және білім сапасын көтеруге болады.

Ағылшын тілін сабақта тиімді қолданудың ең маңызды жолдарының бірі – тілдік ортаны қалыптастыру. Сабақ барысында мұғалім мүмкіндігінше ағылшын тілінде сөйлеп, сынып ішінде қарапайым сөйлемдерді үнемі қолданып отыруы қажет. Мысалы, мұғалім сабақ сайын қайталанатын classroom language сөздерін қолданса, оқушылар біртіндеп үйреніп алады. Олар: Open your books, Close your books, Listen, Repeat, Work in pairs, Work in groups, Write down, Look at the board, Good job, Well done сияқты сөз тіркестері.

Бұл сөздер оқушылардың ағылшын тілін түсіну қабілетін арттырады және тілдік орта қалыптастырады.

Сабақта оқушыларды көбірек сөйлету де өте маңызды. Көп жағдайда сабақта мұғалім көп сөйлеп, оқушылар аз сөйлейтін жағдайлар кездеседі. Сондықтан сабақ барысында диалог, сұрақ-жауап, жұптық және топтық жұмыстарды көбірек ұйымдастыру қажет. Жұптық жұмыс кезінде оқушылар бір-бірімен сөйлесіп, өз ойларын ағылшын тілінде жеткізуге тырысады. Бұл олардың сөйлеу дағдысын дамытады. Ал топтық жұмыс оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге, бір-бірін тыңдауға, өз пікірін айтуға үйретеді.

Сабақта ойын элементтерін қолдану да өте тиімді әдістердің бірі болып табылады. Әсіресе бастауыш және орта буын оқушылары ойын арқылы сабақты жақсы қабылдайды. Сабақта түрлі сөздік ойындар, карточкалармен жұмыс, сурет бойынша сөйлем құрастыру, рөлдік ойындар, викториналар, сөзжұмбақтар қолдануға болады. Ойын барысында оқушылар өздерін еркін сезінеді, қорықпай сөйлейді және жаңа сөздерді тез жаттап алады. Сондықтан ойын технологиясы – ағылшын тілі сабағында ең тиімді әдістердің бірі. Қазіргі білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану да үлкен маңызға ие. Сабақ барысында презентациялар, бейнероликтер, аудиожазбалар, интерактивті тапсырмалар қолдану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Әсіресе тыңдалым дағдысын дамыту үшін түрлі аудио және видео материалдарды қолдану өте тиімді. Оқушылар шетелдік сөйлеу мәнерін тыңдап, дұрыс айтуға үйренеді.

Соңғы жылдары білім беру саласында жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану кеңінен қолданылып келеді. Жасанды интеллект оқушыларға ағылшын тілін үйренуде үлкен

көмек береді. Оқушылар жасанды интеллект арқылы жаңа сөздердің аудармасын біле алады, мәтін құрастыра алады, грамматикалық қателерін тексере алады, диалогтар құрастырып, сұрақтарға жауап ала алады. Сонымен қатар оқушылар ағылшын тілінде сұрақ қойып, жауап алу арқылы өздерінің сөйлеу дағдыларын дамытады. Бұл оқушылардың өз бетімен білім алуына, ізденуіне және тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады. Мұғалім сабақ барысында жасанды интеллектті тиімді бағытта қолдануды үйретуі керек. Мысалы, оқушыларға мәтін аударту, эссе жаздыру, жаңа сөздермен сөйлем құрату, диалог құрастырту сияқты тапсырмалар беруге болады. Бірақ оқушылар дайын жауапты көшіріп алмай, оны түсініп, өңдеп, өз сөзімен жеткізуге үйренуі қажет. Бұл оқушылардың ойлау қабілетін дамытады.

Сабақтың тиімді өтуі мұғалімнің сабақты дұрыс жоспарлауына да байланысты. Сабақ барысында жаңа тақырыпты түсіндіру, жаттығулар орындау, сөйлесу тапсырмалары, кері байланыс кезеңдері болуы керек. Әр сабақта оқушылар жаңа сөз үйреніп, кем дегенде бірнеше сөйлем айтып үйренуі тиіс. Сонда ғана сабақ нәтижелі болады.

Қорытындылай келе, ағылшын тілін сабақта тиімді қолдану үшін мұғалім түрлі әдіс тәсілдерді, ойын технологиясын, топтық және жұптық жұмыстарды, ақпараттық технологияларды және жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалана білуі қажет. Сонда ғана сабақ қызықты, түсінікті және нәтижелі болады.

Махан Балжан Асылбекқызы
Бастауыш мектептің бастауыш мұғалімі
“Жас емен” ЖШС “Эверест”
Шымкент қаласы

1-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУ МЕН БЕЙІМДЕУ

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде бастауыш мектепке алғаш келген 1-сынып оқушыларының оқу үдерісіне бейімделуі маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Бұл кезеңде оқушылар жаңа әлеуметтік ортаға, оқу талаптарына және мектеп өмірінің ерекшеліктеріне үйренеді. Сондықтан олардың мектепке бейімделу үдерісін дұрыс ұйымдастыру – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі.

1-сынып оқушылары мектеп табалдырығын алғаш аттаған кезде психологиялық, физиологиялық және әлеуметтік өзгерістерге ұшырайды. Олар үшін жаңа орта, жаңа талаптар, жаңа ережелер пайда болады. Осы жағдайда оқушылардың бейімделуі сәтті жүзеге аспаса, бұл олардың оқу мотивациясына, білім сапасына және психологиялық жағдайына кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімі оқыту мен бейімдеу үдерісін тиімді ұйымдастырып, әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Бұл мақалада 1-сынып

оқушыларын оқыту мен бейімдеудің педагогикалық негіздері, әдістері және тәжірибеде қолдану жолдары қарастырылады.

Мақсаты – 1-сынып оқушыларын оқыту мен бейімдеудің тиімді жолдарын анықтау және тәжірибеде қолдану ерекшеліктерін көрсету.

Әдістеме

1-сынып оқушыларын мектеп өміріне бейімдеу – көпқырлы және жүйелі түрде ұйымдастырылатын педагогикалық үдеріс болып табылады. Бұл үдеріс барысында оқушылардың жас ерекшеліктері, психологиялық жай-күйі, әлеуметтік тәжірибесі және оқу әрекетіне дайындығы кешенді түрде ескерілуі қажет. Себебі мектепке алғаш келген бала үшін жаңа ортаға бейімделу тек білім алумен ғана емес, сонымен қатар эмоционалдық, әлеуметтік және мінез-құлықтық өзгерістермен қатар жүреді.

Оқушыларды бейімдеу үдерісі бірнеше негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады: психологиялық бейімдеу, әлеуметтік бейімдеу және оқу әрекетіне бейімдеу.

Психологиялық бейімдеу оқушының мектепке деген оң көзқарасын қалыптастыруға бағытталған. Бұл кезеңде оқушы өзін қауіпсіз, еркін және сенімді сезінуі маңызды. Мұғалімнің басты міндеті – оқушымен жылы, сенімді қарым-қатынас орнату, оның ішкі қорқыныштарын азайтып, мектепке деген қызығушылығын арттыру. Осы мақсатта сабақ барысында түрлі психологиялық жаттығулар, сергіту сәттері, ойын элементтері қолданылды. Мұғалім әр оқушыны қолдап, оның жетістіктерін мадақтау арқылы өзіндік сенімділігін арттыруға ықпал етеді.

Әлеуметтік бейімдеу барысында оқушылар сынып ұжымына бейімделіп, қарым-қатынас жасау дағдыларын меңгереді. Бұл кезеңде оқушылар мектеп ережелерімен танысып, ұжымдық жұмысқа қатысуға үйренеді. Мұғалім оқушылар арасында жағымды қарым-қатынас орнатуға, бір-бірін тыңдауға, сыйлауға және бірге жұмыс істеуге бағыттайды. Топтық және жұптық жұмыстарды ұйымдастыру арқылы оқушылардың әлеуметтік белсенділігі артып, ұжымдық әрекет дағдылары қалыптасады.

Оқу әрекетіне бейімдеу – оқушыларды білім алу үдерісіне біртіндеп енгізуді қамтиды. Бұл бағытта оқушылар сабақ құрылымымен танысып, мұғалімді тыңдауға, тапсырмаларды орындауға, сұрақтарға жауап беруге және өз ойын жеткізуге үйренеді. Алғашқы кезеңде тапсырмалар жеңіл, түсінікті және көрнекілікке негізделген түрде беріледі. Уақыт өте келе тапсырмалар күрделендіріліп, оқушылардың танымдық белсенділігі арттырылады.

Оқыту барысында тиімді әдіс-тәсілдер кешені қолданылды. Атап айтқанда, ойын технологиялары бастауыш сынып оқушылары үшін ең тиімді құралдардың бірі болып табылады. Ойын элементтері арқылы оқушылар сабаққа белсенді қатысып, жаңа материалды жеңіл меңгереді.

Топтық және жұптық жұмыс оқушылардың бірлесіп әрекет етуіне мүмкіндік беріп, олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады. Мұндай жұмыстар барысында оқушылар өз пікірін білдіруге, басқалардың ойын тыңдауға және ортақ шешім қабылдауға үйренеді.

Сараланған тапсырмалар әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл арқылы тапсырмалар оқушылардың деңгейіне қарай ұсынылып, олардың оқу белсенділігін арттыруға жағдай жасалады. Төмен деңгейдегі оқушыларға қолдау көрсетілген тапсырмалар берілсе, жоғары деңгейдегі оқушыларға күрделі және шығармашылық тапсырмалар ұсынылады.

Кері байланыс әдістері оқушылардың оқу үдерісіндегі жетістіктерін бағалауға және олардың өз оқуын түсінуіне мүмкіндік береді. Сабақ соңында жүргізілетін рефлексия арқылы оқушылар өз жетістіктерін бағалап, келесі қадамдарын анықтайды.

Практикада қолдану

Практика барысында 1-сынып оқушыларын бейімдеу үшін арнайы ұйымдастырылған сабақтар өткізілді. Сабақтарда оқушылардың жас ерекшеліктері ескеріліп, ойын элементтері кеңінен қолданылды.

Сабақтың басында психологиялық ахуал қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінді. Оқушылармен жылы қарым-қатынас орнату үшін түрлі тренингтер, сергіту сәттері жүргізілді.

Оқу үдерісінде тапсырмалар жеңілден күрделіге қарай берілді. Бұл оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттырды. Сонымен қатар тапсырмалар сараланып, әр оқушының деңгейіне сәйкес ұйымдастырылды.

Топтық жұмыс барысында оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, өз ойын еркін жеткізе бастады. Бұл олардың әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етті.

Бақылау нәтижелері көрсеткендей:

- оқушылардың сабаққа қызығушылығы артты
- оқу белсенділігі жоғарылады
- мектепке бейімделу үдерісі жеңіл өтті

Ұсыныстар

1-сынып оқушыларын бейімдеуді тиімді ұйымдастыру үшін келесі ұсыныстар беріледі:

- оқытуда ойын технологияларын кеңінен қолдану
- оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру
- психологиялық қолдау көрсету
- ата-анамен тығыз байланыс орнату
- сабақта жағымды атмосфера қалыптастыру

Қорытынды

Қорытындылай келе, 1-сынып оқушыларын оқыту мен бейімдеу – көпқырлы әрі жауапкершілігі жоғары педагогикалық үдеріс болып табылады. Бұл кезеңде оқушылардың мектепке деген алғашқы көзқарасы қалыптасып, олардың оқу мотивациясы мен танымдық белсенділігінің негізі қаланады. Сондықтан бастауыш сыныптағы алғашқы оқу кезеңін дұрыс ұйымдастыру – оқушының алдағы білім алу жолындағы табыстылығының басты кепілі болып саналады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, бейімдеу жұмыстары жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылған жағдайда оқушылардың мектепке тез үйренуі, сабаққа қызығушылығының артуы және оқу әрекетіне белсенді қатысуы байқалады. Әсіресе психологиялық қолдау, жағымды оқу ортасын қалыптастыру және оқытуда тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың өзін сенімді сезінуіне және жаңа ортаға бейімделуіне оң әсер етеді.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен оқушыға деген жеке көзқарасы бейімделу үдерісінің сәтті өтуінде маңызды рөл атқарады. Әр оқушының жеке ерекшелігін ескеріп, оған дер кезінде қолдау көрсету – тиімді оқытудың негізгі шарты болып табылады. Ата-анамен тығыз байланыс орнату да бейімделу үдерісін жеңілдететін маңызды факторлардың бірі.

1-сынып оқушыларын оқыту мен бейімдеуді ғылыми негізде, жүйелі түрде ұйымдастыру олардың оқу жетістіктерін арттыруға, мектепке деген оң көзқарасын қалыптастыруға және тұлғалық дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Болашақта бұл бағыттағы жұмыстарды жетілдіру, тиімді әдістерді тәжірибеге кеңінен енгізу бастауыш білім беру сапасын арттырудың маңызды тетігі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Бастауыш білім беру деңгейінің үлгілік оқу бағдарламалары. – Астана, 2021.
3. Выготский Л. С.Мышление и речь. – Москва: Лабиринт, 2001.
4. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. – Москва: Педагогика, 1974.
5. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1968. *(бұл кітаптың дұрыс басылымы осы жылдарға жақын)*

Батыргалиева Жанар Маратовна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

THE USE OF GAMIFICATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN SECONDARY SCHOOLS

English is widely recognized as a global language used for international communication, education, and professional development. Its importance continues to grow due to globalization and the increasing need for intercultural interaction.

In many educational systems, English is introduced at an early stage. Researchers emphasize that early exposure to a foreign language contributes to more effective acquisition, as children naturally absorb linguistic input through communication (Nation, 2013). Therefore, it is essential to create a learning environment where the target language becomes a meaningful part of students' everyday experience.

Gamification has emerged as an effective approach to language teaching, as it integrates elements of play into the educational process. Since play is a dominant activity in childhood, game-based learning allows students to engage with the language in a natural and stress-free way (Gee, 2007).

Theoretical Background of Gamification

Gamification refers to the use of game design elements in non-game contexts to increase user engagement and motivation (Deterding et al., 2011). In education, it has been widely applied to enhance learning outcomes and student participation.

Studies show that gamification positively influences learners' motivation and academic performance (Hamari et al., 2014). It also supports the development of communicative competence, which includes linguistic, sociocultural, and strategic components (Richards & Rodgers, 2014).

Furthermore, digital tools such as Kahoot, Quizlet, and Wordwall enable teachers to implement gamified activities effectively. These platforms provide instant feedback and create interactive learning environments, which are essential for modern students (Godwin-Jones, 2018).

Functions of Game-Based Learning

Game-based learning performs several important functions in the educational process:

- Educational function: develops cognitive skills such as memory, attention, and critical thinking.
- Motivational function: increases students' interest and active participation.
- Communicative function: promotes interaction in the target language.
- Social function: encourages collaboration and teamwork.
- Relaxation function: reduces stress and anxiety in the classroom.
- Developmental function: fosters creativity and personal growth.

These functions make gamification a powerful pedagogical tool in language education.

Types and Application of Games

Games used in English lessons can be divided into several categories:

- Language-focused games (phonetic, lexical, grammatical)
- Skill-based games (speaking, listening, reading, writing)
- Integrated games combining multiple competencies

Games can be applied at different stages of a lesson: presentation, practice, revision, and assessment.

For example, the "Crocodile" game is effective for practicing vocabulary and grammar. When studying the topic "Daily Routine," one student acts out an activity, while others guess using questions in English. This promotes active speaking and reinforces grammatical structures.

Team-based competitions can be used to practice verb tenses by forming affirmative, negative, and interrogative sentences. Such activities encourage peer learning and cooperation.

Board games like "Have you ever…?" help students practice the Present Perfect tense while expanding their cultural awareness.

In addition, quest-based activities develop both language and problem-solving skills. Students follow instructions in English to complete tasks, which enhances their understanding of directions and real-life communication.

Discussion

The integration of gamification into English lessons creates a learner-centered environment where students actively participate in the learning process. It shifts the focus from passive reception to active engagement.

Moreover, gamification aligns with the needs of the digital generation, who are accustomed to interactive and technology-driven experiences. The use of digital tools enhances the effectiveness of teaching and allows for immediate assessment of students' progress.

Conclusion

In conclusion, gamification is an effective and innovative approach to teaching English in secondary schools. It increases motivation, improves language skills, and creates a positive learning environment.

The use of games helps students overcome the language barrier and develop communicative competence more naturally. Therefore, it is recommended that teachers systematically incorporate gamified activities into their lessons, using both traditional and digital tools.

References

1.Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011).From game design elements to gamefulness: Defining gamification. Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference, 9–15.

2.Gee, J. P. (2007).What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. New York: Palgrave Macmillan.

3.Godwin-Jones, R. (2018).Using mobile technology to develop language skills and cultural understanding. Language Learning & Technology, 22(3), 1–17.

4.Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014).Does gamification work? A literature review of empirical studies on gamification. Hawaii International Conference on System Sciences, 3025–3034.

5.Nation, I. S. P. (2013).Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press.

6.Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014).Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Рахметалиева Асел Сактагановна
Биология пәні мұғалімі
Б.Сейсекенов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі
Ақтөбе қаласы, Әйтеке би ауданы, Ұлғайсын ауылы

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ЖАҢА ФОРМАТТЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

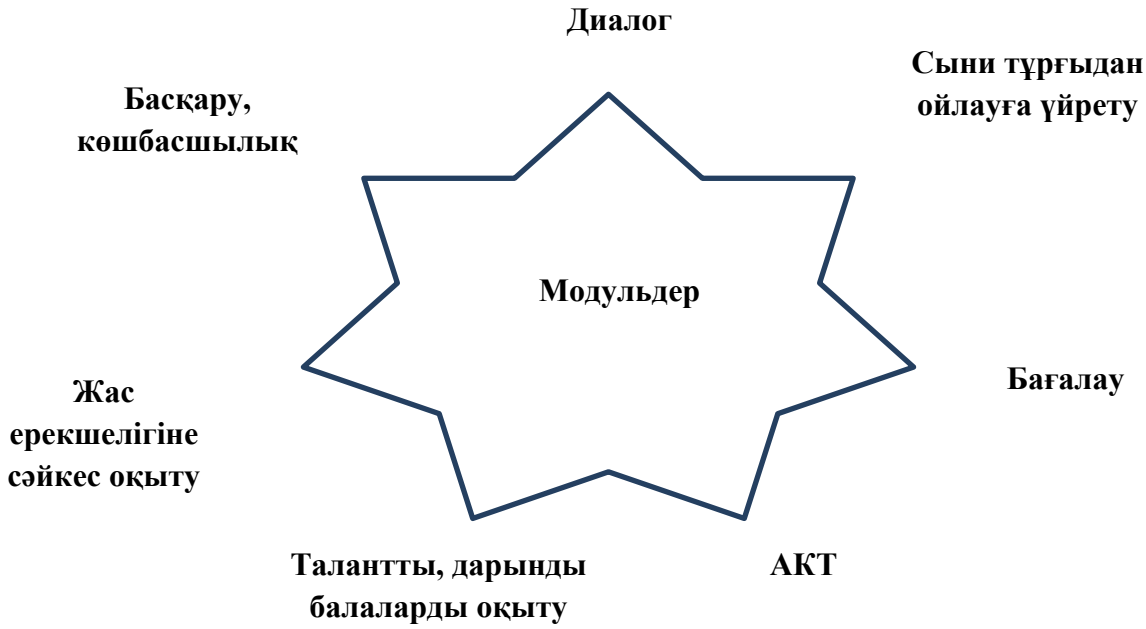
Орыс педагогі К.Д.Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Француз қайраткері «Адамға оқып – үйрену өмірде болу, өмір сүру үшін қажет» дегендей оқыту процесін технологияландыру, осыған сәйкес оқу бағдарламаларын жасау, ғалымдар мен жаңашыл педагогтардың еңбектерімен танысу жұмыстары мұғалімдердің үздіксіз ізденісін айқындайды. Жаңа педагогикалық технологиялардың негізгі мәні пассивті оқыту түрінен активті оқытуға көшу оқу танымын ұйымдастырудағы бастамашылдығына жағдай туғызу, субъективтік позицияны қалыптастыру. Жас ұрпаққа сапалы білім беру ісі – әрбір мемлекеттің дамуында ерекше маңызды орын алады. Ғылым мен технология, ақпараттық-коммуникация, электронды техника орасан зор қарқынмен дамыған кезде оларды өзінің экономикалық өркендеуіне оңтайлы пайдаланып, іске жарату кез келген мемлекеттің мұраты болуға тиіс. Сондықтан да алдымызда отандық білім беру жүйесінің барлық саласын әлемдік деңгейге сәйкестендіру бойынша ауқымды істерді атқару міндеті тұр. Еліміздің қазіргі мектептеріне жаңа заманға лайық «жаңа мұғалім» дайындау қажет. Бұның түпкі мақсаты – мұғалімдердің тәрбиешілік, педагогтік әлеуетін, қабілетін кеңірек ашу. «Жаңа мұғалім» бүгінгі заманның жаңаша ойлайтын, уақыт ағымымен үндес жұмыс істейтін, ең бастысы, жас ұрпақтың нағыз тәрбиешісі болғаны абзал. Еліміздің ертеңі – сапалы білім мен озық технологияны игерген жас ұрпақтың қолында. Білім беру ісін дамыту сол себептен де әрқашан бірінші орында болып келеді. Қазір мұғалім мәртебесін нығайту мәселесіне үлкен мән беріліп отыр. Білім беру жүйесінің барлық саласында педагог, мұғалім – шешуші буын және ең басты тұлға.

Осы Бағдарламаның негізгі міндеті – қазақстандық мұғалімдерге педагогикалық тәжірибесін жетілдіру мен бағалауға көмектесу. Сондықтан білім беру мен оқытудың қазіргі заманғы әдістері мұғалімнің күнделікті тәжірибесі және кәсіби мән мәтінмен өзара байланыста қарастырылады. Бағдарлама барысында педагогиканың әртүрлі аспектілері талқыланады. Осы Бағдарламаның негізгі қағидаты тәжірибелік қызметті нақты ғылыми зерттеулердің дәлелденген нәтижелері мен кіріктіру болып табылады. Жеті модульде қарастырылған идеялар сабақта пайдаланылатын жекеленген стратегиялар мен тәсілдер сияқты өзара байланыста болады.

Модульдер:

1) Білім беру мен білім алудағы жаңа тәсілдер.
2) Сыни тұрғыдан ойлауғаүйрету.
3) Білім беру үшін бағалау жәнеоқуды бағалау.
4) Білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.
5) Талантты және дарынды балаларды оқыту.
6) Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім беру және оқыту.
7) Білім берудегі басқару және көшбасшылық.

Біліктілікті арттыру бағдарламасының негізгі мазмұны **жеке жеті модуль** түрінде берілген, олар оқыту барысында аралас түрде ұсынылады.

Әрбір сабағымда аталған **«жеті модуль» идеяларын** жүйелі әрі тиімді қолдануға ерекше мән беремін. Мәселен, «Жануарлар селекциясы» тақырыбында оқушылар топтық жұмыс барысында өз жобаларын қорғап, диалогке түсу арқылы идеяларын дәлелді әрі сенімді түрде ұсынды. Флипчарттарды қорғау кезінде көру және сөйлеу дағдылары қатар дамып, оқу материалы терең меңгерілді. Сабақ барысында топтық әңгіме, зерттеушілік әңгіме және әңгіме-дебат түрлері ұйымдастырылды.

Оқушылардың өзіндік ойы, пайымдауы, нені білетіні мен нені жасай алатыны, қызығушылықтары мен жеке ұстанымдарын анықтауға баса назар аударылды. Ғылыми зерттеулер сабақта диалогтің маңызды рөл атқаратынын дәлелдейді. Мерсер мен Литлтон өз еңбектерінде диалог оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың білім деңгейінің өсуіне ықпал ететінін атап көрсеткен. Ал Л. С. Выготский оқушылардың әлеуметтік қарым-қатынас барысында қабілеті жоғары құрдастарымен өзара әрекеттесу арқылы дамитынын дәлелдеген.

Сабақтарымда көбінесе **диалогтік оқыту әдістерін** қолданамын. Сыни тұрғыдан ойлау – бақылау, тәжірибе, ойлау және талқылау нәтижесінде алынған ақпаратты талдау, бағалау және синтездеуге бағытталған ойлау әрекеті. Бұл үдеріс қарсы пікір айтуға, баламалы шешімдер қабылдауға және іс-әрекетке жаңаша көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мектеп өміріне енгізіліп жатқан жаңа технологиялардың басты ерекшелігі – өсіп келе жатқан тұлғаны жан-жақты дамыту, инновациялық ойлауды қалыптастыру. Бұрын оқушы тек тыңдаушы әрі орындаушы рөлінде болса, қазіргі заман оқушысы – өздігінен білім іздейтін, белсенді, жауапты тұлға. Осыған байланысты сабақ барысында оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған әдістерді қолдану олардың еркін ойлауына, шығармашылық белсенділігінің артуына ықпал етеді. Ұжымдық талқылау, ортақ тұжырым жасау барысында оқушылар өз пікірінің маңыздылығын сезініп, тілдік қорын байытады.

«Генетикалық инженерия» тақырыбындағы сабақта оқушылар сызбалар мен суреттер арқылы өз ойларын білдіріп, соңында қорытынды жасады. Олар «инженерия» ұғымының мағынасын ашып, оның басқа ғылым салаларымен байланысын түсіндірді, гендік инженерияның қоғамдағы пайдасы мен зиянын талқылады. Бұл сабақта **мағынаны тану** әдісі тиімді қолданылды. Ал **ой толғаныс** кезеңінде «Бірге ойланайық!» әдісі арқылы гендік тәжірибелердің жануарлар мен адамдарға әсері туралы пікір алмасу ұйымдастырылды.

Бағалау үдерісі сабақта тек техникалық тәсіл ретінде емес, оқушының дамуы мен оқу мотивациясын арттыру құралы ретінде қарастырылды. Бағалау – оқыту нәтижелерін жүйелі

түрде жинақтап, білім алу сапасы туралы шешім қабылдауға бағытталған үдеріс. Сабақтарымда оқушыларды **өзін-өзі бағалауға** тарттым. «Микроорганизмдер селекциясы» тақырыбында рефлексиялық бағалау жүргізіліп, оқушылар критерийлерге сәйкес түстер арқылы өз деңгейін анықтады. Көпшілік оқушылар жасыл түсті таңдап, бағалаудың әділ өткенін көрсетті.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуы білімді бағалау мен қолдану жүйесін жаңартуды талап етеді. АКТ оқушылардың ғылыми ұғымдарды жеңіл қабылдауына көмектесіп, мұғалімнің сабақты тиімді ұйымдастыруына мүмкіндік береді. Өткізілген сабақтарда интерактивті тақта, флипчарттар, мультимедиялық тапсырмалар кеңінен қолданылды. «Микроорганизмдер селекциясы» тақырыбында берілген суреттер арқылы оқушылар өз ойларын дәлелдеді, ал «Тарауды қайталау» сабағында топтастыру, адасқан әріптерден сөз құрау, жылдармен жұмыс істеу барысында интерактивті тақтаның тиімділігі байқалды.

Жалпы, оқушылардың көріп, тыңдап қабылдаған ақпараты есте жақсы сақталады. АКТ мұғалім үшін де, оқушы үшін де аса қажетті құралдардың бірі болып табылады. Мектепте интернет желісінің іске қосылуы оқушылардың ізденіс жұмыстарын жеңілдетіп, өздігінен білім алуына жол ашты. Оқушылар сабақ тақырыптарына сай үйден слайдтар дайындап, презентацияларын қорғады. Мұндай қосымша жұмыстар оқушыларды дербес жұмыс істеуге, жауапкершілікке және шығармашылық ізденіске баулиды.

Қорытындылай келе, әрбір мұғалім оқушылардың жоғары жетістіктерге жетуі үшін қолайлы білім беру ортасын қалыптастыруға ұмтылуы тиіс. Инновациялық технологияларды тиімді қолдану – осы мақсатқа жетудің негізгі тетіктерінің бірі болып табылады.

Сыныптағы талантты және дарынды оқушыларды анықтау, зерттеу мақсатында сабақ барысында олардың есте сақтау қабілеттерін тексеруге бағытталған суреттер мен тірек-сызба тапсырмаларын қолдандым. Аталған жұмыстарды орындау кезінде дарынды, шығармашылық қабілеті жоғары оқушылар айқын байқалды. Сабақ үстінде көшбасшылық қасиет танытқан оқушылар (Исай Анара, Уразаева Лунара, Мұрат Жанслу, Дошев Әлібек) белсенділігі төмен оқушыларды топтық жұмысқа тартып, өздерімен бірге ілестіріп отырды.

Флипчарттар құру кезінде шығармашылық қабілетімен көзге түскен оқушылар (Айпбергенов Нұрсейіт, Қажымұрат Мадияр, Ғайса Айнагүл) генетикалық инженерияның қоғамдағы орны, генетикалық модификацияланған тағамдардың тірі ағзаларға тигізетін пайдасы мен зияны туралы ойларын нақты әрі дәлелді түрде жеткізе білді.

Дарындылықты сабақтан тыс уақытта анықтау мақсатында абстрактілі суреттер арқылы тапсырмалар ұйымдастырылды. Әр оқушы берілген сурет негізінде әңгіме құрып, өз көзқарасын білдірді. Бұл тапсырма барысында бұрын орташа деңгейде оқитын Қаршыға Жанбота, Жақсыбаев Нұржауған, Хамидуллин Еркебұлан сияқты оқушылардың өз ойларын еркін, мазмұнды жеткізе алғаны байқалды.

Флавелл мен оның әріптестері метатанымдық қабілеттердің жас ерекшелігіне байланысты дамитынын атап өтсе де, тәжірибе барысында бұл үдерістің тек жаспен ғана шектелмейтінін байқадым. Кейбір оқушылар ақпаратты тез қабылдаса, енді біреулері баяу қабылдайды. Қазіргі балалардың сандық технологияларды ересектерге қарағанда тез меңгеруі – осының айқын дәлелі. Сондықтан оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, сабақтарымда деңгейлік тапсырмаларды жүйелі түрде қолдандым.

Мысалы, Венн диаграммасын толтыру кезінде әр оқушы өз мүмкіндігіне қарай тапсырманы орындады. INSERT әдісін қолданғанда «Не білдім?», «Не білгім келеді?», «Нені үйрендім?» деген сұрақтарға жауап беру барысында оқушылардың деңгейі мен жас ерекшеліктері ескерілді. Қазіргі таңда кейбір оқушылардың ойын еркін жеткізе алмауы байқалады, сондықтан оларды сөйлету мақсатында диалогтік оқыту, сұрақ-жауап әдістерін кеңінен қолдануды жөн көрдім. Сабақ барысында оқушы-оқушы арасындағы және топаралық диалогке ерекше көңіл бөлінді.

Нәтижесінде бұрын белсенділік танытпаған оқушылардың өз ойларын ортаға салып, топ алдында флипчарт қорғап, ізденіс жұмыстарын жүргізіп, өздерін реттей бастағаны байқалды.

Осы орайда, аталған бағдарлама шеңберінде «жаңа мұғалім» моделіне сай жұмыс жүргізу қажеттігін түсіндім. Оқушыларды еркін сөйлету, бірлесіп жұмыс жасауға баулу, танымдық қабілеттерін дамыту, сергіту сәттерін тиімді ұйымдастыру, шығармашылық мүмкіндіктерін ашу, жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру, сыни ойлау дағдыларын жетілдіру, жаңа әдіс-тәсілдерді сабақта орынды қолдану – мұның барлығы кәсіби қызметімдегі маңызды өзгерістер деп есептеймін.

Тәжірибе барысында оқушыларымды ерекше ықыласпен күтемін, олардың сабаққа қандай көңіл күймен келетінін алдын ала ойлаймын. Осы мақсатта сабақ басында түрлі тренингтер ұйымдастырып, сыныпта жағымды психологиялық ахуал қалыптастыруға тырысамын. Оқушыларымның маған деген сенімі – үлкен жауапкершілік. Балалар әлемін тереңірек танып, олардың бойына мейірім мен ізгілік дәнін себу – ұстаздық қызметтің мәні деп білемін.

Жалпы мектеп тәжірибесі барысында оқытудың жаңа тәсілдерін қолдана отырып, оқушылардың сыни көзқарасын қалыптастыру, еркіндік беру, ынтымақтастық атмосферасын құру, өзін-өзі және өзара бағалауды жүзеге асыру, дарынды және талантты оқушылармен жүйелі жұмыс жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану, жас ерекшеліктеріне сай сабақ жоспарлау, сабақты жан-жақты талдау жұмыстары жүргізілді.

Я. А. Коменский мұғалім еңбегін жоғары бағалай отырып: *«Мұғалім – мәңгі нұрдың қызметшісі»* деп атап көрсеткен. Ал Л. Шульман ұсынған «үш көмекші» қасиет мұғалімнің кәсіби шеберлігінің негізін құрайды. Олар:

– **мазмұндық білім** (оқытылатын пәнді терең білу);

– **педагогикалық білім** (оқыту әдістері мен тәсілдерін меңгеру);

– **педагогикалық ойлау** (алған білімді тәжірибеде тиімді қолдану).

Аталған қасиеттерді бойына сіңірген мұғалім ғана оқыту үдерісін нәтижелі ұйымдастыра алады.

Тұғырлы теориялық білімге негізделген және оқыту мен оқушылар туралы жеткілікті білім болуын талап етеді. Сондай ақ тәжірибені түсіну, дамыту /жетілдіру үшін дәлелдер/ зерттеулер нәтижелерін қалай қолдану керектігін білуді көздейді.

Бұл ілім жұмыс жүргізу, демонстрациялау, түзету және оқытуды бағалау сияқты тәсілдер арқылы идеяларды түсіндіре білудің техникалық, тәжірибелік дағдылары мен тәсілдерін білуді талап етеді. Сонымен қатар ынталандыру, көтермелеу, шектеу, сабақтар кезеңдерін жоспарлау және оқушыларды бағалау әдістемелерін меңгеру қажет. Жоғарыда аталған дағдылар болған жағдайда, мұғалім сабақ үстінде оқушылардың оқуға ынтасы мен жоғары және сәйкес деңгейлерге қол жеткізуге ұмтылатындай қолайлы орта қалыптастырып, оның тұрақтылығын қамтамасыз етері анық.

Мұғалімдер ұстаз мамандығының этикалық және моральдік құндылықтарын ұстанады. Демек, олар шыншыл, батыл, төзімді; оқушыларға аяушылық, мейірім және құрмет көрсете білетін әділ адамдар.

Ендеше, еліміздің болашақ иелеріне заман талабына сай білім беріп, бәсекеге қабілетті, өз ойы бар, интелектісі жоғары жеке тұлға дайындауда аянбай, талмай қызмет жасайық, әріптестер!

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар // Қазақстан мектебі. – 2001. - № 2. – Б. 5-8.

2. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері // Білім. – 2008. – Б. 246.

Изова Маида Бердаусовна
Логопед, магистр, педагог-модератор
«Мұнайлы психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті» КММ
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы, Мұнайлы ауданы

ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ САБАҚТАРДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ОҚУ МЕН ЖАЗУДЫҢ БҰЗЫЛУЫН ТҮЗЕТУДІҢ ПРАКТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа. Бұл аннотацияда бастауыш сынып оқушыларында кездесетін оқу мен жазу бұзылыстарын түзетудің практикалық әдістері қарастырылған. Дислексия (оқу) және дисграфия (жазу) бүгінгі күннің өзекті мәселелері болып табылады және оларды дер кезінде анықтап, кешенді түрде түзету қажет. Балалардағы оқудың бұзылуын (дислексияны) анықтау және түзету мәселесі мұғалімдерді де, ата-аналарды да алаңдатады. Бірақ дислексиядан баланың өзі көп зардап шегеді. Мұндай қиындықтар мектептегі бейімделудің және оқу мотивациясының төмендеуінің себебі болып табылады.

Кілт сөздер: логопедия, дислексия, дисграфия, бастауыш сынып, оқу қабілеті, жазу дағдылары, коррекциялық әдістер, фонематикалық қабылдау.

Дислексия – бұл жоғары психикалық функциялардың қалыптаспауынан туындаған және тұрақты сипаттағы қайталанатын қателіктерден көрінетін оқу процесінің ішінара спецификалық бұзылуы. Яғни, жазу мен оқудың бұзылуы қалыпты интеллект, ауызша сөйлеу, толық көру және есту қабілеті бар, бірақ оқу мен жазуды меңгеруге кедергі келтіретін кейбір жеке психикалық процестердің қалыптаспауы бар балаларда болуы мүмкін.

Сауаттылықты оқытудың бастапқы кезеңдерінде оқу қателіктері көптеген балаларда кездесетініне назар аудару керек. Бұл дислексия көрсеткіші емес. Оқытудың бастапқы кезеңдерінде оқу дағдылары тек қалыптасады. Уақыт өте келе балалардың көпшілігінде қателер жоғалады. Дислексиясы бар балаларда қателер қалады және тұрақты сипатқа ие.

Дислексия түрлері:

1. Фонематикалық дислексия – оқудың бұзылуының бұл түрі бастауыш сынып оқушыларында жиі кездеседі. Фонемалық дислексия фонемалық жүйенің функцияларының дамымауымен байланысты. Бір фонема екіншісінен көптеген мағыналық ерекшеліктермен ерекшеленеді (мысалы, қаттылық - жұмсақтық; дауыстылық - саңырау; қалыптасу тәсілі мен орны және т.б.) сөздегі фонемалардың біреуінің өзгеруі (өрім - ешкі; үй - том - ком) немесе реттіліктің өзгеруі (Линден - ара) мағынаның өзгеруіне әкеледі. Көбінесе дислексияның осы түрі бар бала бір мағыналық ерекшеленетін дыбыстарды құлаққа араластырады (ц-с; с-ш; ж-ш). Сондай-ақ атап өтіледі: әріптік оқу; сөздің дыбыстық құрылымын (әріптерді өткізіп жіберу, кірістіру, дыбыстарды, буындарды ауыстыру.

2. Семантикалық дислексия (механикалық оқу деп аталады). Ол техникалық тұрғыдан дұрыс оқылған кезде оқылған сөздерді, сөйлемдерді, мәтінді түсінудің бұзылуында көрінеді.

Оқуды түсінудің бұзылуы екі фактіге байланысты: дыбыстық синтездегі қиындықтар және сөйлем ішіндегі синтаксистік байланыстар туралы түсініктердің бұлыңғырлығы (Оқу процесіндегі сөздер сөйлемнің басқа сөздерімен байланыссыз оқшауланған түрде қабылданғанда).

3. Аграмматикалық дислексия. Көбінесе сөйлеу қабілеті жүйелі дамымаған балаларда байқалады. Дислексияның бұл түрінде байқалады:

- істің аяқталуы мен зат есімдер санының өзгеруі;

- зат есім мен сын есімнің жынысына, санына және жағдайына сәйкес келмеу («Қызықты ертегі»);

- өткен шақтың 3-ші тұлғасының етістіктерінің аяқталуы.

4. Оптикалық дислексия. Ол ассимиляция қиындықтарында және ұқсас графикалық әріптердің араласуында көрінеді. Тек бір элементпен ерекшеленетін әріптер араласады (в-з; в-м); бірдей элементтерден тұратын, бірақ кеңістікте әр түрлі орналасқан әріптер (т-г; р-б; р-н-и).

5. Мнестикалық дислексия. Дислексияның бұл түрі әріптерді ассимиляциялау қиындықтарынан көрінеді. Бала қандай әріп сол немесе басқа дыбысқа сәйкес келетінін білмейді.

Дислексияда келесі қателік топтары байқалады:

1. *Оқу кезінде дыбыстарды ауыстыру және араластыру*: фонетикалық жағынан жақын дыбыстарды ауыстыру және араластыру (дауысты және саңырау, аффрикат және олардың құрамына кіретін дыбыстар және т.б.), сондай-ақ графикалық ұқсас әріптерді ауыстыру (х-ж; п-н; з-в және т.б.).

2. *Әріптік оқу-дыбыстардың буындар мен сөздерге бірігуінің бұзылуы*. Әріптік оқылымда әріптер кезектесіп аталады, («Масштабталған», бір-біріне тізбектелген (р, а, м, а).

3. *Дыбыстың бұрмалануы* – сөздің буындық құрылымы, ол әр түрлі қателіктерде көрінеді:

а) дауыссыз дыбыстардың қосылуы,

б) дауыссыз дыбыстар мен дауысты дыбыстардың қосылуы,

в) дыбыстардың қосылуы,

г) дыбыстардың ауысуы,

д) өткізіп жіберу, буындардың ауысуы және т. б.

4. *Оқуды түсінудің бұзылуы жеке сөз деңгейінде*, сондай-ақ сөйлем мен мәтін деңгейінде көрінеді. Оқудың бұзылуының бұл тобы техникалық тараптың бұзылуы байқалмаған жағдайларда ерекшеленеді.

5.*Оқу процесі*.

6.*Оқу кезіндегі аграмматизмдер*. Бұл қателер тобы оқу дағдыларын игерудің аналитикалық-синтетикалық және синтетикалық сатысында көрінеді. Істің аяқталуында, зат есім мен сын есімнің келісілуінде, етістіктің аяқталуындағы өзгерістерде және т. б. бұзушылықтар бар.

Дислексиясы бар балаларда дыбыс айтылуының бұзылуы, сөздіктің кедейлігі, сөздерді қолданудың дәлдігі байқалады. Олар сөйлеуді дұрыс жасамайды, сөздерді қолдануда қателеседі, күрделі сөз тіркестерінен аулақ болады, қысқа сөйлемдермен шектеледі, оларда инверсиялар бар.

Дислексияның себептері:

1.Нейробиологиялық себептер баланың дамуының әртүрлі кезеңдерінде (жүктілік, босану және одан кейінгі кезең) мидың дамымауымен немесе зақымдалуымен байланысты). Нәтижесінде оқу процесіне қатысатын психологиялық функцияларды қамтамасыз ететін ми бөлімдері зардап шегеді.

2.Тұқым қуалаушылық анықталғандай, дислексия тұқым қуалайтын кондиционері бар синдром болып табылады. Дислексияның тұқым қуалаушылық көрсеткіші 40-70% құрайды.

Молекулалық-генетикалық зерттеулерде дислексияның пайда болуына жауап беретін гендер табылды.

3.Әлеуметтік-психологиялық себептер. Мұндай себептерге сөйлеу байланысының жеткіліксіздігі, педагогикалық немқұрайлылық жатады. Мұндай бұзушылықтар баланың мектеп бағдарламасын меңгеруінде қиындықтар туғызады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу диагностикасы жазбаша тілдің жай-күйін кешенді тексерудің бөлігі болып табылады. Оқуды тексеру үшін логопед мұғалім мәтінді жас ерекшеліктеріне сәйкес таңдайды. Егер бала материалды оқығанда үлкен қиындықтарға тап болса, сіз мәтінді жеңілірек ұсына аласыз және түзету жұмыстары кезінде сөйлеу материалын біртіндеп қиындата аласыз.

Оқу дағдыларын тексеру кезінде келесі компоненттерге назар аударылады:

- оқу тәсілі;
- дұрыстық;
- экспрессивтілік;
- зейін;
- қарқын.

Логопед пен ата-ананың міндеті – баламен дислексияны түзету бойынша жаттығулар мен ойын тапсырмаларына толы сабақтар ұйымдастыру.

Оқуы бұзылған балалармен қалыптастырушы жұмысты сынып мұғалімі, логопед ата-аналарды түзету процесіне белсенді түрде тарта отырып кешенді түрде жүргізуі керек.

Дислексиясы бар балалармен логопедиялық жұмыстың негізгі әдістері:

1. Тыныс алу, көру және артикуляциялық гимнастика.
2. Қолдар мен саусақтардың ынталандырушы массажы және өзін-өзі массажы.
3. Ритмикалық – сөйлеу, музыкалық және витаминдік терапия.
4. Екі қолмен айна-симметриялы сурет салу.
5. Қол-көз координациясын, жедел оқу өрісін дамытуға арналған жаттығулар. Федоренконың өзгертілген визуалды диктанттары.
6. Интеллектуалды – дамытушы сөз ойындары: анаграммалар, изографтар, ребустар, криптограммалар, ревертерлер, сиқырлы тізбектер, ауызша лабиринттер, ұя салатын қуыршақ сөздері және басқалар.
7. «Фото көз» сөздерінің іздеу кестелері.
8. «Дауысты» оқу әдісі.
9. Ауызша анаграмма әдісі.
10. Арнайы силлабикалық кестелер бойынша жедел оқу бірліктерін автоматтандыру.

Дислексиясы бар барлық балаларға пайдалы болатын тапсырмалар мен ойындар ұсынылған. Жаттығулар көрнекі зейінді, қабылдау мен есте сақтауды дамытуға, сөздік қорын байытуға және оқу дағдыларын жақсартуға бағытталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Волосовец Т. В. Основы логопедической работы с детьми. – Москва, 2002.
2. Өмірбекова Қ. Қ., Серкебаев Қ. Логопедия. – Алматы, 1996.
3. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. – Москва, 1968.
4. Правдина О. В. Логопедия. – Москва, 1973.
5. Лалаева Р. И. Нарушения письменной речи у школьников и пути их коррекции. – Санкт-Петербург: Речь, 2018.
6. Айдарова Л. И. Логопедия: теория и практика коррекционной работы при нарушениях письменной речи. – Алматы: Рауан, 2019.
7. Васильева Т. А. Профилактика и коррекция дисграфии у младших школьников. – Москва: Владос, 2021.
8. Сүлейменова Э. Д. Тіл және сөйлеу дамуының психолингвистикалық негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2017.

Биржан Мадина
Арнайы педагогика мамандығы, 2 курс білімгері
Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕАҚ
Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аннотация. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы заманауи әдістер мен технологиялардың мәні, мазмұны және оларды білім беру процесінде тиімді қолданудың ғылыми-тәжірибелік негіздері терең талданады. Қазіргі білім беру кеңістігінде инклюзивті көзқарастың қалыптасуы, педагогтің кәсіби құзыреттілігінің жаңа талаптарға сай өзгеруі, оқыту технологияларының цифрландырылуы мен дараландырылуы ерекше маңызға ие болып отыр. Зерттеу барысында арнайы педагог қызметінің трансформациясы, инновациялық әдістердің оқушы тұлғасының дамуына ықпалы, оқыту процесін бейімдеу жолдары мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың өзекті мәселелері қарастырылады. Мақалада әмбебап дизайн, саралап оқыту, цифрлық платформалар мен ассистивті технологиялардың мүмкіндіктері ғылыми-публицистикалық тұрғыда сипатталып, олардың практикалық маңыздылығы айқындалады. Сонымен бірге білім беру жүйесіндегі өзгерістердің әлеуметтік мәні, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қоғамға толыққанды бейімделуіне ықпал ететін факторлар кешенді түрде зерделенеді. Автор заманауи әдістерді қолданудың тиімділігін педагогикалық тәжірибемен байланыстыра отырып, білім сапасын арттырудағы негізгі бағыттарды айқындайды. Зерттеу нәтижелері арнайы педагогтерге әдістемелік қолдау көрсетіп, кәсіби қызметін жетілдіруге бағытталған ұсыныстар жүйесін ұсынады.

Кілт сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері, арнайы педагогика, инклюзивті білім беру, заманауи технологиялар, саралап оқыту, цифрлық білім беру, ассистивті құралдар, педагогикалық қолдау, білім беру әдістері, оқыту процесі.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесі тек ақпарат жеткізудің құралы ғана емес, тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін күрделі әлеуметтік-мәдени институт ретінде қайта қарастырылып отыр, осы тұрғыдан алғанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мәселесі өзектілігін бұрынғыдан да арттыра түсуде, өйткені қоғамның өркениеттік деңгейі оның әлсіз топтарға деген қарым-қатынасымен өлшенетіні белгілі, ал бұл өз кезегінде білім беру процесін жаңаша ұйымдастыруды талап етеді, яғни дәстүрлі оқыту әдістерінен гөрі оқушының жеке ерекшеліктерін ескеретін, оның әлеуетін ашуға бағытталған технологияларды енгізу қажеттілігі туындайды, мұндай жағдайда арнайы педагог тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар үйлестіруші, бағыттаушы, психологиялық қолдау көрсетуші маман ретінде көрінеді, себебі әрбір баланың даму траекториясы бірегей сипатқа ие, сондықтан оқыту мазмұны да, әдістері де икемді болуы тиіс, осыған байланысты заманауи

педагогикада инклюзивті білім беру идеясы жетекші орынға шығып отыр, ол барлық балаларға тең мүмкіндік беруді көздейді, бұл қағида тек құқықтық тұрғыдан ғана емес, педагогикалық тұрғыдан да маңызды, өйткені әрбір оқушының білім алуға деген құқығы оның мүмкіндіктерімен шектелмеуі тиіс, осы идеяны жүзеге асыруда инновациялық технологиялар мен әдістер шешуші рөл атқарады, олар білім беру процесін жандандырып қана қоймай, оқушының белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Заманауи әдістердің ішінде саралап оқыту ерекше орын алады, ол оқушылардың білім деңгейі, қабылдау ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес оқу материалын ұсынуға мүмкіндік береді, мұндай тәсіл білім алушылардың оқу мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың өзіне деген сенімін қалыптастырады, өйткені тапсырмалар олардың мүмкіндіктеріне сәйкес келеді, бұл жағдайда педагог оқу процесін жоспарлау барысында әрбір оқушының жеке қажеттіліктерін ескеруі тиіс, бұл күрделі әрі жауапты жұмыс болып табылады, дегенмен оның нәтижесі білім сапасының артуымен тікелей байланысты, сонымен қатар цифрлық технологиялардың дамуы арнайы педагогикаға жаңа мүмкіндіктер ашып отыр, түрлі білім беру платформалары, интерактивті қосымшалар мен мультимедиялық құралдар оқу процесін көрнекі әрі қолжетімді етеді, әсіресе көру, есту немесе сөйлеу қабілеттерінде ерекшеліктері бар балалар үшін мұндай технологиялар ерекше маңызды, себебі олар ақпаратты әртүрлі арналар арқылы қабылдауға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оқытудың тиімділігін арттырады, цифрлық ортада оқыту оқушының өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырып, оның танымдық белсенділігін күшейтеді.

Ассистивті технологиялар да ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуда маңызды құралдардың бірі болып табылады, олар оқушының күнделікті өмірін жеңілдетіп қана қоймай, оның білім алу процесіне толыққанды қатысуына мүмкіндік береді, мысалы, арнайы бағдарламалар мәтінді дыбыстау арқылы көру қабілеті төмен балаларға көмектессе, есту қабілеті шектеулі оқушылар үшін визуалды ақпараттың рөлі артады, мұндай технологияларды тиімді пайдалану педагогтің кәсіби біліктілігіне байланысты, өйткені әрбір құралды орынды қолдану оның нәтижелілігін анықтайды, бұл жерде педагогтің үздіксіз кәсіби дамуы аса маңызды, себебі технологиялар үнемі жаңарып отырады, ал оларды меңгеру білім беру сапасына тікелей әсер етеді, осыған байланысты арнайы педагогтердің біліктілігін арттыру жүйесін жетілдіру қажеттілігі туындайды, бұл тек теориялық біліммен шектелмей, практикалық дағдыларды да қамтуы тиіс.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуда әмбебап дизайн қағидасын қолдану да өзекті болып табылады, бұл тәсіл оқу ортасын барынша қолжетімді етіп ұйымдастыруды көздейді, яғни білім беру мазмұны, әдістері мен бағалау жүйесі барлық оқушыларға түсінікті әрі ыңғайлы болуы тиіс, мұндай жағдайда оқушы өзін шеттетілген сезінбейді, керісінше оқу процесінің толыққанды қатысушысы ретінде қалыптасады, бұл оның әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етеді, әмбебап дизайн қағидасы тек ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін ғана емес, барлық оқушылар үшін пайдалы, өйткені ол оқытудың сапасын жалпы арттырады, бұл тәсілді жүзеге асыруда педагогтің шығармашылық қабілеті мен кәсіби икемділігі ерекше маңызға ие, себебі әрбір оқу жағдайы өзіндік ерекшеліктерге ие болады.

Оқыту процесін тиімді ұйымдастыруда психологиялық-педагогикалық қолдаудың жүйелі сипат алуы тек сыртқы бақылау мен бағыттаудан тұрмай, оқушының ішкі әлеміне үңілу арқылы оның танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік тәжірибесін үйлестіруге бағытталған көпқырлы әрекеттер кешенін қамтуы тиіс, өйткені ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың даму динамикасы біркелкі болмайды әрі олардың психикалық процестері әртүрлі қарқынмен қалыптасады, сондықтан педагогикалық ықпал етудің мазмұны да үнемі бейімделіп отыруы қажет. Мұндай жағдайда арнайы педагог оқушының тек білім алушы ретіндегі емес, тұтас тұлға ретіндегі ерекшеліктерін ескере отырып, оның өзіндік «менін» қалыптастыруға жағдай жасайды, бұл үдеріс оқушының өзін қабылдау деңгейіне, қоршаған ортамен қарым-қатынасына және өмірлік ұстанымдарының қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Егер қолдау жүйесі формалды сипатта қалып қойса, онда оқушыда ішкі сенімсіздік пен

оқуға деген енжарлық пайда болуы мүмкін, ал бұл жағдай ұзақ мерзімді перспективада оның әлеуметтенуіне кері әсер етеді, сол себепті педагог әрбір әрекетін баланың эмоционалдық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағыттауы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда оқу ортасының психологиялық жайлылығы ерекше мәнге ие, өйткені бала өзін қауіпсіз сезінген жағдайда ғана жаңа ақпаратты қабылдауға және оны өңдеуге қабілетті болады, бұл өз кезегінде оқу жетістіктерінің тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Қолдаудың тиімділігі оның үздіксіздігімен де анықталады, себебі бір реттік психологиялық ықпал ұзақ мерзімді нәтиже бермейді, ал жүйелі түрде ұйымдастырылған қолдау баланың дамуындағы оң өзгерістерді бекітуге мүмкіндік береді. Педагог пен психолог арасындағы кәсіби өзара әрекет тек кеңес беру деңгейінде қалмай, нақты бірлескен стратегияларды әзірлеу арқылы жүзеге асырылуы тиіс, бұл стратегиялар оқушының жеке ерекшеліктеріне сәйкес құрылып, нақты мақсаттарға бағытталуы қажет. Мұндай бірлескен жұмыс барысында мамандар тек қиындықтарды жоюға емес, сонымен қатар баланың күшті жақтарын анықтап, оларды дамытуға ерекше назар аударуы тиіс, өйткені табысты тәжірибе баланың өзіндік бағасын арттырады. Сонымен бірге оқушының эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру үшін арнайы әдістерді қолдану қажет, оның ішінде арт-терапия элементтері, ойын арқылы оқыту және релаксациялық жаттығулар маңызды орын алады, себебі олар баланың ішкі шиеленісін төмендетіп, өзін еркін сезінуіне ықпал етеді. Мұндай әдістерді оқу процесіне кіріктіру педагогтің кәсіби икемділігін талап етеді, өйткені оларды механикалық түрде қолдану күтілетін нәтижеге әкелмейді, керісінше, әрбір тәсіл нақты жағдайға сәйкес таңдалуы тиіс. Нәтижесінде жүйелі психологиялық-педагогикалық қолдау оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың біріне айналады, бұл оның тек оқу жетістіктеріне ғана емес, өмірлік дағдыларының қалыптасуына да оң әсер етеді.

Психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыруда ата-аналардың қатысуы тек ақпарат алмасу деңгейінде шектелмей, оларды білім беру процесінің белсенді қатысушысына айналдыруды көздеуі тиіс, өйткені отбасы мен мектеп арасындағы үйлесімді байланыс баланың даму траекториясын тұрақтандыратын маңызды тетік болып табылады. Ата-аналар көбінесе баласының ерекшеліктерін толық түсінбеуі немесе оларды қабылдауда қиындықтарға тап болуы мүмкін, осыған байланысты педагог олардың педагогикалық мәдениетін арттыруға бағытталған жүйелі жұмыстар жүргізуі тиіс, бұл жұмыстар кеңес беру, тренингтер ұйымдастыру және практикалық ұсыныстар беру арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Егер ата-ана мен педагог арасында сенімді қарым-қатынас орнаса, онда бала екі ортада да бірдей қолдау сезінеді, ал бұл оның эмоционалдық тұрақтылығын нығайтады және оқу процесіне деген оң көзқарасын қалыптастырады. Сонымен қатар ата-аналардың баламен жұмыс істеу дағдыларын дамыту маңызды, өйткені үй жағдайындағы қолдау мектептегі жұмыстың жалғасы ретінде қарастырылуы тиіс, бұл тұтастық сақталған жағдайда ғана тиімді нәтиже береді. Педагог ата-аналарға тек нұсқау беруші емес, серіктес ретінде қарауы қажет, өйткені біржақты талап қою көбінесе қарсылық тудырады, ал серіктестік негізіндегі қарым-қатынас өзара түсіністікке алып келеді. Мұндай өзара әрекет барысында ата-аналар баласының жетістіктерін көруге және оларды бағалауға үйренеді, бұл өз кезегінде баланың мотивациясын арттырады. Отбасыдағы эмоционалдық ахуалдың тұрақтылығы да ерекше маңызға ие, себебі бала мектепте алған әсерін үйде жалғастырады, егер үйде қолдау болмаса, онда мектептегі жетістіктер де тұрақсыз болуы мүмкін. Сондықтан педагог ата-аналарға баланың эмоционалдық жағдайын бақылау және оны реттеу тәсілдерін үйретуі тиіс, бұл олардың баламен қарым-қатынасын сапалы деңгейге көтереді. Сонымен бірге ата-аналардың педагогикалық процеске қатысуы олардың жауапкершілік деңгейін арттырады, бұл өз кезегінде баланың даму нәтижелеріне оң ықпал етеді. Осылайша психологиялық-педагогикалық қолдаудың тиімділігі тек мамандардың жұмысына ғана емес, отбасының белсенді қатысуына да тікелей байланысты, ал бұл фактор ескерілген жағдайда ғана кешенді нәтиже қамтамасыз етіледі.

Заманауи білім беру жүйесінде бағалау процесін жетілдіру тек жаңа әдістерді енгізумен шектелмей, бағалаудың философиясын қайта қарастыруды талап етеді, өйткені ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін нәтижені ғана емес, оқу барысындағы ілгерілеуді бағалау әлдеқайда маңызды болып табылады. Дәстүрлі бағалау көбінесе стандартталған өлшемдерге негізделетіндіктен, ол оқушының жеке жетістіктерін толық ашып көрсете алмайды, ал бұл жағдай оның өзіндік бағасына кері әсер етуі мүмкін, сондықтан бағалау жүйесі икемді әрі бейімделген болуы тиіс. Қалыптастырушы бағалау барысында педагог оқушының әрбір қадамын бақылап, оның жетістіктерін тіркеп отырады, бұл тәсіл оқушыға өзінің даму динамикасын көруге мүмкіндік береді және оны алға ұмтылуға ынталандырады. Бағалау процесінде сапалық көрсеткіштерге басымдық беру маңызды, өйткені сандық бағалар әрдайым нақты нәтижені көрсете бермейді, ал сапалық талдау оқушының нақты жетістіктерін анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар бағалау барысында салыстыру әдісін қолданудан бас тарту қажет, өйткені әрбір оқушының даму қарқыны әртүрлі, сондықтан оны басқа оқушылармен салыстыру әділетсіз нәтижеге алып келеді. Педагог оқушының жеке прогресін оның алдыңғы нәтижелерімен салыстыру арқылы бағалауы тиіс, бұл тәсіл оқушының өзіндік дамуын нақты көрсетеді. Бағалау процесінің ашықтығы да маңызды, себебі оқушы бағалау критерийлерін түсінген жағдайда ғана ол өз әрекетін саналы түрде реттей алады, бұл оның оқу процесіне деген жауапкершілігін арттырады. Сонымен бірге бағалау тек қорытынды жасау құралы емес, оқытуды жетілдірудің маңызды тетігі ретінде қарастырылуы тиіс, өйткені ол педагогке де кері байланыс береді. Мұндай көзқарас бағалауды жазалау құралы емес, қолдау механизміне айналдырады, бұл өз кезегінде оқушының психологиялық жай-күйіне оң әсер етеді. Нәтижесінде бағалау жүйесінің өзгеруі білім беру процесінің сапасын арттыруға және оқушының тұлғалық дамуын қолдауға бағытталған кешенді өзгерістердің бір бөлігіне айналады.

Қалыптастырушы бағалауды тиімді жүзеге асыру педагогтің кәсіби шеберлігімен тығыз байланысты, өйткені кері байланыстың сапасы оқушының даму бағытын айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады, ал дұрыс ұйымдастырылған кері байланыс оқушының қателіктерін түзетуге ғана емес, оның оқу стратегиясын қайта қарастыруына да ықпал етеді. Кері байланыс беру барысында педагог тек нәтижені көрсетіп қоймай, оқушыға нақты ұсыныстар беруі тиіс, бұл ұсыныстар түсінікті әрі қолжетімді болған жағдайда ғана тиімді болады. Сонымен бірге кері байланыс оқушының жетістіктерін атап көрсетумен қатар, оның алдағы даму мүмкіндіктерін де айқындауы қажет, бұл оқушыға өз әлеуетін көруге мүмкіндік береді. Педагогтің тілдік мәдениеті де бұл үдерісте маңызды рөл атқарады, өйткені дөрекі немесе түсініксіз айтылған пікір оқушының мотивациясын төмендетуі мүмкін, ал қолдаушы сипаттағы кері байланыс керісінше, оның сенімін арттырады. Кері байланысты жедел беру де маңызды, себебі уақытылы берілген ақпарат оқушының әрекетін түзетуге мүмкіндік береді, ал кешіктірілген кері байланыс өзінің тиімділігін жоғалтады. Сонымен қатар өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастыру ерекше назар аударуды талап етеді, өйткені бұл оқушының дербестігін арттырады және оның оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Өзара бағалау әдістерін қолдану да тиімді, себебі ол оқушылар арасында ынтымақтастықты дамытады және оларды бір-бірінің жетістіктерін бағалауға үйретеді. Бағалау құралдарының әртүрлі болуы да маңызды, өйткені бір ғана әдісті қолдану барлық оқушылар үшін тиімді бола бермейді, ал әртүрлі тәсілдерді үйлестіру нәтижені нақтылауға мүмкіндік береді. Осы үдерісте педагогтің рефлексия жүргізуі де қажет, өйткені ол өзінің бағалау әдістерінің тиімділігін талдап, қажет болған жағдайда өзгерістер енгізе алады.

Қорыта айтқанда, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы заманауи әдістер мен технологиялар білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналып отыр, оларды тиімді пайдалану педагогтің кәсіби шеберлігіне, білім беру ортасының ұйымдастырылуына және қоғамның инклюзивті мәдениетінің деңгейіне байланысты, бұл бағыттағы жұмыстарды жүйелі түрде дамыту арқылы ғана сапалы нәтижеге қол жеткізуге болады, сондықтан арнайы

педагогтердің қызметі қазіргі таңда ерекше маңызға ие, олар тек білім беруші ғана емес, әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ететін маңызды тұлғалар ретінде қарастырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Щербатова, Н. Г. Использование образовательных технологий в работе с детьми с ОВЗ / Н. Г. Щербатова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 19 (99). — С. 631-634. — URL: https://moluch.ru/archive/99/22199.
2. Нарзулаев С.Б., Похоруков О.Ю., Добрянская З.И. Использование новых информационных технологий в педагогическом процессе для обучения детей с особыми образовательными потребностями // Вестник ТГПУ. – 2007. - №5 (68). – С. 80-83.

Оңғалиева Лаура Ерболықызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

This article explores modern and innovative approaches to teaching English to primary school students. It emphasizes the shift from traditional rote learning to student-centered, interactive methodologies. The discussion covers the psychological characteristics of young learners, the integration of technology, and specific frameworks like CLIL and TPR that enhance language acquisition in early childhood.

Introduction

Teaching English at the primary level is a foundational stage that dictates a student's future attitude toward foreign languages. At this age (6-11 years), children possess a high level of neuroplasticity, allowing them to mimic sounds and absorb structures naturally. However, their limited attention span and need for physical movement make traditional lecture-style teaching ineffective.

Innovation in this context does not just mean using "gadgets"; it refers to a pedagogical shift where the teacher acts as a facilitator, creating an immersive, low-stress environment where language is acquired subconsciously through play, discovery, and social interaction.

Key Innovative Methodologies

Gamification and Game-Based Learning (GBL)

Gamification involves applying game design elements to the educational process. Unlike a simple "game break," true gamification structures the entire curriculum around challenges, levels, and rewards.

• **The Narrative Approach:** Creating a "quest" that lasts a whole semester where students are "space travelers" or "detectives" who must solve linguistic puzzles to progress.

• **Interactive Platforms:** Tools like **Kahoot!**, **Blooket**, and **Quizizz** transform vocabulary drills into high-energy competitions, providing instant feedback and boosting engagement.

Total Physical Response (TPR)

Developed by James Asher, TPR is based on the coordination of language and physical movement. Since young learners are kinesthetic by nature, they learn better when they "act out" the language.

• **Application:** When learning verbs, students don't just write "run"—they run in place. This creates strong neural links between the physical action and the auditory stimulus, leading to nearly 100% retention of basic imperative structures.

Content and Language Integrated Learning (CLIL)

CLIL is a "dual-focused" educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of both content and language.

• **How it works:** Instead of a grammar lesson on "colors," the teacher conducts a basic Science experiment (mixing paints) in English.

• **Benefit:** Students stop focusing on the *form* of the language and start using it as a *tool* to understand the world. This mirrors natural first-language acquisition.

The Flipped Classroom Model

In an innovative primary setting, the "Flipped Classroom" involves students watching a short, colorful video or listening to a song at home to familiarize themselves with new vocabulary.

• **In-Class Impact:** Class time is then dedicated entirely to speaking activities, projects, and peer interaction rather than the teacher explaining new rules at the chalkboard.

Technology and Digital Literacy

The modern primary student is a "digital native." Integrating Information and Communication Technology (ICT) is no longer an option but a necessity.

• **Augmented Reality (AR):** Using apps that bring flashcards to life (e.g., a 3D tiger appearing on a card) creates a "wow" factor that cements vocabulary.

• **Digital Storytelling:** Students can use simple tools like **Book Creator** to make their own digital picture books, recording their voices as they narrate. This integrates writing, speaking, and digital creativity.

Creating a Supportive Psychological Environment

Innovation is also found in the "Emotional Intelligence" of the classroom. The **Affective Filter Hypothesis** suggests that children cannot learn if they are bored, anxious, or embarrassed.

• **Flexible Seating:** Moving away from rows of desks to "learning zones" (a reading corner, a game zone, a project table).

• **Error Correction:** Moving away from "Red Pen" culture. In an innovative classroom, the focus is on *fluency* and *communication* rather than perfect accuracy, which builds the child's confidence to speak.

Conclusion

The transition from traditional to innovative methods in primary English education requires a shift in the teacher's mindset. By combining **TPR** for movement, **CLIL** for cognitive depth, and **Gamification** for motivation, educators can transform the classroom into a dynamic ecosystem. These methods ensure that students do not just "learn" English as a subject, but "live" it as an experience, laying a robust foundation for lifelong bilingualism.

Ниязова Адалят Сайтахуновна
Учитель истории, педагог-модератор
КГУ «№1 Азатская средняя школа»
Алматинская область, Енбекшиказахский район

ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ КАЗАХСТАНА И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ СКАЧОК XX ВЕКА: ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ И СОВРЕМЕННЫЕ ПАРАЛЛЕЛИ

Индустриализация Казахстана XX века представляет собой уникальный феномен форсированной модернизации, в ходе которой аграрно-кочевая периферия Российской империи за несколько десятилетий трансформировалась в регион с развитой тяжелой промышленностью. Этот исторический опыт вызывает неизменный интерес как с точки зрения его технологических достижений, так и в контексте социальных и экологических последствий. Сегодня, когда Казахстан реализует программы новой индустриализации, обращение к историческому наследию приобретает не только академическое, но и практическое значение .

Этапы индустриальной модернизации Казахстана. Процесс индустриализации Казахстана традиционно делится на несколько ключевых этапов. Довоенный период (конец 1920-х – начало 1940-х годов) стал временем «большого скачка», когда республика была определена в качестве сырьевого плацдарма для общесоюзной промышленности . Уже в годы первой пятилетки капитальные вложения в экономику Казахской АССР превысили 1,5 млрд рублей, из которых 48% были направлены в промышленность, транспорт и связь. Было сдано 40 новых крупных предприятий, стоимость основных производственных фондов крупной промышленности увеличилась с 82,2 млн до 217,7 млн рублей .

Особое ускорение индустриализации придала Великая Отечественная война. С июля 1941 года по октябрь 1942 года в республику прибыло более 140 эвакуированных предприятий, а общее число эвакуированных объектов превысило 300. Промышленное производство за годы войны выросло на 37%, всего было введено в строй 460 новых заводов и рудников .

Послевоенный период (1945–1960-е годы) характеризовался дальнейшим развитием отраслей тяжелой промышленности. В это время были построены такие гиганты индустрии, как Усть-Каменогорский свинцово-цинковый комбинат (1947 г.), металлургический завод в Темиртау, горно-обогатительная фабрика в Жезказгане . С 1955 по 1985 год, в период руководства Д.А. Кунаева, на карте Казахстана появилось 43 новых города, включая Рудный, Экибастуз, Актау, Степногорск .

Период 1970–1980-х годов стал временем наивысшего развития обрабатывающей промышленности. В 1965 году Казахстан производил 10,6% высоковольтной аппаратуры и 10% обогатительного оборудования от общесоюзного объема. Продукция Алматинского завода тяжелого машиностроения поставлялась почти в 50 стран мира .

Технологический скачок: достижения и цена. Индустриализация Казахстана сопровождалась беспрецедентным технологическим прорывом. В республике были созданы высокотехнологичные производства: Джамбулский и Чимкентский комбинаты по производству желтого фосфора вывели Казахстан на первое место в мире по мощностям этой отрасли . Развивалось авиа- и вертолетостроение, электронная промышленность.

Однако этот технологический скачок имел высокую социальную и человеческую цену. Система ГУЛАГа была органической частью советской индустриализации – в Казахстане действовали крупнейшие лагеря Карлаг и Степлаг, заключенные которых работали на самых тяжелых участках промышленных строек . Демографические последствия были катастрофическими: доля казахов в населении республики сократилась с 60% в начале века до примерно 30% к 1930-м годам .

Советское наследие и современная индустриализация. Сегодня экономика Казахстана – вторая по размеру в СНГ, и важную роль в этом играет советское наследие. Многие действующие предприятия были заложены в советский период: Балхашский горно-обогатительный комбинат (1938 г.), Актюбинский завод хромовых соединений (1957 г.), Карагандинский металлургический комбинат (основан в 1944 г.) .

В то же время постсоветский период выявил структурные проблемы, унаследованные от советской индустриализации. Республика оказалась в сильной сырьевой зависимости – по данным таможенной статистики, в 2014 году доля сырьевых товаров в казахстанском экспорте составила 77,9% . Обрабатывающая промышленность, особенно машиностроение, оказалась в кризисном состоянии из-за разрыва общесоюзных технологических цепочек.

Осознавая необходимость преодоления сырьевой зависимости, Казахстан с 2010 года реализует Государственную программу форсированного индустриально-инновационного развития. За первую пятилетку (2010–2014 гг.) было реализовано 770 проектов, создано 75 тысяч постоянных рабочих мест. Появились новые отрасли: автомобилестроение, железнодорожное машиностроение, вертолетостроение .

Уроки истории для современной промышленной политики. Исторический опыт индустриализации Казахстана позволяет сформулировать несколько уроков, значимых для современной промышленной политики.

Во-первых, индустриализация не может быть сведена только к строительству предприятий – необходима опережающая подготовка кадров. Сегодня проблема квалифицированных рабочих и инженерных кадров остается одной из острых .

Во-вторых, технологическая модернизация требует развития кооперационных связей и локализации производств. «Отверточная» сборка без освоения компонентной базы не обеспечивает устойчивого развития .

В-третьих, индустриализация должна учитывать социальные и экологические последствия. Цена технологического скачка XX века была очень высока, и современная индустриализация не должна повторять этих ошибок.

Индустриализация Казахстана XX века представляет собой сложный, противоречивый, но в целом успешный опыт форсированной модернизации. Республика прошла путь от аграрной периферии до одного из индустриальных центров Евразии. Советское наследие создало материально-техническую базу, которая сегодня используется для новой индустриализации. Однако извлечение уроков из прошлого – как позитивных, так и негативных – является необходимым условием для того, чтобы современный технологический скачок был не только эффективным, но и устойчивым, социально ориентированным.

Список литературы

1. Сапарбаев Б.К. Индустриальное развитие Казахстана во второй половине XX – начале XXI вв. (историко-модернизационный аспект). Диссертация на соискание ученой степени д.и.н. – 2010.

2. Аубакирова Г. Роль государства в модернизации экономики постсоветского Казахстана // Проблемы теории и практики управления. – 2015. – № 3. – С. 27-35.

3. Заманбеков Ш.З., Бейсекова Ж.Ы., Догалов А.Н., Заманбеков Д.Ш. Приоритетное развитие машиностроения Казахстана как основа индустриализации экономики страны // Региональная экономика и управление. – 2024. – № 3 (79).

4. Казахстан стал промышленным гигантом – но какой ценой? // Портал «Қазақстан тарихы». – 27.03.2026.

5. Советское наследие и современная индустриализация в Казахстане // Интернет-портал СНГ. – 30.06.2024.

6. Шустов А. Вторая индустриализация Казахстана: есть ли шанс? // Мир перемен. – 2016. – № 4.

Әбжамиева Ақбота Алшынқызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯНЫҢ РӨЛІ

“Менің тілімнің шегі – менің әлемімнің шегі.”
Людвиг Витгенштейн

Қазіргі жаһандану дәуірінде ағылшын тілі халықаралық қатынас құралы ретінде ерекше маңызға ие. Әлемнің әртүрлі елдері мен мәдениеттерін байланыстыратын негізгі тіл ретінде ағылшын тілін меңгеру тек грамматикалық білім мен сөздік қорды игерумен шектелмейді. Тілді толыққанды игеру үшін сол тілде сөйлейтін халықтардың мәдениетін, дүниетанымын, салт-дәстүрін түсіну маңызды. Осы тұрғыдан алғанда, мәдениетаралық коммуникация ағылшын тілін оқыту үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Мәдениетаралық коммуникация – әртүрлі мәдениет өкілдері арасындағы өзара түсіністік пен тиімді қарым-қатынас орнату үдерісі. Бұл ұғым тек тілдік қатынасты ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік нормаларды, құндылықтарды, мінез-құлық ерекшеліктерін де қамтиды. Сондықтан ағылшын тілін оқыту барысында мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру – бүгінгі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі.

Мәдениетаралық коммуникация тіл үйренушілердің өзге мәдениеттерді түсінуіне, құрметтеуіне және тиімді қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді. Ағылшын тілін меңгерген оқушы тек тілдік нормаларды ғана емес, сонымен қатар мәдени ерекшеліктерді де білуі қажет. Мысалы, ағылшын тілінде сыпайылық формалары, ресми және бейресми қарым-қатынас стилі, дене тілі (body language) әр елде әртүрлі болуы мүмкін.

Мәдениетаралық құзыреттілік оқушыларға халықаралық ортада еркін қарым-қатынас жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, ол оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, өз мәдениеті мен өзге мәдениеттерді салыстыра білуіне ықпал етеді.

Ағылшын тілін оқытуда мәдени компонентті енгізу сабақтың мазмұнын байытып, оқушылардың қызығушылығын арттырады. Мәдени материалдар ретінде аутентті мәтіндер, бейнематериалдар, фильмдер, әндер, мақал-мәтелдер қолданылуы мүмкін. Бұл материалдар оқушыларға тілдің табиғи қолданысын көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, ағылшын тіліндегі мерекелер (Christmas, Halloween), дәстүрлер, күнделікті өмір ерекшеліктері туралы ақпарат беру оқушылардың мәдени түсінігін кеңейтеді. Сонымен қатар, рөлдік ойындар, пікірталастар, жобалық жұмыстар арқылы оқушылар мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын дамыта алады.

Мәдениетаралық құзыреттілікті дамыту үшін мұғалімдер түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана алады:

- **Аутентті материалдарды пайдалану** – шынайы өмірден алынған мәтіндер мен бейнелер оқушылардың тілдік және мәдени білімін арттырады.
- **Рөлдік ойындар** – әртүрлі мәдени жағдайларды модельдеу арқылы оқушылар практикалық тәжірибе жинақтайды.
- **Жобалық жұмыстар** – оқушылар белгілі бір елдің мәдениетін зерттеп, презентация жасайды.
- **Пікірталас** – мәдени айырмашылықтарды талқылау арқылы сыни ойлау дамиды.
- **Салыстырмалы талдау** – өз мәдениеті мен өзге мәдениетті салыстыру арқылы түсінік қалыптасады.

Мәдениетаралық коммуникацияны оқыту барысында бірқатар қиындықтар туындауы мүмкін. Мысалы, оқушылардың мәдени білімінің жеткіліксіздігі, стереотиптердің болуы, тілдік кедергілер. Бұл мәселелерді шешу үшін мұғалім оқушыларға дұрыс бағыт беріп, ашық пікір алмасу ортасын қалыптастыруы қажет.

Сонымен қатар, мәдени ақпаратты дұрыс және объективті түрде беру маңызды. Мұғалімдер әртүрлі дереккөздерді пайдаланып, оқушыларға нақты әрі сенімді ақпарат ұсынуы тиіс.

Қорытындылай келе, мәдениетаралық коммуникация ағылшын тілін оқытуда маңызды рөл атқарады. Ол оқушылардың тек тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар мәдени түсінігін, толеранттылығын және қарым-қатынас қабілетін дамытады. Заманауи білім беру жүйесінде мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру – бәсекеге қабілетті, жан-жақты дамыған тұлға тәрбиелеудің негізгі шарттарының бірі.

Сондықтан ағылшын тілі мұғалімдері сабақ барысында мәдени компонентті тиімді енгізіп, оқушыларды жаһандық азамат ретінде тәрбиелеуге ерекше назар аударуы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2016). *Орта білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша оқу бағдарламалары*. Астана.
- Nunan, D. (2003). *Practical English Language Teaching*. New York: McGraw-Hill.
- Risager, K. (2007). *Language and Culture Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters.

Избасарова Рита Кадыржановна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Тіл мүкістігі бар балаларға арналған №3 облыстық арнайы мектеп-интернаты
Атырау қаласы

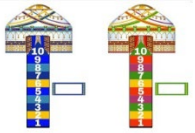

БЕСІК. БЕСІКТІҢ МАКЕТІН ЖАСАУ

Мектеп	Тіл мүкістігі бар балаларға арналған №3 облыстық арнайы мектеп-интернаты
Бөлім	Атадан қалған асыл мұра Еңбекке баулу
Күні:	
Педагогтің аты-жөні:	Избасарова Р.К.
Сынып: 4 «а»	Қатысушылар саны: 4 Қатыспағандар саны 0
Сабақтың тақырыбы	Бесік. Бесіктің макетін жасау
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	4.3.2.1 – арнайы терминдерді қолдана отырып, өнердің әртүрлі туындыларының негізгі мәнерлеу құралдары мен материалдарын салыстыру; 4.2.2.2 – бұйымдарды құрастыру кезінде күрделенген ұлттық элементтерді қолдану.
Сабақтың мақсаты	- Оқушылар шығармашылық жұмыс арқылы бесіктің макетін жасап, ұлттық қолөнер бұйымы туралы түсінігін кеңейтеді.

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы **7 минут**	**І.Ұйымдастыру. Психологиялық ахуал тудыру:** **«Таңдау шеңбері» әдісі** (2–3 минут) Мақсаты: Оқушыларды сабаққа жұмылдыру, сенімді атмосфера қалыптастыру, әр баланың еркін таңдау жасауына мүмкіндік беру. Өткізу барысы: 1. Сыныпта төрт белгі (плакат немесе карточка) әр бұрышқа ілінеді: Мейірім Еңбек Шығармашылық Бірлік 2. Мұғалім түсіндіреді: «Қазір әрқайсың бүгінгі сабағыңды қалай бастағың келсе, сол белгінің жанына барасың». 3. Оқушылар орнынан тұрып, таңдаған құндылығының жанына	Оқушылар мұғалімнің түсіндіруін мұқият тыңдап, берілген құндылықтардың ішінен өзіне жақынын таңдайды. Орнынан тұрып, таңдаған белгісінің жанына барып, өз таңдауын саналы түрде көрсетеді. Оқушылар таңдаған құндылығын айтады.	**Мадақтау сөздер арқылы** Жарайсың! Тамаша! Жақсы! Оқушылар жауабын толықтырып әр қайсысына тиімді кері байланыс беріп отыру.	Қатырма қағаз Дайын үлгі Қайшы Желім Ағаш таяқшалар Маркер Көрнекі суреттер, қадамдық нұсқаулық Қауіпсіздік ережесі (пиктограмма)

	барады. Оқушылар қалауы бойынша айтады. 4. Мұғалім әр топты атап шығады: «Бұл — еңбек» «Бұл — бірлік тобы» Оқушылар топты таңдады. Сабақ екі топпен өткізілді. 5. Барлығы орындарына қайта отырады. **Өткен тақырыпты пысықтау. «Алтыбақан» тақырыбы** **Жаңа тақырып «Бесік.Бесік макетін жасау»** **II. Қызығушылықты ояту (5 минут)** Көрсет – таны – түсін Бесік суреті көрсетіледі Бөліктері көрсетіліп, атауы жазылған карточкалар қойылады: арқалық, табан, сабау, шабағы Оқушылар: суреттен көрсетеді, сәйкестендіреді	Осылайша оқушылар сабаққа белсенді түрде кірісіп, сыныпта сенімді әрі жағымды психологиялық ахуал қалыптасады. Үй тапсырмасын пысықтайды Оқушылар бесік суретін мұқият қарап, оның бөліктерін карточкалармен сәйкестендіреді. Оқушылар суреттен қажетті бөлікті көрсетіп, атауын тану арқылы тапсырмаға белсенді қатысады.	**«Киіз үй»** әдісі арқылы бағалау. **Мадақтау сөздер арқылы** Жарайсың! Тамаша! Жақсы!	Оқулық альбом Интерактивті тақта, мәтін, слайдтар
Сабақтың ортасы **28 минут** **ЖИ**	**Жасанды интеллект. Бейнежазба** **Жұптық жұмыс: «Бесікті бірге зерттейік»** **Тапсырма мазмұны:** Әр жұпқа: • **бесік суреті** (үлестірме), • **атауы жазылған карточкалар** ұсынылады: *арқалық, табан, сабау, шабағы.* **Жұптағы рөлдер:** • **1-оқушы (Зерттеуші):** суреттен бөлікті табады • **2-оқушы (Сәйкестендіруші):** атауын карточкамен қояды Жұппен орындайтын тапсырмалар: 1. Бесік суретін мұқият қарап, оның бөліктерін табу. 2. Атауы жазылған карточкаларды дұрыс бөлікпен сәйкестендіру. 3. «Бұл қандай бөлік?» деген сұраққа жауап беру. **Жұптық жұмыс:** «Бесік макетін бірге құрастыр» **Уақыты:** 7–10 минут Тапсырма: Оқушылар **жұптасып**, бесік макетін жасайды. Әр жұпқа дайын үлгі (қағаз) және құралдар беріледі. **Жұпта орындау кезеңдері:** 1. Үлгі бойынша бесіктің сұлбасын сызу	Оқушылар жұптасып, бір-бірімен ынтымақтаса жұмыс жасайды. Суреттен бесік бөліктерін тауып, атауы жазылған карточкаларды сәйкестендіреді. Өз жауаптарын сөзбен айтып, бірін-бірі қолдайды. Оқушылар жұптасып, берілген нұсқаулыққа сай макетті кезең-кезеңімен құрастырады. Бір-біріне көмектесе отырып,жұмыста	**Дескриптор-дұрыс жауапқа – 3 балл:** бесік суретін мұқият қарайды; бөліктерін дұрыс таниды; атауларды сәйкес бөлікпен сәйкестендіреді; жұппен бірлесе жұмыс жасайды. **Дескриптор-дұрыс жауапқа – 3 балл:** берілген үлгі бойынша макет жасайды; қауіпсіздік ережесін сақтайды; жұппен бірлесе жұмыс істейді; тапсырманы кезеңімен орындайды	Бесік суреті (плакат/слайд) Атауы жазылған карточкалар Интерактивті тақта Жұлдызша стикерлер

Сергіту сәті 2минут	2. Қайшымен бөліктерін қию 3. Қағазды бүктеу 4. Желімдеу арқылы біріктіру 5. Ағаш таяқшаны орналастыру **Рөлдерді бөлу (саралау):** • **1-оқушы:** сызу, бүктеу • **2-оқушы:** қию, желімдеу **Қалған оқушылар:** • қию; • желімдеу; • ағаш таяқшаны орналастыру жұмыстарын орындайды. **Қауіпсіздік ережесі:** Жұмыс басталар алдында мұғалім: • қайшымен дұрыс жұмыс істеу; • желімді ауызға салмау; • құралдарды абайлап қолдану ережелерін еске салады. **Жасанды интеллект. Сергіту сәті.** **Жеке жұмыс (8 минут)** **Тапсырма:** «Бесікті безендір» **Тапсырма мазмұны: Әр оқушыға** дайын бесік макеті **беріледі. Оқушылар макетті ұлттық нақышта безендіреді.** Орындау шарттары: • бесікке өрнек сызу; • нүкте, сызық, қарапайым бейнелер арқылы сәндеу; • түстерді өз қалауымен таңдау. **Саралау (ерекше қажеттілігі бар оқушылар үшін):** -ұсынылған өрнектердің ішінен біреуін таңдап, көрсетеді; -түстерді бояу, белгілеу арқылы тапсырманы орындайды.	рды бөліп орындайды. Нәтижесінде бірлескен еңбектің өнімін жасап шығарады. Сергіту сәтін орындайды Оқушылар өз бетімен жұмыс жасап, бесік макетін шығармашылық пен безендіреді. Таңдаған өрнек пен түстер арқылы өз ойы мен сезімін білдіреді.	**Мадақтау сөздер арқылы** Жарайсың! Тамаша! Жақсы! **Дескриптор-дұрыс жауапқа – 2 балл:** макетті ұқыпты безендіреді; нүкте мен сызықты орынды қолданады; тапсырманы өздігінен орындайды.	Қағаз макет үлгісі Қайшы Желім Ағаш таяқшалар Қауіпсіздік ережесі жазылған плакат видео бесік макеті Түсті қарындаштар, фломастерлер Үлгі өрнектер (карточка, плакат)
Сабақтың соңы 8 минут	**Сабақты бекіту:** Сабақты бекіту тапсырмасы: https://wordwall.net/ru/resource/52716991 **Кері байланыс «Жасанды интеллект» әдісі** **Үй тапсырмасы:**	Оқушылар қойған сұрақтарға жауап береді Бүгінгі сабақтағы өзінің әрекеті туралы, жаңа білімді меңгерудегі өзінің жетістіктері мен қиыншылығы туралы ой бөліседі. өзін бағалайды	**Дескриптор-дұрыс жауапқа – 2 балл:** Атауларды дұрыс жауаптарымен сәйкестендіреді Жинаған дискриптор бойынша балдары саналып есептеледі. Бүгінгі сабақтың оқу мақсатына жеттік пе ? Бүгінгі сабақта не үйрендің ? Қорытынды бағалау . 1-10 б жүйе	Оқушылар сабақтан алған әсерлерін кері байланыс парағы тапсырмалары арқылы білдіре алады.

Алимбетова Айгуль Тасовна
Жетісай ауданының білім бөлімінің математика пәні әдіскері, педагог-шебер
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетісай қаласы

ГЕЙМИФИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМГЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада математика сабағында геймификация технологиясын қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру жолдары қарастырылады. Зерттеу барысында дербестендірілген оқыту, ойын элементтері арқылы бағалау, сыни ойлау мен эмоциялық интеллектіні дамыту мәселелері талданады. Автор геймификацияның оқыту процесін тиімді ұйымдастырудағы рөлін ғылыми тұрғыда негіздейді.

Кілт сөздер: геймификация, математика, оқу мотивациясы, дербестендірілген оқыту, ойын технологиялары, сыни ойлау, қалыптастырушы бағалау, цифрлық білім беру, оқыту әдістері, педагогикалық инновация.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың оқу мотивациясын арттыру, олардың пәнге деген қызығушылығын тұрақты қалыптастыру – педагогикалық қызметтің негізгі стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады. Әсіресе математика пәні бойынша бұл мәселе ерекше өзектілікке ие, себебі көптеген оқушылар үшін математика абстрактілі ұғымдар мен күрделі логикалық құрылымдарға негізделген қиын пән ретінде қабылданады. Осыған байланысты оқыту процесіне инновациялық технологияларды енгізу, соның ішінде геймификация элементтерін тиімді пайдалану – математикалық білім сапасын арттырудың және оқушылардың танымдық белсенділігін күшейтудің маңызды құралы болып табылады.

Геймификация – бұл ойын элементтерін ойын емес контексте қолдану арқылы оқушылардың белсенділігін, мотивациясын және қызығушылығын арттыруға бағытталған педагогикалық технология. Математика сабағында геймификацияны қолдану оқушылардың оқу процесіне эмоционалдық тұрғыдан тартылуын қамтамасыз етеді, себебі ойын барысында білім алу табиғи және еркін түрде жүзеге асады. Оқушы тапсырманы орындауды міндет ретінде емес, қызықты әрекет ретінде қабылдайды, бұл оның ішкі мотивациясын қалыптастырады.

Математиканы оқытуда геймификация технологиясын енгізу ең алдымен оқу процесін құрылымдаудың жаңа тәсілдерін талап етеді. Сабақ барысында деңгейлік тапсырмалар, балл жинау жүйесі, марапаттау механизмдері, рейтингтік кестелер сияқты ойын элементтерін қолдану оқушылардың бәсекелестік рухын оятып, олардың оқу нәтижелеріне деген жауапкершілігін арттырады. Сонымен қатар, мұндай тәсіл оқушылардың өз жетістіктерін бақылауына және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Геймификацияның маңызды компоненттерінің бірі – мақсат қою және оған жету процесін визуализациялау. Мысалы, оқушыларға белгілі бір «миссиялар» немесе «квесттер» ұсыну арқылы математикалық тапсырмаларды кезең-кезеңімен орындау ұсынылады. Әрбір орындалған тапсырма оқушыны келесі деңгейге жетелейді, бұл олардың қызығушылығын сақтауға және оқу процесіне тұрақты қатысуын қамтамасыз етеді. Мұндай тәсіл күрделі математикалық ұғымдарды меңгеруді жеңілдетеді және оқушының табысқа жету сезімін қалыптастырады.

Математика сабағында геймификацияны қолдану барысында когнитивтік және эмоционалдық факторларды үйлестіру маңызды. Ойын элементтері тек көңіл көтеру құралы ретінде емес, нақты білім беру мақсаттарына бағытталуы тиіс. Тапсырмалар логикалық ойлауды, есеп шығару дағдыларын, талдау және синтез қабілеттерін дамытуға бағытталуы қажет. Осылайша, геймификация оқу мазмұнын жеңілдетпей, керісінше оны меңгеруді тиімді етеді.

Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып геймификация элементтерін таңдау да маңызды. Бастауыш сыныптарда қарапайым ойындар, визуалды элементтер, кейіпкерлер арқылы жұмыс тиімді болса, жоғары сыныптарда күрделірек квесттер, логикалық тапсырмалар, стратегиялық ойын элементтері тиімді нәтиже береді. Бұл тәсіл әр жастағы оқушылардың танымдық қажеттіліктеріне сәйкес оқыту процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық технологиялардың дамуы геймификация мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді. Онлайн платформалар (Kahoot, Quizizz, Blooket) арқылы математикалық тапсырмаларды ойын форматында ұсыну оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, оқу процесін интерактивті етеді. Бұл құралдар арқылы оқушылар бірден кері байланыс алып, өз нәтижелерін көре алады, бұл олардың оқу мотивациясын күшейтеді.

Геймификация технологиясы оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Топтық ойындар, командалық жарыстар арқылы оқушылар бірлесіп жұмыс істеуді, өз пікірін білдіруді, жауапкершілікті бөлісуді үйренеді. Бұл дағдылар қазіргі қоғамда өте маңызды болып табылады және оқушылардың тұлғалық дамуына әсер етеді.

Математика сабағында геймификацияны тиімді қолдану үшін мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі ерекше рөл атқарады. Мұғалім ойын элементтерін дұрыс таңдап, оларды оқу мақсаттарымен үйлестіре білуі тиіс. Сонымен қатар, сабақ барысында уақытты тиімді басқару, барлық оқушыларды қамту, оқу нәтижелерін бағалау сияқты мәселелерді ескеру қажет.

Геймификацияның тағы бір маңызды артықшылығы – оқушылардың қателерге деген көзқарасын өзгертуі. Ойын барысында қателесу – қалыпты жағдай ретінде қабылданады, бұл оқушылардың қорқынышын азайтып, оларды белсенді әрекет етуге ынталандырады. Нәтижесінде оқушылар күрделі есептерді шешуден қорықпай, жаңа тәсілдерді қолдануға дайын болады.

Геймификация технологиясын математика сабағында тиімді қолданудың маңызды бағыттарының бірі – дербестендірілген оқыту траекторияларын құру болып табылады. Әрбір оқушының білім деңгейі, оқу қарқыны, қызығушылығы әртүрлі болғандықтан, ойын элементтері арқылы жеке оқу жолдарын ұйымдастыру ерекше нәтиже береді. Мысалы, оқушыларға әртүрлі деңгейдегі «квесттер» немесе «миссиялар» ұсынылып, олар өз мүмкіндіктеріне сәйкес тапсырмаларды таңдай алады. Бұл тәсіл оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, олардың өзіндік жауапкершілігін арттырады.

Геймификация аясында «бейджде» мен «жетістіктер жүйесін» енгізу оқушылардың ұзақ мерзімді мотивациясын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Әрбір жетістік үшін арнайы белгілер беру, белгілі бір кезеңдерді өткені үшін марапаттау – оқушылардың жетістікке ұмтылысын күшейтеді. Бұл жүйе оқушылардың өз жетістіктерін визуалды түрде көруіне мүмкіндік беріп, олардың оқу барысындағы ілгерілеуін айқын көрсетеді.

Математикалық мазмұнды ойын сюжеттері арқылы ұсыну да тиімді әдістердің бірі болып табылады. Абстрактілі ұғымдарды нақты өмірлік жағдайлармен байланыстырып,

оларды ойын сценарийі ретінде беру оқушылардың түсіну деңгейін арттырады. Мысалы, «қазына іздеу», «логикалық лабиринт», «математикалық саяхат» сияқты сюжеттер арқылы тапсырмалар беру оқушылардың қызығушылығын оятып, пәнге деген жағымды көзқарасын қалыптастырады.

Геймификация технологиясы арқылы қалыптастырушы бағалау жүйесін жетілдіру де маңызды бағыттардың бірі. Ойын барысында оқушылардың әрбір әрекеті бағаланып, олар бірден кері байланыс алады. Бұл тәсіл дәстүрлі бағалаудан ерекшеленеді, себебі мұнда баға тек қорытынды нәтиже үшін емес, оқу процесінің әр кезеңі үшін беріледі. Мұндай бағалау оқушылардың қателерін уақытында түзетуге және білімін жүйелі түрде жетілдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар геймификация технологиясын қолдану барысында оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Логикалық тапсырмалар, стратегиялық ойындар, проблемалық жағдайлар арқылы оқушылар талдау, салыстыру, қорытынды жасау дағдыларын дамытады. Бұл математикалық ойлаудың негізін қалыптастырып, оқушылардың интеллектуалдық дамуына ықпал етеді.

Геймификацияның тағы бір маңызды аспектісі – эмоциялық интеллектіні дамытуға ықпалы. Ойын барысында оқушылар жеңіске жету, жеңілісті қабылдау, топпен жұмыс істеу сияқты әлеуметтік және эмоциялық тәжірибе жинақтайды. Бұл олардың тұлғалық дамуына оң әсер етіп, оқу процесін жағымды эмоциялармен байланыстырады.

Сабақтан тыс уақытта да геймификация элементтерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруда тиімді болып табылады. Математикалық клубтар, онлайн жарыстар, интеллектуалдық ойындар ұйымдастыру арқылы оқушылардың білімін тереңдетуге және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Мұндай іс-шаралар оқушылардың өзара бәсекелестігін арттырып, пәнге деген тұрақты қызығушылық қалыптастырады.

Геймификация технологиясын енгізу барысында мұғалімнің рефлексивтік қызметі де маңызды. Әр сабақтан кейін қолданылған әдістердің тиімділігін талдау, оқушылардың кері байланысын ескеру, жаңа тәсілдерді енгізу – педагогикалық процестің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл мұғалімнің кәсіби дамуына да ықпал етеді. Сонымен қатар, геймификацияны қолдануда педагогикалық этика мен тепе-теңдікті сақтау қажет. Ойын элементтері шамадан тыс қолданылған жағдайда, оқу мазмұны екінші орынға ығысып қалуы мүмкін. Сондықтан мұғалім ойын мен оқу мақсаттарының арасындағы үйлесімділікті сақтауы тиіс.

Осылайша, геймификация технологиясы математика сабағында оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың, оқу мотивациясын қалыптастырудың және білім сапасын жақсартудың тиімді құралы болып табылады. Оны жүйелі және мақсатты түрде қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кларин М.В. Инновационные модели обучения. – М.: Академия, 2010. – 192 с.
2. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness. – New York: ACM, 2011. – 15 p.
3. Kapp K.M. The Gamification of Learning and Instruction. – San Francisco: Pfeiffer, 2012. – 302 p.
4. Gee J.P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. – New York: Palgrave Macmillan, 2007. – 256 p.
5. Prensky M. Digital Game-Based Learning. – New York: McGraw-Hill, 2001. – 442 p.
6. Hamari J., Koivisto J., Sarsa H. Does Gamification Work? – Hawaii: HICSS, 2014. – 10 p.

Каналбаева Ақжүнис Кенесбайқызы
Химия пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

ЖАС МАМАНДАРДЫҢ ХИМИЯ САБАҒЫНДА ЗАМАНАУИ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУЫ

Қазіргі білім беру жүйесі мұғалімдерден тек терең пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар заманауи педагогикалық технологияларды тиімді қолдануды талап етеді. Әсіресе, жас мамандар үшін бұл – кәсіби қалыптасудың маңызды кезеңі. Химия пәнін оқытуда заманауи әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың оқу белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Химия – күрделі ұғымдар мен абстрактілі түсініктерге толы пән. Сондықтан дәстүрлі оқыту әдістері әрқашан тиімді бола бермейді. Осыған байланысты заманауи оқыту тәсілдерін енгізу қажеттілігі туындайды. Заманауи әдістердің басты ерекшелігі – оқушының белсенді қатысуына негізделуі. Бұл тәсілдер оқушыны білім алушы ғана емес, білімді өз бетімен құрастырушы тұлға ретінде қарастырады.

Заманауи оқыту әдістеріне интерактивті оқыту, жобалық оқыту, проблемалық оқыту, саралап оқыту және цифрлық технологияларды қолдану жатады. Интерактивті әдістер, мысалы «миға шабуыл», «ойлан-жұптас-бөліс», «INSERT» стратегиясы оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Мұндай әдістер арқылы оқушылар өз пікірін еркін жеткізіп, талқылауға қатысады.

Топтық жұмыс та жас мамандар үшін тиімді құралдардың бірі болып табылады. Оқушылар топта жұмыс істеу барысында бір-бірімен қарым-қатынас жасап, ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытып, жауапкершілігін арттырады. Сонымен қатар, топтық тапсырмалар күрделі химиялық тақырыптарды жеңіл меңгеруге көмектеседі.

Жобалық оқыту әдісі де ерекше маңызға ие. Бұл әдіс арқылы оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жүргізіп, өз нәтижелерін ұсынады. Мысалы, «Қоршаған ортаның ластануы» немесе «Химияның тұрмыстағы маңызы» тақырыптарында жобалар орындау оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, олар ақпарат іздеу, талдау және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді.

Проблемалық оқыту әдісі оқушыларды ойлануға және мәселені шешуге бағыттайды. Мұғалім сабақ барысында нақты проблемалық жағдай ұсынып, оқушылардан шешім табуды талап етеді. Бұл әдіс оқушылардың логикалық ойлауын дамытып, білімді практикада қолдануға үйретеді.

Цифрлық технологияларды қолдану қазіргі білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Жас мамандар үшін онлайн платформалар, виртуалды зертханалар және мультимедиялық құралдар үлкен мүмкіндік береді. Мұндай ресурстар химиялық құбылыстарды көрнекі түрде түсіндіруге, тәжірибелерді қауіпсіз жағдайда көрсетуге және оқушылардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Әсіресе, тәжірибе жасауға мүмкіндік шектеулі мектептерде виртуалды зертханалар тиімді шешім болып табылады.

Сонымен қатар, саралап оқыту әдісі әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Оқушылардың білім деңгейіне қарай тапсырмалар беру олардың оқу мотивациясын арттырады және әрқайсысының жетістікке жетуіне жағдай жасайды. Жас мамандар үшін бұл әдіс сыныптағы әртүрлі деңгейдегі оқушылармен тиімді жұмыс істеуге көмектеседі.

Дегенмен, заманауи әдістерді қолдануда белгілі бір қиындықтар да кездеседі. Мысалы, тәжірибенің аздығы, уақыттың жетіспеуі немесе ресурстардың шектеулі болуы. Сондықтан жас мұғалімдер өз кәсіби шеберлігін үнемі жетілдіріп, тәжірибе алмасып отыруы қажет.

Қорытындылай келе, химия сабағында заманауи оқыту әдістерін қолдану – білім сапасын арттырудың маңызды факторы. Бұл әдістер оқушылардың танымдық белсенділігін дамытып, пәнге деген қызығушылығын арттырады. Жас мамандар үшін заманауи әдістерді тиімді пайдалану кәсіби табыстың кепілі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2020). Жалпы білім беретін мектептерге арналған химия пәні бағдарламасы.
2. Hattie, J. (2009). Visible Learning. Routledge.
3. Prince, M. (2004). Does active learning work? Journal of Engineering Education, 93(3), 223–231.
4. Mayer, R. E. (2009). Multimedia Learning. Cambridge University Press.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society. Harvard University Press.

Құрмалақова Айтолған Нұрсұлтанқызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

THE ROLE OF CRITICAL THINKING IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING IN SECONDARY SCHOOLS

English is widely recognized as a global language used for international communication, education, and professional development. In the context of globalization, learners are expected not only to acquire linguistic knowledge but also to develop higher-order thinking skills. Among these, critical thinking plays a crucial role in enabling students to analyze information, evaluate ideas, and express their opinions effectively. Therefore, integrating critical thinking into English language learning has become an essential objective in modern education.

In contemporary educational systems, English is introduced at an early stage, which provides learners with opportunities to develop both language proficiency and cognitive abilities simultaneously. Researchers argue that language learning should not be limited to memorization of vocabulary and grammar rules, but should also involve the development of analytical and reflective thinking skills (Paul & Elder, 2006). In this regard, critical thinking supports students in becoming active participants in the learning process, allowing them to interpret information, ask questions, and engage in meaningful communication.

Critical thinking is commonly defined as the ability to analyze, evaluate, and synthesize information in a logical and reflective manner (Facione, 2011). Within the context of English

language learning, it involves interpreting texts, identifying key ideas, forming arguments, and supporting opinions with evidence. This approach enhances students' communicative competence, as they learn not only how to use the language, but also how to think in that language.

The integration of critical thinking into English language teaching is supported by various theoretical frameworks. One of the most influential models is Bloom's Taxonomy, which classifies cognitive skills into hierarchical levels, including remembering, understanding, applying, analyzing, evaluating, and creating (Bloom, 1956). By designing tasks that move beyond basic recall to higher-order thinking, teachers can foster deeper learning and improve students' engagement. For example, instead of asking students to simply recall information from a text, teachers can encourage them to analyze the author's viewpoint, compare different perspectives, and create their own interpretations.

Furthermore, research indicates that the development of critical thinking skills positively influences students' academic performance and language proficiency (Halpern, 2014). It allows learners to better understand complex texts, participate in discussions, and construct well-organized written responses. In addition, the use of modern educational technologies, such as interactive platforms and digital tools, provides new opportunities for promoting critical thinking through collaboration, discussion, and problem-solving activities.

In classroom practice, there are several effective methods for developing critical thinking in English lessons. Open-ended questions encourage students to express their ideas rather than provide simple answers. Discussions and debates allow learners to defend their viewpoints and consider alternative opinions. Problem-solving tasks and case studies help students apply their knowledge to real-life situations, while role plays simulate authentic communication and require thoughtful responses. These activities create a learner-centered environment where students actively engage with the content and develop both language and thinking skills.

For instance, when studying topics such as environmental issues, students can be asked to analyze problems, suggest solutions, and evaluate different perspectives. Such tasks not only improve speaking and writing skills but also encourage deeper understanding of global issues. Similarly, group projects promote collaboration and critical analysis, as students work together to research topics, present their findings, and respond to questions.

The implementation of critical thinking in English language teaching also contributes to the development of important social and cognitive skills. Students become more independent, confident, and capable of expressing their ideas clearly. They learn to respect different opinions and engage in constructive dialogue. However, it is important for teachers to create a supportive classroom environment where students feel comfortable sharing their thoughts. Tasks should be carefully adapted to the learners' language level to ensure active participation and effective learning.

In conclusion, critical thinking plays a vital role in English language learning in secondary schools. It enhances students' ability to analyze information, communicate effectively, and solve problems in the target language. By integrating critical thinking activities into English lessons, teachers can create a dynamic and interactive learning environment that supports both linguistic and intellectual development. Therefore, it is recommended that educators systematically incorporate strategies that promote analysis, evaluation, and creativity in language teaching.

References

1. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: Longman.

2. Facione, P. A. (2011). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.

3. Halpern, D. F. (2014). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Psychology Press.

4. Paul, R., & Elder, L. (2006). The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking.

Мусирова Шынар Руслановна
Математика пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

ЕРЕКШЕ БІЛІМДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРМЕН МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Ерекше білімді қажет ететін оқушыларды жалпы білім беру ортасына енгізу олардың әлеуметтік бейімделуіне және сапалы білім алуына мүмкіндік береді. Математика пәні логикалық ойлауды қажет ететін күрделі пән болғандықтан, ЕБҚ оқушылар үшін оны меңгеру белгілі бір қиындықтар туғызады. Осыған байланысты оқыту әдістерін тиімді ұйымдастыру маңызды болып табылады.

Егер математика сабағында ерекше білімді қажет ететін оқушылардың жеке ерекшеліктері ескеріліп, сараланған және қолдаушы әдістер қолданылса, онда олардың білім сапасы мен оқу мотивациясы артады.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру принциптері кеңінен енгізілуде. Ерекше білімді қажет ететін оқушыларды (ЕБҚ) жалпы білім беру үдерісіне енгізу – педагогиканың маңызды бағыттарының бірі. Осы орайда математика пәнін оқытуда тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану ерекше маңызға ие. Себебі математика – логикалық ойлауды, зейінді және есте сақтауды талап ететін күрделі пән.

Ерекше білімді қажет ететін оқушылардың ерекшеліктері

ЕБҚ оқушылардың танымдық, эмоционалдық және физиологиялық даму деңгейі әртүрлі болуы мүмкін. Олар ақпаратты қабылдауда, өңдеуде және есте сақтауда қиындықтарға тап болуы ықтимал. Сондықтан мұғалім әр оқушының жеке ерекшелігін ескере отырып, оқыту процесін бейімдеуі қажет.

Ерекше білімді қажет ететін оқушылардың ерекшеліктері

ЕБҚ оқушылардың даму деңгейі әртүрлі болады. Олардың кейбіреулері ақпаратты баяу қабылдайды, зейіні тұрақсыз болуы мүмкін және есте сақтау қабілеті төмен болады. Сондықтан оқу процесінде жеке тәсіл қолдану қажет.

Математика сабағында қолданылатын тиімді әдістер

ЕБҚ оқушылармен жұмыс барысында келесі әдістер тиімді нәтиже береді:

- **Саралап оқыту** – тапсырмаларды оқушының деңгейіне қарай жеңілдету немесе күрделендіру;
- **Көрнекілік әдісі** – сызбалар, суреттер, модельдер арқылы түсіндіру;
- **Қадамдық оқыту (step-by-step)** – есепті кезең-кезеңімен шығару;
- **Ойын элементтерін қолдану** – математикалық ойындар арқылы қызығушылықты арттыру;

• **Қайталау және бекіту** – материалды жиі қайталау арқылы есте сақтауды күшейту.

Саралап оқыту

Саралап оқыту – әр оқушының қабілетіне қарай тапсырмалар беру. Бұл әдіс оқушылардың оқу материалын өз деңгейінде меңгеруіне мүмкіндік береді.

Көрнекілік әдісі

Көрнекілік арқылы оқыту – ЕБҚ оқушылар үшін ең тиімді тәсілдердің бірі. Сызбалар, кестелер, геометриялық фигуралар арқылы түсіндіру материалды жеңіл қабылдауға көмектеседі.

Қадамдық оқыту

Есептерді кезең-кезеңімен шығару оқушылардың түсінуін жеңілдетеді. Әрбір әрекетті жеке түсіндіру маңызды.

Ойын технологиялары

Математикалық ойындар оқушылардың қызығушылығын арттырып, белсенділігін күшейтеді.

Қайталау және бекіту

Материалды жиі қайталау арқылы білімді бекіту – ЕБҚ оқушылар үшін өте маңызды.

Жеке жұмыс және қолдау

Мұғалім оқушымен жеке жұмыс жүргізіп, түсінбеген тақырыптарын қайта түсіндіруі қажет. Психологиялық қолдау көрсету, мадақтау – оқушының сенімділігін арттырады.

Бағалау жүйесі

ЕБҚ оқушыларды бағалау кезінде олардың жеке жетістіктері ескеріледі. Қалыптастырушы бағалау тәсілдері тиімді болып табылады. Бағалау оқушыны ынталандыруға бағытталуы тиіс..

ЕБҚ оқушылармен жеке жұмыс жүргізу – оқытудың маңызды бөлігі. Мұғалім оқушыға қосымша уақыт бөліп, тапсырмаларды түсіндіруде қарапайым тіл қолдануы тиіс. Сонымен қатар, мадақтау мен қолдау көрсету оқушының өзіне деген сенімін арттырады.

Бағалау ерекшеліктері

Мұндай оқушыларды бағалау кезінде олардың жеке жетістіктері мен ілгерілеу деңгейі ескерілуі қажет. Дәстүрлі бағалаумен қатар қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану тиімді болып табылады.

Қазіргі технологияларды пайдалану

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану ЕБҚ оқушылардың білім алуын жеңілдетеді. Мысалы, интерактивті тақта, арнайы білім беру бағдарламалары және бейнематериалдар арқылы оқу материалы түсінікті әрі қолжетімді болады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, ерекше білімді қажет ететін оқушылармен математика сабағында тиімді жұмыс жүргізу – мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дұрыс әдіс-тәсілдерді таңдау олардың білім сапасын арттыруға және қоғамға толыққанды бейімделуіне мүмкіндік береді.

Макашбаева Жулдыз Марлановна
Тәрбиеші, педагог-модератор
"Жұлдыз" бөбекжай-балабақшасы
Жетісу облысы, Көксу ауданы, Балпық би ауылы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың заманауи педагогикалық, нейропсихологиялық және интегративті тәсілдері қарастырылады. Шығармашылық әрекетті ұйымдастыруда ойын технологиялары, арт-педагогика элементтері, жобалық әрекет негіздері және цифрлық білім беру құралдарын қолдану мүмкіндіктері ғылыми тұрғыда талданады. Сонымен қатар эмоционалдық интеллектіні дамыту, еркін таңдау принципін енгізу және тәрбиешінің фасилитаторлық рөлін күшейту мәселелері көрсетіледі. Баланың шығармашылық дамуы оның когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік қабілеттерінің біртұтас қалыптасу үдерісі ретінде негізделеді.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі білім беру, шығармашылық қабілет, ойын технологиялары, арт-педагогика, нейропсихология, эмоционалдық интеллект, интегративті оқыту, жобалық әрекет, цифрлық технологиялар, еркін ойлау.

Мектеп жасына дейінгі кезең баланың тұлғалық дамуының ең сезімтал және қарқынды жүретін фазасы болып табылады, себебі дәл осы уақытта танымдық, эмоционалдық және шығармашылық процестердің іргетасы қаланады. Шығармашылық қабілет бұл жаста тек сурет салу немесе ән айту дағдылары ғана емес, ол баланың қиялдау, жаңа идея құрастыру, заттарды түрлендіру және проблемалық жағдайларда өзіндік шешім табу қабілеті ретінде қарастырылады. Қазіргі педагогикалық ғылым шығармашылықты дамытуды жеке әрекет емес, баланың тұтас психикалық дамуының интегративті механизмі ретінде түсіндіреді. Сондықтан тәрбиеші баланың еркін ойлауын шектемей, керісінше оның табиғи қызығушылығын қолдайтын, зерттеушілік белсенділігін арттыратын дамытушы орта құруы қажет.

Шығармашылық қабілетті дамытуда ойын әрекетінің рөлі ерекше ғылыми мәнге ие. Ойын – мектепке дейінгі жастағы баланың жетекші іс-әрекеті болғандықтан, ол арқылы бала әлемді таниды, әлеуметтік рөлдерді меңгереді және қиялын дамытады. Сюжеттік-рөлдік ойындар барысында бала нақты өмірлік жағдайларды модельдейді, оларды қайта құрастырады және жаңа мазмұн береді, бұл шығармашылық ойлаудың негізгі компоненті болып табылады. Тәрбиеші ойын процесін тек бақылаушы ретінде емес, бағыттаушы ретінде ұйымдастырып, балаларға еркін сценарий құруға мүмкіндік беруі тиіс. Сонымен қатар ойын барысында баланың сөйлеу әрекеті, эмоциялық реакциясы және шешім қабылдау қабілеті бір мезгілде дамиды, бұл шығармашылық дамудың кешенді сипатын қамтамасыз етеді.

Шығармашылық қабілеттерді дамытудың маңызды бағыты – сенсорлық және көрнекі қабылдауды жетілдіру. Баланың қоршаған ортаны қабылдауы оның қиялы мен шығармашылық ойлауына тікелей әсер етеді. Түрлі түстермен, формалармен, текстуралармен жұмыс істеу арқылы бала әлемді көпқырлы түрде қабылдауға үйренеді. Мысалы, құм терапиясы, су мен табиғи материалдармен тәжірибе жасау, пластилинмен модельдеу сияқты әрекеттер баланың сенсорлық тәжірибесін байытады. Бұл процесте бала тек дайын үлгіні қайталамайды, керісінше өз қиялынан жаңа бейнелер құрастырады, бұл шығармашылық ойлаудың бастапқы формаларын қалыптастырады.

Заманауи педагогикада шығармашылықты дамытуда арт-педагогика және арт-терапия элементтерін қолдану ерекше маңызға ие. Сурет салу, мүсіндеу, музыкалық импровизация және драматизация арқылы бала өз эмоцияларын сыртқа шығарады және ішкі әлемін бейнелейді. Бұл тек эстетикалық даму емес, сонымен қатар психоэмоционалдық тұрақтылықты қамтамасыз ететін маңызды құрал болып табылады. Арт-әрекеттер барысында бала еркіндік сезімін бастан кешіреді, қателесуден қорықпайды және жаңа идеяларды сынауға үйренеді. Тәрбиеші мұнда нәтижені бағалаудан гөрі, шығармашылық процесті қолдауға басымдық беруі тиіс.

Цифрлық дәуір жағдайында мектепке дейінгі білім беруде интерактивті технологияларды қолдану шығармашылық дамуға қосымша мүмкіндік береді. Интерактивті тақталар, білім беру қосымшалары және мультимедиялық ресурстар балалардың визуалды ойлауын дамытып, қиялын кеңейтеді. Алайда бұл технологиялар баланың табиғи әрекетін алмастырмай, оны толықтырушы құрал ретінде қолданылуы тиіс. Мысалы, цифрлық сурет салу бағдарламалары арқылы бала түрлі түстерді эксперимент жасап, өз идеяларын жылдам өзгерте алады, бұл шығармашылық икемділікті арттырады.

Шығармашылық қабілетті дамытуда тәрбиеші мен баланың өзара әрекеттестігі шешуші рөл атқарады. Тәрбиеші баланың идеяларын қолдап, ашық сұрақтар қою арқылы ойлауын ынталандырады. «Неге бұлай ойладың?», «Тағы қалай жасауға болады?» сияқты сұрақтар баланың рефлексиялық ойлауын дамытады. Сонымен қатар педагог баланың бастамасын қолдай отырып, оның өзіндік сенімділігін қалыптастырады. Бұл шығармашылық тұлғаның маңызды психологиялық негізі болып табылады.

Шығармашылықты дамыту процесінде ата-анамен өзара әрекеттестік те маңызды фактор болып табылады. Үй жағдайында баланың еркін ойлауына мүмкіндік беру, оның идеяларын қолдау және бірлескен шығармашылық әрекеттер ұйымдастыру баланың дамуын күшейтеді. Отбасылық ортада бала өзін қауіпсіз сезініп, жаңа идеяларды еркін сынай алады. Бұл мектепке дейінгі ұйым мен отбасы арасындағы бірлескен педагогикалық кеңістікті қалыптастырады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесін қазіргі ғылыми педагогика тек әдістемелік деңгейде ғана емес, сонымен қатар нейропсихологиялық және нейропедагогикалық тұрғыда қарастырады. Баланың ми құрылымдары осы кезеңде өте жоғары пластикалық қасиетке ие болғандықтан, кез келген жаңа тәжірибе нейрондық байланыстардың қалыптасуына тікелей әсер етеді. Шығармашылық әрекет барысында әсіресе оң ми жартышарының белсенділігі артып, қиял, бейнелі ойлау және интуитивті шешім қабылдау процестері күшейеді. Сондықтан тәрбиеші баланың шығармашылық әрекетін жүйелі түрде ұйымдастыру арқылы оның когнитивтік дамуын табиғи түрде жеделдете алады.

Шығармашылық дамытудың қазіргі заманауи бағыты ретінде интегративті оқыту моделі ерекше орын алады. Бұл модельде түрлі білім беру салалары – тілдік даму, математика негіздері, қоршаған ортамен танысу, көркемдік-эстетикалық әрекеттер – біртұтас шығармашылық кеңістікке біріктіріледі. Мысалы, «Табиғат әлемі» тақырыбында балалар бір мезгілде сурет салады, табиғи құбылыстарды зерттейді, қарапайым есептер шығарады және өз ойларын ауызша жеткізеді. Мұндай интеграция баланың ойлауын бөлшектемей, тұтас жүйе ретінде қалыптастырады және шығармашылық икемділігін арттырады.

Қазіргі педагогикада шығармашылықты дамытудың тиімді бағыттарының бірі – жобалық әрекет элементтерін мектепке дейінгі деңгейде қолдану. Жобалық жұмыс балаға ұзақ мерзімді тапсырманы орындау барысында зерттеу, бақылау және қорытынды жасау дағдыларын қалыптастырады. Мысалы, «Менің шағын бақшам» немесе «Менің сүйікті жануарым» тақырыптарында балалар өсімдіктерді бақылап, сурет салып, шағын әңгіме құрастырады. Бұл әрекет олардың жауапкершілік сезімін дамытып қана қоймай, шығармашылық ойлаудың құрылымдық формаларын қалыптастырады.

Шығармашылық дамытудың маңызды аспектісі ретінде эмоционалдық интеллектіні қалыптастыру ерекше мәнге ие. Бала өз эмоцияларын түсініп, оларды шығармашылық әрекет арқылы білдіре алған жағдайда оның ішкі әлемі тұрақтанады. Мысалы, қуанышты немесе реніштi сурет арқылы бейнелеу, ертегі құрастыру немесе рөлдік ойын арқылы көрсету баланың эмоционалдық тәжірибесін байытады. Эмоциялар шығармашылықтың негізгі қозғаушы күші болып табылады, себебі кез келген жаңа идея эмоционалдық реакциядан басталады.

Заманауи зерттеулер шығармашылық қабілетті дамытуда еркін таңдау принципінің шешуші рөл атқаратынын көрсетеді. Балаларға дайын үлгіні қайталаудан гөрі, өз бетінше материал, түстер, сюжет және әрекет түрін таңдауға мүмкіндік беру олардың дербестігін арттырады. Еркіндік жағдайында бала қателесуден қорықпайды және жаңа комбинациялар жасауға бейім болады. Бұл шығармашылық ойлаудың икемділігі мен оригиналдылығын қалыптастырады.

Цифрлық технологиялар мектепке дейінгі шығармашылық ортада жаңа мүмкіндіктер ашады, бірақ оларды педагогикалық тұрғыда дұрыс қолдану маңызды. Интерактивті ойындар, анимациялық бағдарламалар және цифрлық сурет салу құралдары баланың визуалды және кеңістіктік ойлауын дамытады. Дегенмен бұл құралдар дәстүрлі шығармашылық әрекеттерді алмастырмай, тек толықтырушы рөл атқаруы тиіс. Себебі нақты материалдармен (қағаз, бояу, құм, пластилин) жұмыс істеу сенсорлық тәжірибені күшейтеді.

Шығармашылық қабілетті дамытуда тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігі ерекше маңызды. Педагог баланың әрбір идеясына қолдау көрсетіп, оны бағалауда сындарлы тәсіл қолдануы қажет. Негізгі мақсат – нәтижені бағалау емес, шығармашылық процесті ынталандыру. Тәрбиеші баланың ойлауын шектемейтін, керісінше кеңейтетін ашық педагогикалық сұрақтар мен бағыттаушы стратегияларды қолдануы тиіс. Бұл баланың өзіне деген сенімділігін арттырады және ішкі мотивацияны күшейтеді.

Осылайша, мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – көпқырлы, кешенді және жүйелі педагогикалық процесс. Ол ойын, арт-әрекет, сенсорлық тәжірибе, цифрлық технологиялар және әлеуметтік өзара әрекеттестік арқылы жүзеге асады. Тәрбиеші осы процесте баланың табиғи қызығушылығын қолдайтын, еркіндігін шектемейтін және шығармашылық бастамасын дамытатын жағдай жасаушы негізгі тұлға болып табылады. Бұл тәсіл баланың болашақта креативті, дербес ойлайтын және бейімделгіш тұлға ретінде қалыптасуына берік негіз қалайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 2021. – 256 с.
2. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Академия, 2020. – 384 с.
3. Петровский А. В. Общая психология. – М.: Юрайт, 2021. – 480 с.
4. Мухина В. С. Возрастная психология. – М.: Академия, 2020. – 512 с.
5. Запорожец А. В. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 2020. – 320 с.
6. Комарова Т. С. Детское художественное творчество. – М.: Мозаика-Синтез, 2021. – 192 с.

Садвакасова Аяулым Алмасқызы[1],
Гуманитарлық факультеті, 6В01709 “Шетел тілдері” (IP) ББ-ның 1 курс студенті
Нусупова Шолпан Менлибаевана[2], оқытушы-лектор, магистр
[1,2]Ілияс Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Жетісу облысы, Талдықорған қаласы

БІЛІМГЕРЛЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ЖОБАЛЫҚ ӘДІСТІҢ РӨЛІ

Аңдатпа: Мақалада білімгерлердің шығармашылық белсенділігін дамыту мәселесі қарастырылады. Шығармашылық белсенділіктің мәні, оның тұлға дамуындағы рөлі және танымдық қабілеттерді жетілдірудегі маңызы ашып көрсетіледі.Ғалымдардың еңбектеріне шолу жасалып, шығармашылық белсенділіктің теориялық негіздері сипатталады. Сонымен қатар, білімгерлердің шығармашылық қабілеттерін дамытуда жобалық әдістің тиімділігі жан-жақты талданады.

Түйінді сөздер: белсенділік, шығармашылық белсенділік, жобалық әдіс.

Аннотация: В статье рассматривается проблема развития творческой активности обучающихся. Раскрываются сущность творческой активности, её роль в развитии личности и значение в совершенствовании познавательных способностей. Проводится обзор трудов ученых и описываются теоретические основы творческой активности. Кроме того, всесторонне анализируется эффективность проектного метода в развитии творческих способностей обучающихся.

Ключевые слова: активность, творческая активность, проектный метод.

Қазіргі білім беру жүйесі білімгерлердің тұлғасын жан-жақты дамытуға бағытталған. Бүгінгі таңда білім алушыны жан-жақты дамыту өзекті мәселелердің бірі және оның негізін қалау шығармашылық белсенділіктен бастау алады. Шығармашылық белсенділіксіз шәкірттің танымдық қабілеттері толық дамымайды. Ол білім алушының ерік-жігері мықты, мақсатқа бағытталған, жан-жақты дамыған тұлға болып қалыптасуында аса маңызды рөл ойнайды.

Осы негізде Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында жеке тұлғаның шығармашылық, рухани және интеллектуалдық мүмкіндіктерін дамыту қажеттілігін нақты көрсетеді. Заңда оқу үдерісі тек білім берумен шектелмей, білімгердің қабілетін ашуға, өздігінен ойлауына және жаңашылдыққа бейім тұлға болып қалыптасуына бағытталуы тиіс екені айтылған.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2024 жылғы «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Білім беру жүйесінің басты мақсаты – тек білімді емес, сонымен қатар креативті, бастамашыл,

бәсекеге қабілетті және шығармашыл ұрпақ тәрбиелеу», – деп атап өткен. Бұл қазіргі заманда білімгерлердің тек ақпаратты меңгеріп ғана қоймай, олардың жаңа идеялар ұсына алатын, өз бетінше шешім қабылдайтын тұлға болуы тиіс екенінің айқын дәлелі.

Білім алушылардың шығармашылық белсенділігін тиімді дамыту үшін «Шығармашылық белсенділік» ұғымының мәнін анықтап, оны дамыту жолдарын ашу қажет. Зерттеу тарихы бұл мәселенің тұлғаның жалпы белсенділігімен тығыз байланысты екенін көрсетеді.

Белсенділік – көпқырлы ұғым. Белсенділік – жай ғана іс-әрекет емес. Ғалымдар оны тұлғаның жеке-дара қасиеті, өздігінен әрекет етуі ретінде қарастырады. Оның қозғаушы күші – шығармашылық. Нағыз шығармашылық белсенділік дәл осы ішкі бастамадан туындайды.

Ал білімгерлердің шығармашылық белсенділігі – бұл білім алушының жаңа идеялар ойлап табуға, мәселені ерекше жолмен шешуге, өз ойын еркін әрі дербес жеткізуге бағытталған қабілеті мен әрекеті. Бұл белсенділік оқу процесінде маңызды рөл атқарады, өйткені ол білімгердің ойлауын дамытып, білімді терең әрі саналы меңгеруіне көмектеседі.

Кеңестік психолог, мәдени-тарихи даму теориясының негізін қалаушылардың бірі Лев Выготский «Шығармашылық белсенділікті адамның дамуы мен қиялдың негізгі механизмі ретінде қарастырып, оқыту мен дамудың байланысы» деп тұжырымдаса, ал іс-әрекет теориясының негізін қалаушы Алексей Леонтьев «Шығармашылық белсенділік – білімгердің жаңа жағдайларға бейімделіп қана қоймай, сол жағдайларды өзгертуге бағытталған әрекеті ретінде» түсіндірді. Яғни білімгер тапсырманы жай орындап қана қоймай, оны жаңаша тәсілмен шешуге ұмтылғанда шығармашылық белсенділік байқалады.

Зерттеушілердің пікірінше, оқушының шығармашылық жетістіктері қиял деңгейімен, қарым-қатынас дағдыларымен, тілдік қабілеттерімен, өзін-өзі көрсетуімен байланысты. Пол Торренс шығармашылық белсенділіктің негізгі компоненттерін анықтаған:

- интеллектуалдық бастамашылдық.
- ойлау икемділігі мен кеңдігі.
- ойлау жылдамдығы.
- ойлаудың ерекшелігі мен түпнұсқалығы.

Бұл ғалымдардың еңбектері білімгерлердің шығармашылық белсенділігі – тек талант емес, ол дұрыс ұйымдастырылған оқу процесі, орта және әрекет арқылы дамитын құбылыс екенін дәлелдейді.

Білімгердің шығармашылық белсенділігін дамыту үшін қызығушылық ояту, еркіндік беру, табыс жағдайын жасау және шығармашылық тапсырмалар беру маңызды. Осы тұстағы мұғалімнің негізгі міндеті – білімгерде қызығушылық, шығармашылыққа ұмтылыс, өз ойын қорғау қабілеті қалыптасатын орта құру.

Қазіргі таңда қосымша білім беру ұйымдарындағы дәстүрлі оқыту әдістері білімгердің жаңа идеяларды, білім мен технологияларды қабылдауға дайын болуын толық қамтамасыз ете алмайды. Сондықтан оқытуды өмірмен байланыстыратын, білім алушының белсенді әрі дербес ұстанымын қалыптастыратын жаңа әдістерді меңгеру және қолдану қажет.

Бұл тұста білімгерлердің шығармашылық белсенділігін дамытуда жобалық әдіс ерекше орын алады. Бұл әдістің негізін қалаушылардың бірі – Джон Дьюи. Ол білім тәжірибе арқылы меңгерілгенде ғана тиімді болатынын атап өткен.

Жобалық әдіс – оқу процесіне қатысушының белгілі бір мәселені өз бетінше немесе топта зерттеп, нақты нәтиже ұсынуына негізделген оқыту тәсілі. Дайын білімді қабылдаушы емес, өздігінен ізденуші, зерттеуші, шығармашылықпен жұмыс істейтін тұлға ретінде қалыптастырады.

Бұл әдіс білімгердің тек білім алуын емес, оны практикада қолдануын, шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталады. Сонымен қатар, білімгердің зерттеушілік дағдыларын яғни мәселе қою, ақпарат жинау және өңдеу, тәжірибе жүргізу, нәтижені талдай білу қабілеттерін қалыптастырып, шығармашылық белсенділігі мен логикалық ойлауын дамытады.

Жобалық әдісті жүзеге асыру кезеңдері (1 – кесте):

Кезең	***Мазмұны***	***Мұғалімәрекеті***	***Білімгердің әрекеті***	***Әдістер***	***Нәтиже***
Мәселе	Зерттеу тақырыбын таңдау	Бағыт береді, қызықты тақырып ұсынады	Қызығушылық танытады, сұрақтар қояды	Миға шабуыл, сұрақ-жауап	Тақырып пен проблема анықталады
Жоспар	Мақсат қою, міндеттерді белгілеу	Жоспар Құруға көмек береді	Мақсат қояды, жоспар жасайды	Талқылау, топтық жұмыс	Жоба жоспары дайындалады
Зерттеу	Ақпарат жинау, тәжірибе жасау	Ақпарат көздерін ұсынады, бағыттау жүргізеді	Ізденеді, зерттейді, талдайды	Зерттеу, бақылау, тәжірибе	Жиналған мәліметтер қалыптасады
Нәтиже шығару	Өнім дайындау	Кеңес береді, түзетеді	Өнім жасайды (постер, баяндама, видео)	Шығармашылық жұмыс, модельдеу	Дайын жоба өнімі
Қорғау	Жобаны таныстыру	Бағалай-ды, кері байланыс береді	Жобаны қорғайды, пікірін білдіреді	Презентация, пікірталас	Жоба қорғалады, бағаланады

Кесте 1 – Жобалық әдісті жүзеге асыру кезеңдері.

Қорытындылай келе, жобалық әдіс – білімгердің шығармашылық белсенділігін дамытудың тиімді және заманауи тәсілі. Ол білім алушыларды тек теориялық біліммен шектемей, оны тәжірибеде қолдануға, өздігінен ізденуге және мәселені шешудің түрлі жолдарын табуға үйретеді. Жоба барысында білім алушылардың дербестігі, жауапкершілігі, қиялы мен сыни ойлауы қалыптасады.

Сонымен қатар, бұл әдіс білімгерді белсенді тұлға ретінде дамытып, оның танымдық қызығушылығын арттырады. Нәтижесінде, білім алушылар өмірлік дағдыларды меңгеріп, болашақта кездесетін күрделі мәселелерді шығармашылықпен шеше алатын деңгейге жетеді.

Осылайша, жобалық әдісті оқу үдерісінде жүйелі қолдану – жан-жақты дамыған, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2007.
2. Қасым-Жомарт Тоқаев «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» атты Жолдауы. – 2024.
3. Лев Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991.
4. Алексей Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975.
5. Пол Торренс P. Torrance. Guiding Creative Talent. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1962.
6. Джон Дьюи J. Dewey. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.

Амангелдинова Анель Аркаткызы[1]
Гуманитарлық факультеті, 6В01709 “Шетел тілдері” (IP) ББ-ның 1 курс студенті
Нусупова Шолпан Менлибаевана[2], оқытушы-лектор, магистр
[1,2]Ілияс.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Жетісу облысы, Талдықорған қаласы

ЖОБАЛАП ОҚЫТУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада жобалап оқыту әдісі арқылы оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту мәселесі қарастырылады. Сөйлеу әрекетін қалыптастырудың теориялық негіздері, дискурсивтік және метатілдік құзыреттілікті дамыту жолдары, цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктері және формативті бағалау жүйесінің мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу дағдыларын дамыту, кросс-пәндік интеграция және цифрлық коммуникация мәдениетін қалыптастыру мәселелері ғылыми тұрғыда негізделеді. Жобалап оқыту әдісінің оқушылардың коммуникативтік, когнитивтік және әлеуметтік дағдыларын кешенді дамытудағы рөлі айқындалады.

Кілт сөздер: жобалап оқыту, сөйлеу дағдылары, коммуникативтік құзыреттілік, дискурс, метатілдік сана, формативті бағалау, цифрлық педагогика, инклюзивті білім беру, кросс-пәндік интеграция, академиялық сөйлеу.

Қазіргі білім беру жүйесінде тілдік құзыреттілікті қалыптастыру тек грамматикалық білім беру деңгейімен шектелмейді, ол оқушының функционалдық сөйлеу қабілетін, коммуникативтік икемділігін және әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға бағытталады. Осы тұрғыда жобалап оқыту әдісі (Project-Based Learning) оқушыны белсенді субъект ретінде қарастырып, оның сөйлеу әрекетін нақты өмірлік жағдайлармен байланыстыру арқылы дамытатын тиімді педагогикалық технология ретінде ерекше маңызға ие болады. Бұл әдіс оқушының тек ақпаратты қабылдаушы емес, оны өңдеуші, талдаушы және өз ойын еркін жеткізуші тұлға ретінде қалыптасуына жағдай жасайды.

Жобалап оқыту әдісінің теориялық негізі конструктивистік педагогикаға сүйенеді, яғни білім оқушының өз тәжірибесі арқылы құрастырылады деген қағидаға негізделеді. Мұндай жағдайда сөйлеу дағдылары дайын күйде берілмейді, керісінше, нақты әрекет барысында біртіндеп қалыптасады. Оқушы зерттеу жүргізу, ақпарат жинау, пікірталасқа қатысу және өз қорытындысын қорғау сияқты әрекеттер арқылы сөйлеудің әртүрлі формаларын меңгереді. Бұл процесс тілдік дағдыны механикалық жаттаудан гөрі, саналы және функционалдық деңгейде дамытуды қамтамасыз етеді.

Жобалық жұмыстың мазмұндық құрылымы сөйлеу дағдыларының дамуына тікелей әсер етеді. Жоба тақырыбы оқушылардың жас ерекшелігіне, танымдық деңгейіне және әлеуметтік тәжірибесіне сәйкес таңдалған жағдайда ғана ол коммуникативтік белсенділікті арттыра

алады. Мысалы, «Қала мәдениеті», «Экология және адам», «Менің болашақ мамандығым» сияқты тақырыптар оқушыларды өз ойын білдіруге, пікір айтуға және дәлелдеуге итермелейді. Мұндай тақырыптар сөздік қордың кеңеюіне, сөйлем құрылымының күрделенуіне және логикалық ойлаудың дамуына ықпал етеді.

Жобалап оқыту барысында топтық жұмыс сөйлеу әрекетінің негізгі қозғаушы күші ретінде қарастырылады. Топ ішінде оқушылар өзара пікір алмасып, идеяларын ұсынады, келісімге келеді немесе пікірталас жүргізеді. Бұл диалогтік сөйлеуді дамытуға тікелей әсер етеді, себебі оқушы тек өз ойын білдіріп қана қоймай, басқаның пікірін тыңдап, оған жауап беруге үйренеді. Сонымен қатар топтық жұмыс барысында әлеуметтік қарым-қатынас мәдениеті қалыптасады, бұл сөйлеудің прагматикалық аспектісін дамытады.

Жобаны қорғау кезеңі сөйлеу дағдыларын дамытудың ең маңызды сатысы болып табылады. Бұл кезеңде оқушылар өз зерттеу нәтижелерін жүйелі түрде ауызша баяндап, аудитория алдында өз көзқарасын қорғауға мәжбүр болады. Мұнда сөйлеудің құрылымдылығы, логикалық байланысы, аргументация сапасы және тілдік дұрыстық ерекше рөл атқарады. Мұғалім бұл кезеңде бағыттаушы рөл атқарып, оқушылардың сөйлеуін жетілдіруге арналған нақты кері байланыс береді, мысалы, ойды нақтылау, сөйлемді ықшамдау немесе дәлелді күшейту сияқты ұсыныстар жасайды.

Цифрлық технологияларды қолдану жобалап оқыту әдісінің тиімділігін бірнеше есе арттырады. Оқушылар презентациялар, бейнежазбалар, цифрлық постерлер, подкасттар және онлайн жобалар дайындау арқылы сөйлеудің мультимодальды формаларын меңгереді. Бұл тек ауызша сөйлеуді ғана емес, сонымен қатар визуалды және жазбаша коммуникацияны да дамытады. Google Classroom, Padlet, Canva, PowerPoint сияқты платформалар оқушылардың шығармашылық қабілетін кеңейтіп, олардың сөйлеу өнімін заманауи форматта ұсынуға мүмкіндік береді.

Жобалап оқытуда рефлексия кезеңі сөйлеу дағдыларының терең деңгейде қалыптасуына ықпал етеді. Оқушылар өз жұмысына талдау жасап, қандай қиындықтарға тап болғанын, оларды қалай шешкенін және қандай нәтижеге қол жеткізгенін ауызша немесе жазбаша түрде білдіреді. Бұл ішкі сөйлеуді дамытуға, өзіндік ойлау құрылымын қалыптастыруға және метатілдік қабілеттерді жетілдіруге мүмкіндік береді. Рефлексия арқылы оқушы өз сөйлеу әрекетін саналы түрде бағалауға үйренеді.

Мұғалімнің рөлі жобалап оқыту процесінде ерекше трансформацияға ұшырайды. Ол ақпарат берушіден гөрі, фасилитатор, кеңесші және бағыттаушы қызметін атқарады. Мұғалім оқушының сөйлеуін бақылап қана қоймай, оны дамыту стратегияларын ұсынады, жеке қолдау көрсетеді және оқу процесін ұйымдастырады. Бұл оқыту процесін тұлғаға бағытталған, икемді және интерактивті модельге айналдырады.

Жобалап оқыту әдісін қазіргі білім беру кеңістігінде дамыту тек сөйлеу әрекетін ұйымдастырумен шектелмейді, ол оқушылардың метатілдік санасын қалыптастырумен тікелей байланысты күрделі педагогикалық процесс болып табылады. Метатілдік сана дегеніміз – оқушының өз сөйлеуін, тілдік құрылымдарды және коммуникация стратегияларын саналы түрде бақылау және басқару қабілеті. Жоба барысында оқушылар өз мәтінін қайта құрастыру, дәлелді күшейту, тілдік қателерді анықтау және түзету арқылы сөйлеудің ішкі механизмдерін түсіне бастайды. Бұл процесс сөйлеуді автоматты әрекеттен саналы когнитивтік әрекет деңгейіне көтереді.

Жобалап оқытуда сөйлеу дағдыларын дамытуда маңызды жаңа бағыттардың бірі – дискурсивтік құзыреттілікті қалыптастыру. Бұл ұғым оқушының тек жеке сөйлем құрастыру қабілеті емес, тұтас мәтін, логикалық байланысқан ой ағымын құру, аргумент пен контраргументті дұрыс ұйымдастыру қабілетін білдіреді. Жоба барысында оқушылар ғылыми баяндама, пікірталас мәтіні, презентациялық сөйлеу сияқты әртүрлі дискурс түрлерін меңгереді. Бұл олардың академиялық және әлеуметтік коммуникацияға бейімделуін қамтамасыз етеді.

Қазіргі педагогикалық зерттеулер жобалап оқытуда формативті бағалаудың жаңа цифрлық модельдерін енгізу қажеттігін көрсетеді. Сөйлеу дағдыларын бағалау тек мұғалімнің субъективті пікіріне емес, критерийлік жүйе мен цифрлық аналитикаға негізделуі тиіс. Мысалы, AI-қолдауындағы платформалар оқушының сөйлеу жылдамдығын, лексикалық әртүрлілігін, грамматикалық дәлдігін және аргументация құрылымын автоматты түрде талдай алады. Бұл деректер оқушының даму динамикасын нақты көрсетіп, жеке оқу траекториясын құруға мүмкіндік береді.

Жобалап оқыту әдісінде сөйлеу дағдыларын дамытуда инклюзивті білім беру принциптерін интеграциялау ерекше маңызға ие. Әртүрлі қабілет деңгейіндегі оқушылар бір жобалық ортада жұмыс істей отырып, өз мүмкіндіктеріне сәйкес сөйлеу белсенділігін дамытады. Мысалы, сөйлеу қабілеті әлсіз оқушылар визуалды қолдау құралдары арқылы (сурет, схема, карта) өз ойын жеткізсе, жоғары деңгейлі оқушылар күрделі аргументативтік сөйлеу құрылымдарын қолданады. Бұл тең қолжетімді білім беру ортасын қалыптастырады.

Жобалық оқытудағы тағы бір маңызды аспект – цифрлық сөйлеу экологиясы. Қазіргі оқушылардың коммуникациясы көбіне цифрлық ортада жүзеге асады, сондықтан олардың сөйлеу мәдениеті тек ауызша емес, онлайн кеңістікте де қалыптасуы тиіс. Форумдар, чаттар, әлеуметтік платформалардағы жазбаша коммуникация оқушылардың тілдік нормаларды сақтау, қысқа әрі мазмұнды ой айту, цифрлық этиканы ұстану дағдыларын дамытады. Бұл сөйлеудің жаңа формасын – цифрлық дискурсты қалыптастырады. Сонымен қатар жобалап оқытуда кросс-пәндік интеграция сөйлеу дағдыларын күшейтетін фактор ретінде қарастырылады. Мысалы, тарих немесе жаратылыстану пәндерімен біріктірілген жобаларда оқушылар ғылыми терминологияны қолдана отырып сөйлеуге үйренеді. Бұл академиялық тілдік құзыреттілікті дамытып, олардың болашақ кәсіби коммуникациясына негіз қалайды. Мұндай интеграция сөйлеуді пәндік мазмұнмен байланыстырып, оның функционалдық сипатын арттырады.

Жобалап оқыту процесінде рефлексивті сөйлеу тәжірибесін жүйелеу де маңызды бағыт болып табылады. Оқушылар тек нәтижені емес, оқу процесін де тіл арқылы сипаттайды. Олар өз ойлау стратегиясын, қиындықтарын және шешім қабылдау логикасын ауызша баяндау арқылы ішкі когнитивтік құрылымдарын сыртқа шығарады. Бұл метатанымдық қабілеттердің дамуына тікелей әсер етеді.

Осылайша, жобалап оқыту әдісі оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуда кешенді, жүйелі және тиімді педагогикалық технология болып табылады. Ол тілдік білімді практикалық әрекетпен ұштастырып, оқушының коммуникативтік, когнитивтік және әлеуметтік қабілеттерін бір уақытта дамытады. Бұл әдіс қазіргі білім беру талаптарына толық сәйкес келіп, оқушыларды еркін, сауатты және дәлелді сөйлеуге бейімдейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2021. – 272 с.

2. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. – М.: Просвещение, 2020. – 240 с.

3. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. – М.: Академия, 2021. – 336 с.

4. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 2020. – 312 с.

5. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. – М.: Логос, 2020. – 384 с.

6. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 2020. – 288 с.

Нарынова Ақмарал Ержановна
Әдіскер
ЖШС "Ұлсана" балалар бақшасы
Түркістан обылысы, Арыс қаласы, Аққала елді мекені

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ӘДІСКЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМЫТУ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымда әдіскердің кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер жағдайында әдіскердің рөлі мен жауапкершілігі артып отырғаны, оның педагогикалық үдерісті тиімді ұйымдастырудағы маңызы айқындалады. Әдіскердің кәсіби құзыреттілігі оның білім деңгейі, әдістемелік шеберлігі, инновациялық технологияларды қолдана білуі және педагогтермен тиімді қарым-қатынас орнату қабілеті арқылы сипатталады.

Мақалада кәсіби құзыреттілікті дамытудың негізгі бағыттары, әдістері және заманауи талаптарға сай жетілдіру жолдары ұсынылады. Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымдағы әдістемелік жұмыстың сапасын арттырудағы әдіскердің рөлі талданады.

Кілт сөздер: әдіскер, кәсіби құзыреттілік, мектепке дейінгі ұйым, әдістемелік жұмыс, педагогикалық шеберлік, инновация, білім беру сапасы.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесіне қойылатын талаптар күн сайын артып келеді. Соның ішінде мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласы – баланың тұлғалық дамуының алғашқы және маңызды кезеңі болып табылады. Осы саладағы сапалы білім беруді қамтамасыз етуде әдіскердің рөлі ерекше.

Әдіскер – мектепке дейінгі ұйымда оқу-тәрбие үдерісін ғылыми-әдістемелік тұрғыда ұйымдастыратын, педагогтерге бағыт-бағдар беретін, инновациялық тәжірибелерді енгізетін негізгі маман. Сондықтан оның кәсіби құзыреттілігі жоғары деңгейде болуы тиіс.

Кәсіби құзыреттілік – тек білім мен дағды жиынтығы емес, ол – педагогикалық жағдайды дұрыс талдау, шешім қабылдау, шығармашылықпен әрекет ету қабілеті. Осы тұрғыдан алғанда, әдіскердің кәсіби дамуы мектепке дейінгі білім беру сапасының басты көрсеткіші болып табылады.

Негізгі бөлім

1. Әдіскердің кәсіби құзыреттілігі ұғымы

Кәсіби құзыреттілік – маманның өз кәсібін тиімді атқаруға мүмкіндік беретін білім, білік, дағды және жеке қасиеттер жүйесі. Әдіскер үшін бұл ұғым келесі компоненттерден тұрады:

- **Білімдік компонент** – педагогика, психология және әдістеме саласындағы терең білім;
- **Әдістемелік компонент** – оқу-тәрбие процесін жоспарлау және ұйымдастыру;

• **Коммуникативтік компонент** – педагогтермен, ата-аналармен және балалармен қарым-қатынас;
• **Инновациялық компонент** – жаңа технологияларды қолдану;
• **Рефлексивтік компонент** – өз іс-әрекетін талдау және жетілдіру.

2. Әдіскердің кәсіби дамуының негізгі бағыттары

Әдіскердің кәсіби құзыреттілігін дамыту бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

2.1. Үздіксіз білім жетілдіру

Әдіскер үнемі курстарға, семинарларға, тренингтерге қатысып, жаңа педагогикалық тәжірибелермен танысуы қажет.

2.2. Инновациялық технологияларды меңгеру

Цифрлық білім беру ресурстарын, интерактивті әдістерді және заманауи оқыту құралдарын пайдалану әдіскердің кәсіби деңгейін арттырады.

2.3. Әдістемелік жұмысты жетілдіру

Балабақшадағы тәрбиешілерге әдістемелік көмек көрсету, ашық сабақтар ұйымдастыру, тәжірибе алмасу жұмыстарын жүргізу маңызды.

2.4. Шығармашылық және зерттеушілік қабілетті дамыту

Әдіскер тек орындаушы емес, сонымен қатар зерттеуші және жаңашыл болуы тиіс.

3. Кәсіби құзыреттілікті дамыту әдістері

Әдіскердің кәсіби дамуын жетілдіру үшін келесі әдістер тиімді:

• **Семинарлар мен тренингтер өткізу**
• **Педагогикалық кеңестерге қатысу**
• **Әдістемелік бірлестіктер жұмысын ұйымдастыру**
• **Ашық оқу іс-әрекеттерін талдау**
• **Портфолио жүргізу**
• **Рефлексиялық талдау жасау**

Бұл әдістер әдіскердің кәсіби өсуіне және тәжірибесін жетілдіруге мүмкіндік береді.

4. Мектепке дейінгі ұйымда әдіскердің рөлі

Әдіскер – білім беру сапасын қамтамасыз ететін негізгі тұлға. Ол:

• тәрбиешілердің жұмысын үйлестіреді;
• оқу бағдарламасының орындалуын бақылайды;
• инновациялық әдістерді енгізеді;
• педагогикалық үдерісті талдайды;
• ата-аналармен жұмыс жүргізеді.

Осы міндеттерді тиімді орындау үшін әдіскердің кәсіби құзыреттілігі жоғары болуы қажет.

Қорытынды

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі ұйымда әдіскердің кәсіби құзыреттілігін дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің ең маңызды және стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады. Өйткені әдіскер – балабақшадағы оқу-тәрбие үдерісін ғылыми-әдістемелік тұрғыдан ұйымдастыратын, педагогтердің кәсіби дамуына тікелей ықпал ететін негізгі тұлға.

Бүгінгі таңда қоғамдағы өзгерістер, білім беру мазмұнының жаңаруы және инновациялық технологиялардың қарқынды дамуы әдіскерден тек дәстүрлі әдістемелік білімді ғана емес, сонымен қатар жоғары деңгейдегі кәсіби икемділік пен шығармашылықты талап етеді. Әдіскер үнемі ізденісте болып, заманауи педагогикалық технологияларды меңгеруі, цифрлық ресурстарды тиімді қолдана білуі және педагогикалық үдерісті басқаруда жаңашыл көзқарас танытуы қажет.

Кәсіби құзыреттілік – бір реттік қалыптасатын қасиет емес, ол үздіксіз даму процесі. Сондықтан әдіскердің біліктілігін арттыру курстарына қатысуы, педагогикалық тәжірибе алмасуы, ғылыми-әдістемелік жұмыстар жүргізуі оның кәсіби өсуінің негізгі шарттары болып табылады. Сонымен қатар рефлексия жасау, өз жұмысын талдау және жетілдіру қабілеті де әдіскердің кәсіби дамуына тікелей әсер етеді.

Әдіскердің кәсіби құзыреттілігі жоғары болған жағдайда ғана мектепке дейінгі ұйымдағы білім беру сапасы артады, тәрбиешілердің жұмысы тиімді ұйымдастырылады және балалардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасалады. Демек, әдіскердің кәсіби дамуы – тек жеке маманның жетілуі ғана емес, бүкіл білім беру жүйесінің сапалық көрсеткіші болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
2. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты. – Астана, 2020.
3. Сластенин В.А., Исаев И.Ф. *Педагогика*. – М.: Академия, 2016.
4. Кыверялг С.Г. *Педагогикалық менеджмент негіздері*. – Алматы, 2018.
5. Жұмабаев М. *Педагогика*. – Алматы: Ана тілі, 1992.
6. Ушакова О.С. *Методика развития речи детей дошкольного возраста*. – М., 2010.
7. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің әдістемелік нұсқаулықтары. – Астана, 2022.
8. Мектепке дейінгі ұйымдағы әдістемелік жұмыс (әдістемелік құрал). – Алматы, 2021.
9. Педагогикалық шеберлік және кәсіби даму (оқу құралы). – Нұр-Сұлтан, 2020.
10. Инновациялық педагогикалық технологиялар жинағы. – Алматы, 2023.

Санғалиева Айдана Асқарқызы
Химия пәні мұғалімі
«№36 қазақ орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы

ОРТА МЕКТЕПТЕРДЕ ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ТӘЖІРИБЕГЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ОҚЫТУДЫҢ РӨЛІ

Химия – заттардың құрамы, құрылысы және олардың өзгерістерін зерттейтін жаратылыстану ғылымдарының бірі. Қазіргі білім беру жүйесінде химия пәнін оқыту тек теориялық біліммен шектелмей, оқушылардың тәжірибелік дағдыларын және ғылыми ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталуы тиіс. Осы тұрғыда тәжірибеге негізделген оқыту маңызды орын алады, себебі ол оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білімді терең меңгеруіне мүмкіндік береді.

Орта мектептерде химия пәні көбінесе күрделі ұғымдар мен абстрактілі теорияларға байланысты оқушылар үшін қиын болып көрінеді. Сондықтан оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру үшін химиялық құбылыстарды тәжірибе арқылы көрсету маңызды. Зерттеулер

көрсеткендей, тәжірибелік жұмыстар оқушылардың түсіну деңгейін арттырып, білімді өмірмен байланыстыруға көмектеседі.

Тәжірибеге негізделген оқыту – бұл оқу үдерісінде зертханалық жұмыстарды, демонстрациялық тәжірибелерді және практикалық тапсырмаларды кеңінен қолдану. Мұндай тәсіл оқушыларға теориялық білімді практикамен ұштастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушылар бақылау жүргізу, өлшеу, талдау және қорытынды жасау сияқты ғылыми дағдыларды меңгереді.

Тәжірибелік оқытудың теориялық негізі конструктивизм теориясымен байланысты. Бұл теория бойынша білім оқушының белсенді әрекеті арқылы қалыптасады. Яғни, оқушылар жаңа ақпаратты өз тәжірибесі арқылы меңгергенде, олардың түсіну деңгейі жоғары болады. Сонымен қатар, зерттеушілер тәжірибелік оқыту оқушылардың сыни ойлау, мәселелерді шешу және зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал ететінін атап көрсетеді.

Химия сабақтарында тәжірибелер әртүрлі кезеңдерде қолданылуы мүмкін: жаңа тақырыпты түсіндіруде, білімді бекітуде, қайталауда және бағалауда. Мысалы, «Қышқылдар мен негіздер» тақырыбын өткенде индикаторлардың көмегімен ерітінді ортасын анықтау тәжірибесі оқушыларға теорияны нақты түсінуге көмектеседі. Ал «Химиялық реакциялар» бөлімінде әртүрлі реакция түрлерін көрсету арқылы оқушылар реакция белгілерін өз көздерімен көріп, есте жақсы сақтайды.

Сонымен қатар, топтық зертханалық жұмыстар оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын дамытады. Олар өзара пікір алмасып, нәтижелерді талдап, қорытынды жасайды. Бұл оқушылардың коммуникативтік қабілеттерін де арттырады.

Тәжірибеге негізделген оқытудың тағы бір маңызды артықшылығы – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруы. Қарапайым бақылаушыдан белсенді зерттеушіге айналған оқушы химияны тереңірек түсініп, ғылымға деген оң көзқарас қалыптастырады. Сонымен қатар, мұндай сабақтар оқушылардың есте сақтау қабілетін жақсартып, білімнің ұзақ уақыт сақталуына ықпал етеді.

Алайда тәжірибелік оқытуды ұйымдастыруда белгілі бір қиындықтар да кездеседі. Мысалы, зертханалық құрал-жабдықтардың жеткіліксіздігі немесе қауіпсіздік талаптарын сақтау қажеттілігі. Сондықтан мұғалімдер тәжірибелерді жоспарлауда қауіпсіздік ережелерін қатаң сақтап, қолжетімді және тиімді әдістерді таңдауы тиіс.

Қорытындылай келе, тәжірибеге негізделген оқыту химия пәнін оқытудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Ол оқушылардың теориялық білімін тәжірибемен ұштастырып, ғылыми ойлау қабілеттерін дамытады. Сондықтан химия сабақтарында тәжірибелік жұмыстарды жүйелі түрде қолдану ұсынылады, себебі бұл оқыту сапасын арттырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Hofstein, A., & Lunetta, V. N. (2004). The laboratory in science education: Foundations for the twenty-first century. Science Education, 88(1), 28–54.

2. Johnstone, A. H. (1991). Why is science difficult to learn? Journal of Computer Assisted Learning, 7(2), 75–83.

3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2020). Жалпы білім беретін мектептерге арналған химия пәні бағдарламасы.

4. Driver, R. (1989). Students' conceptions and the learning of science. International Journal of Science Education, 11(5), 481–490.

Кулманбетова Бахтыгуль Досмаханбетовна
Тәрбиеші
ЖШС "Ұлсана" балалар бақшасы
Түркістан обылысы, Арыс қаласы, Аққала елді мекені

ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың логикалық ойлау қабілетін дамытуда ойын технологияларының рөлі қарастырылады. Ойын – баланың негізгі іс-әрекеті ретінде оның ойлау, есте сақтау, қиялдау және талдау қабілеттерін дамытудың тиімді құралы екені көрсетіледі. Логикалық ойлауды қалыптастырудың теориялық негіздері мен практикалық әдіс-тәсілдері талданып, дидактикалық, сюжеттік-рөлдік және дамытушы ойындардың маңызы ашылады.

Сонымен қатар тәрбиешінің кәсіби рөлі, ойын арқылы оқыту үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктері және баланың интеллектуалдық дамуына әсер ететін факторлар сипатталады.

Кілт сөздер: ойын технологиясы, логикалық ойлау, мектепке дейінгі бала, танымдық даму, дидактикалық ойын, интеллект, педагогикалық әдіс.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың психикалық, танымдық және интеллектуалдық дамуының ең маңызды кезеңі. Бұл уақытта бала қоршаған ортаны танып-білуге, сұрақ қоюға, салыстыруға және қарапайым логикалық байланыстарды түсінуге ұмтылады. Осы үдерісте ойынның алатын орны ерекше.

Ойын – баланың табиғи қажеттілігі және негізгі іс-әрекет түрі. Ол арқылы бала тек көңіл көтеріп қана қоймайды, сонымен қатар ойлау қабілетін дамытады, жаңа білім мен дағдыларды меңгереді. Сондықтан қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ойын технологияларын тиімді қолдану – өзекті мәселе болып отыр.

Логикалық ойлау – баланың заттар мен құбылыстар арасындағы байланыстарды түсіну, салыстыру, талдау және қорытынды жасау қабілеті. Бұл қабілет баланың болашақ оқу жетістігіне тікелей әсер етеді. Сол себепті оны ерте жастан бастап дамыту қажет.

Негізгі бөлім

1. Логикалық ойлаудың теориялық негіздері

Логикалық ойлау – адамның интеллектуалдық әрекетінің жоғары формасы. Ол баланың нақты және абстрактілі ойлауын, себеп-салдар байланысын түсінуін қамтиды.

Ғалым Л.С. Выготскийдің пікірінше, баланың танымдық дамуы әлеуметтік орта мен оқыту процесіне тікелей байланысты. Ал Ж. Пиаже логикалық ойлау баланың даму кезеңдеріне сәйкес қалыптасатынын атап көрсеткен.

Мектеп жасына дейінгі кезеңде логикалық ойлау негізінен көрнекі-бейнелі сипатта болады. Сондықтан ойын арқылы оқыту – ең тиімді әдіс.

2. Ойын – логикалық ойлауды дамытудың негізгі құралы

Ойын барысында бала:

- салыстырады;
- талдайды;
- жіктейді;
- қорытынды жасайды;
- шешім қабылдайды.

Бұл әрекеттер логикалық ойлаудың негізгі компоненттері болып табылады.

Ойынның тиімділігі:

- баланың қызығушылығын арттырады;
- еркін ойлауына мүмкіндік береді;
- шығармашылық белсенділігін дамытады;
- оқу процесін жеңілдетеді.

3. Логикалық ойлауды дамытатын ойын түрлері

3.1. Дидактикалық ойындар

Бұл ойындар нақты оқу мақсатына бағытталған. Мысалы:

- «Артық затты тап»;
- «Топтастыр»;
- «Сәйкестендір»;
- «Қайсысы үлкен/кіші?».

Бұл ойындар баланың салыстыру, талдау және жіктеу қабілетін дамытады.

3.2. Сюжеттік-рөлдік ойындар

Бұл ойындарда бала белгілі бір рөлді орындайды. Мысалы:

- дүкенші;
- дәрігер;
- құрылысшы.

Мұндай ойындар баланың ойлауын нақты өмірмен байланыстырады және шешім қабылдау қабілетін дамытады.

3.3. Құрастыру және құрылыс ойындары

Лего, кубиктер, пазлдар арқылы бала:

- кеңістікті бағдарлауды;
- логикалық байланыс құруды;
- жоспарлауды үйренеді.

3.4. Сөздік логикалық ойындар

- жұмбақ шешу;
- мақал-мәтелді жалғастыру;
- «Не өзгерді?» ойыны.

Бұл ойындар тіл мен ойлауды қатар дамытады.

4. Ойын арқылы логикалық ойлауды дамыту әдістері

Ойын процесінде келесі әдістер қолданылады:

- көрнекілік әдісі;
- түсіндіру әдісі;
- проблемалық жағдай жасау;
- сұрақ-жауап әдісі;
- практикалық әрекет.

Бұл әдістер баланың ойлау белсенділігін арттырады.

5. Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиеші – ойын арқылы оқыту процесін ұйымдастырушы негізгі тұлға. Ол:

- ойындарды дұрыс таңдайды;
- баланың жас ерекшелігін ескереді;
- бағыт береді, бірақ еркіндік қалдырады;
- баланың ойлауын дамытатын сұрақтар қояды;
- нәтижені талдайды.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі ойынның тиімділігін анықтайды.

6. Ойын технологияларын қолданудың тиімділігі

Ойын арқылы оқыту нәтижесінде:

- балалардың логикалық ойлауы дамиды;
- сөздік қоры кеңейеді;
- зейіні тұрақтанады;
- өз бетінше ойлау қабілеті қалыптасады;

Қорытынды

Қорытындылай келе, мектеп жасына дейінгі балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту – қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінің ең маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Баланың интеллектуалдық дамуының іргетасы дәл осы кезеңде қаланатындықтан, тәрбие мен оқыту үдерісін дұрыс ұйымдастыру ерекше мәнге ие.

Ойын – баланың табиғи қажеттілігі ғана емес, сонымен қатар оның танымдық дамуын қамтамасыз ететін негізгі құрал. Ойын барысында бала қоршаған ортаны танып, заттар мен құбылыстар арасындағы байланысты түсінеді, салыстырады, талдайды және қарапайым қорытындылар жасайды. Осы әрекеттер логикалық ойлаудың негізгі негізін қалыптастырады.

Зерттеулер мен педагогикалық тәжірибелер көрсеткендей, ойын технологияларын жүйелі және мақсатты түрде қолдану баланың ойлау белсенділігін арттырады, оның шығармашылық қабілетін дамытады және өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар ойын арқылы балада зейін тұрақтылығы, есте сақтау қабілеті және сөйлеу мәдениеті де жетіледі.

Логикалық ойлауды дамытуда дидактикалық, сюжеттік-рөлдік, құрылыс және сөздік ойындардың әрқайсысының өзіндік маңызы бар. Бұл ойын түрлері баланың жас ерекшелігіне сәйкес таңдалып, педагогикалық мақсатқа бағытталуы тиіс. Ойын барысында тәрбиеші баланы шектемей, керісінше бағыт беруші және ынталандырушы рөл атқаруы қажет.

Сонымен қатар, баланың логикалық дамуы тек балабақша жағдайымен шектелмей, отбасы тәрбиесімен тығыз байланысты екенін атап өткен жөн. Ата-ананың баламен қарым-қатынасы, бірге ойнауы және күнделікті сөйлесуі баланың ойлау қабілетіне тікелей әсер етеді. Сондықтан балабақша мен отбасының өзара ынтымақтастығы – нәтижелі дамудың негізгі шарты.

Қазіргі заман талабына сай тәрбиеші тек дәстүрлі әдістермен шектелмей, инновациялық педагогикалық технологияларды, цифрлық ресурстарды және заманауи ойын әдістерін тиімді қолдана білуі тиіс. Бұл баланың қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның интеллектуалдық дамуын жаңа деңгейге көтереді.

Жалпы алғанда, ойын арқылы баланың логикалық ойлау қабілетін дамыту – үздіксіз, жүйелі және мақсатты педагогикалық үдеріс. Бұл үдеріс баланың тұлғалық дамуына, мектепке дайындығына және болашақтағы оқу жетістігіне тікелей ықпал етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда ойын технологияларын тиімді қолдану – заман талабы және педагогтың кәсіби міндеті болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Выготский Л.С. *Мышление и речь*. – М., 1982.
2. Пиаже Ж. *Баланың интеллектуалдық дамуы*. – М., 1994.
3. Сухомлинский В.А. *Бала жүрегі*. – Алматы, 2010.

Бегайдарова Гулшад Эркиновна
Тәрбиеші
ЖСШ «Ай-Көркем KZ» бөбекжай балабақшасы
Түркістан облысы Сарыағаш ауданы Жартытөбе ауылдық округі Достық 1 ауылы

ЕРТЕГІЛЕР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамытуда ертегілердің алатын рөлі жан-жақты қарастырылады. Ертегілердің балалардың сөздік қорын байытудағы, байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастырудағы, диалогтық сөйлеуді дамытудағы және шығармашылық қабілеттерін жетілдірудегі маңызы ғылыми-әдістемелік тұрғыда талданады. Сонымен қатар ертегілерді оқу-тәрбие үдерісінде тиімді қолдану жолдары, тәрбиешінің рөлі және балалардың тілдік белсенділігін арттыру әдістері көрсетіледі. Мақала мектепке дейінгі білім беру саласындағы педагогтарға әдістемелік көмек ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер

ертегі, сөйлеу тілі, тіл дамыту, мектепке дейінгі тәрбие, сөздік қор, байланыстырып сөйлеу, диалогтық сөйлеу, шығармашылық қабілет, балабақша, тәрбиеші, әдістеме, тілдік даму.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілдік қабілеті мен сөйлеу мәдениетінің қарқынды дамитын маңызды уақыты. Осы жаста баланың сөздік қоры қалыптасып, ойды жүйелі жеткізу дағдылары дамиды. Баланың тілін дамытуда ең тиімді және қызықты әдістердің бірі – ертегілерді пайдалану.

Ертегі – тек қана көңіл көтеретін шығарма емес, ол баланың қиялын дамытып, ойлау қабілетін жетілдіріп, сөйлеу тілін қалыптастыратын маңызды педагогикалық құрал болып табылады. Сондықтан ертегілер арқылы балалардың сөйлеу тілін дамыту – қазіргі мектепке дейінгі тәрбиенің өзекті мәселелерінің бірі.

Негізгі бөлім

1. Ертегінің бала тілін дамытудағы рөлі

Ертегілер балаға түсінікті, қарапайым тілмен жазылады. Ондағы кейіпкерлер, оқиғалар, қайталанатын сөз тіркестері баланың есте сақтау қабілетін арттырады. Бала ертегіні тыңдау арқылы жаңа сөздермен танысып, оларды сөйлеу барысында қолдануға үйренеді.

Сонымен қатар ертегідегі диалогтар баланың сөйлеу дағдыларын жетілдіріп, өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік береді. Мысалы, «Бауырсақ», «Шалқан», «Үйшік» сияқты ертегілер балалардың тілін жаттықтыруда өте тиімді.

2. Сөздік қорды байыту

Ертегі тыңдау барысында бала көптеген жаңа сөздерді меңгереді. Тәрбиеші ертегіні оқығаннан кейін түсініксіз сөздерді түсіндіріп, оларды қайталау арқылы бекітеді.

Мысалы:

- кейіпкерлердің атауы
- іс-қимыл сөздері
- табиғатқа байланысты сөздер

Осылайша баланың сөздік қоры біртіндеп кеңейіп, сөйлеу тілі байи түседі.

3. Байланыстырып сөйлеуді дамыту

Ертегі мазмұнын қайта айтып беру – баланың байланыстырып сөйлеуін дамытудың ең тиімді әдісі. Бала ертегіні өз сөзімен әңгімелеп беру арқылы ойды жүйелеуге, сөйлемді дұрыс құрастыруға үйренеді.

Тәрбиеші мынадай тапсырмалар бере алады:

- Ертегіні қысқаша әңгімелеу
- Сурет бойынша мазмұндау
- Рөлге бөліп ойнау

Бұл әдістер баланың сөйлеу белсенділігін арттырады.

4. Диалогтық сөйлеуді қалыптастыру

Ертегілердегі кейіпкерлер арасындағы сөйлесулер балаларды диалог құруға үйретеді. Рөлдік ойындар барысында балалар бір-бірімен сөйлесіп, сұрақ қою және жауап беру дағдыларын дамытады.

Мысалы, «Шалқан» ертегісін сахналау кезінде балалар бір-бірін тыңдап, кезекпен сөйлеуге дағдыланады.

5. Қиял мен шығармашылықты дамыту

Ертегі тыңдау баланың қиялын дамытады. Бала кейіпкерлердің орнында өзін елестетіп, оқиғаны өз қиялымен жалғастыра алады. Бұл шығармашылық ойлау мен сөйлеу тілінің дамуына тікелей әсер етеді.

Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиеші ертегіні тек оқып беруші ғана емес, оны талдаушы, бағыттаушы болуы керек. Ол:

- ертегіні мәнерлеп оқиды
- сұрақтар қояды
- балаларды әңгімеге тартады
- рөлдік ойын ұйымдастырады

Осы әрекеттер арқылы баланың сөйлеу белсенділігі артады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ертегілер – мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамытудың ең тиімді, табиғи әрі тәрбиелік мәні жоғары құралдарының бірі болып табылады. Ертегі арқылы бала тек тыңдап қана қоймай, ой қорытады, салыстырады, елестетеді және өз ойын сөзбен жеткізуге үйренеді. Бұл процесс баланың тілдік дамуына тікелей әсер етіп, оның сөздік қорының кеңеюіне, сөйлем құрау дағдыларының жетілуіне және байланыстырып сөйлеу қабілетінің қалыптасуына ықпал етеді.

Ертегілер балалардың қиялын дамытып қана қоймай, олардың ішкі эмоциялық әлемін байытады, адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады. Бала ертегі кейіпкерлері арқылы жақсылық пен жамандықты ажыратады, дұрыс пен бұрысты түсінеді және өмірлік тәжірибе жинақтайды. Осылайша ертегі тек тіл дамыту құралы емес, сонымен қатар тәрбиелік мәні зор рухани құрал болып табылады.

Сонымен қатар ертегілерді жүйелі түрде қолдану балалардың диалогтық және монологтық сөйлеу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Рөлдік ойындар, сахналау, мазмұндау сияқты әдістер баланың сөйлеу белсенділігін арттырып, өз ойын еркін әрі нақты жеткізуіне жағдай жасайды.

Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілерді оқу-тәрбие процесіне кеңінен енгізу – баланың тілдік дамуын сапалы деңгейге көтерудің маңызды шарты болып табылады. Әрбір тәрбиеші ертегіні тек оқып беруші емес, оны талдап, түсіндіріп, баланың сөйлеу белсенділігін арттыратын бағыттаушы тұлға болуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мемлекеттік стандарты. – Астана, 2022.
2. «Мектепке дейінгі педагогика» – оқу құралы. Алматы: Атамұра, 2020.
3. «Балалардың тілін дамыту әдістемесі» – әдістемелік құрал. Алматы, 2019.
4. Выготский Л. С. – «Мышление и речь». Москва: Педагогика, 1982.
5. Запорожец А. В. – «Психология дошкольника». Москва, 1986.

Утегенова Айжан Амангелдиевна
Тәрбиеші
ЖШС "Ұлсана" балалар бақшасы
Түркістан обылысы, Арыс қаласы, Аққала елді мекені

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесінің теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Сөйлеу тілін қалыптастырудың маңыздылығы, оның баланың жалпы психологиялық, танымдық және әлеуметтік дамуына әсері жан-жақты талданады. Мектепке дейінгі кезеңнің тіл дамуы үшін ең қолайлы кезең екендігі ғылыми тұрғыдан негізделеді.

Сонымен қатар мақалада балалардың сөздік қорын байыту, дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету, байланыстырып сөйлеуді дамыту және грамматикалық құрылымды қалыптастыру бағыттары сипатталады. Сөйлеу тілін дамытуда қолданылатын тиімді әдістер мен тәсілдер, соның ішінде ойын технологиялары, көрнекілік құралдары және шығармашылық тапсырмалардың рөлі көрсетіледі.

Балабақша мен отбасының бірлескен жұмысының маңызы ерекше атап өтіледі. Мақала мектепке дейінгі ұйым тәрбиешілеріне әдістемелік көмек ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер:мектеп жасына дейінгі балалар, сөйлеу тілін дамыту, сөздік қор, байланыстырып сөйлеу, дыбысты дұрыс айту, тіл дамыту әдістемесі, ойын технологиялары, мектепке дейінгі тәрбие, педагогикалық әдістер, коммуникативтік дағдылар

Кіріспе

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балалардың сөйлеу тілін дамыту – ең өзекті мәселелердің бірі. Себебі тіл – баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау құралы ғана емес, сонымен қатар оның ойлау қабілетін, танымдық белсенділігін және әлеуметтік бейімделуін қалыптастыратын негізгі фактор.

Мектеп жасына дейінгі кезең – тіл дамуының ең маңызды кезеңі болып табылады. Бұл жаста баланың сөздік қоры қарқынды дамып, грамматикалық құрылымдарды меңгеруі, дыбыстарды дұрыс айтуы және байланыстырып сөйлеуі қалыптасады. Сондықтан тәрбиешінің негізгі міндеті – балалардың сөйлеу тілін жүйелі, тиімді әдістемелер арқылы дамыту.

Негізгі бөлім

1. Сөйлеу тілін дамытудың теориялық негіздері

Баланың сөйлеу тілі – психологиялық және физиологиялық дамуымен тығыз байланысты күрделі процесс. Ғалымдардың зерттеулері бойынша, 3–6 жас аралығы тіл дамуының «сезімтал кезеңі» болып саналады. Бұл уақытта бала жаңа сөздерді тез қабылдап, оларды күнделікті қарым-қатынаста қолдана бастайды.

Сөйлеу тілін дамытуға әсер ететін негізгі факторлар:

- отбасы тәрбиесі;
- тілдік орта;
- педагогикалық жұмыс жүйесі;
- баланың жеке ерекшелігі.

2. Сөйлеу тілін дамыту әдістемесінің негізгі бағыттары

Мектепке дейінгі ұйымдарда сөйлеу тілін дамыту бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

2.1. Сөздік қорды байыту

Баланың сөздік қоры – сөйлеу дамуының негізі. Сөздік қорды дамыту үшін:

- көрнекілік құралдар қолдану;
- жаңа сөздерді күнделікті өмірмен байланыстыру;
- тақырыптық әңгімелер өткізу;
- сурет бойынша әңгіме құрату әдістері пайдаланылады.

2.2. Дыбысты дұрыс айтуға үйрету

Дыбыстарды дұрыс айту – сөйлеу мәдениетінің басты көрсеткіші. Бұл бағытта:

- артикуляциялық жаттығулар;
- жаңылтпаштар;
- дыбыстық ойындар;
- логопедиялық жаттығулар қолданылады.

2.3. Байланыстырып сөйлеуді дамыту

Байланыстырып сөйлеу баланың ойын жүйелі жеткізу қабілетін дамытады. Бұл үшін:

- ертегіні қайталап айту;
- сурет бойынша әңгімелеу;
- рөлдік ойындар;
- шығармашылық әңгіме құрастыру тиімді.

2.4. Грамматикалық құрылымды қалыптастыру

Баланың сөйлем құрау дағдысын дамыту үшін:

- дұрыс сөз тіркестерін қолдану;
- сөйлемді толықтыру ойындары;
- сұрақ-жауап әдісі пайдаланылады.

3. Сөйлеу тілін дамытуда қолданылатын әдістер

Сөйлеу тілін дамытуда қолданылатын негізгі әдістер:

- **Көрнекілік әдісі** – сурет, ойыншық, бейнематериал арқылы түсіндіру;
- **Сөздік әдіс** – әңгіме, түсіндіру, сұрақ-жауап;
- **Практикалық әдіс** – ойын, жаттығу, рөлдік әрекеттер;
- **Ойын әдісі** – дидактикалық және сюжеттік-рөлдік ойындар.

4. Ойын арқылы сөйлеуді дамыту

Ойын – мектеп жасына дейінгі балалардың жетекші іс-әрекеті. Сондықтан сөйлеу тілін дамытуда ойынның рөлі ерекше.

Мысалы:

- «Суретті тап» ойыны – сөздік қорды арттырады;
- «Кім не істейді?» ойыны – грамматикалық құрылымды дамытады;
- «Ертегіні жалғастыр» – шығармашылық сөйлеуді жетілдіреді.

Ойын барысында бала еркін сөйлейді, жаңа сөздерді есте сақтайды және сөйлеу дағдыларын бекітеді.

5. Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиеші – баланың сөйлеу тілін дамытудың негізгі ұйымдастырушысы. Ол:

- дұрыс үлгі көрсетеді;
- баланы сөйлеуге ынталандырады;
- әр баланың жеке мүмкіндігін ескереді;
- тілдік орта қалыптастырады.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі баланың тілдік дамуына тікелей әсер етеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту – кешенді педагогикалық процесс. Ол жүйелі ұйымдастырылған әдістер мен тиімді педагогикалық технологияларды талап етеді. Баланың тілін дамытуда ойын, көрнекілік, әңгімелеу және шығармашылық тапсырмалар маңызды орын алады.

Тіл дамыту жұмысы баланың тек сөйлеу қабілетін ғана емес, сонымен қатар ойлау, есте сақтау және қиялдау қабілеттерін де дамытады. Сондықтан әр тәрбиеші сөйлеу тілін дамыту әдістемесін жетік меңгеруі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты. – Астана, 2020.
2. Выготский Л.С. *Мышление и речь*. – М., 1982.
3. Запорожец А.В. *Психология ребенка*. – М., 1986.
4. Ушакова О.С. *Развитие речи дошкольников*. – М., 2010.
5. Қалиев С. *Педагогика негіздері*. – Алматы, 2015.
6. Мектепке дейінгі тәрбие әдістемесі. – Алматы, 2018.
7. Тіл дамыту әдістемесі (әдістемелік құрал). – Астана, 2019.
8. Әбілова З. *Балабақшадағы тіл дамыту жұмыстары*. – Алматы, 2021.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «ULAGAT» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «ULAGAT», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 24.04.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 24.04.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе
НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.